

ซึ่ง 6 สาย ตำบลทุ่งกว้าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

นายศรชัย เต็งรัตน์ล้อม

สถาบันวิทยบริการ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

ISBN 974-17-5905-3

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**THE STUDY OF SEUNG HOK SAI (SIX STRINGED LUTE) OF
THUNGKWOW SUB-DISTRICT, MUANG PAN DISTRICT, LAMPANG PROVINCE**

Mr. Sornchai Tengratlom

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts in Thai Music

Department of Thai Music

Faculty of Fine and Applied Arts

Chulalongkorn University

Academic year 2004

ISBN 974-17-5905-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ซึ่ง 6 สาย ตำบลทุ่งกว้าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

โดย

นาย ศรชัย เต็งรัตน์ล้อม

สาขาวิชา

ดุริยางค์ไทย

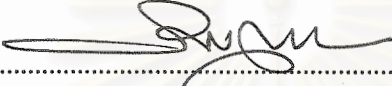
อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จำคม พรประสิทธิ์

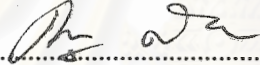
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

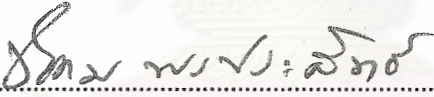
รองศาสตราจารย์ พิเชิต ชัยเสรี

คณะกรรมการศาสตราจารย์วุฒิจำนองมหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิตศึกษา

..... คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ พรรุงโรจน์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.นุชกร สำโรงทอง)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จำคม พรประสิทธิ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ พิเชิต ชัยเสรี)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน)

ศรชัย เต็งรัตนล้อม : ซึง 6 สาย ตำบลทุ่งกว้าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

THE STUDY OF SEUNG HOK SAI (SIX STRINGED LUTE) OF THUNGKWOW
SUB-DISTRICT, MUANG PAN DISTRICT, LAMPANG PROVINCE อาจารย์

ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชำคม พรประเสริฐ, อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : รองศาสตราจารย์
พิชิต ชัยเสรี, 172 หน้า. ISBN 974-17-5905-3

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาบทบาทของซึง 6 สาย ในบริบทสังคมชุมชน ศึกษา
ภูมิปัญญาการผลิตซึง 6 สาย และศึกษาระบบวิถีการบรรเลงซึง 6 สาย ซึ่งมีขอบเขตการศึกษาเฉพาะพื้นที่
ตำบลทุ่งกว้าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ประกอบด้วยหมู่บ้าน 13 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านถ้ำ หมู่บ้าน
ทุ่งช่วง หมู่บ้านทุ่งแท่น หมู่บ้านจ้ง หมู่บ้านทุ่งกว้าว หมู่บ้านทุ่งปง หมู่บ้านปลายนา หมู่บ้านทุ่งจี้
หมู่บ้านเฮี้ย หมู่บ้านหัวทุ่ง หมู่บ้านป่าเวียง หมู่บ้านแพะใหม่ และหมู่บ้านหลวง ดำเนินการวิจัยโดย
ใช้วิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ การสังเกตทั่วไปและการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การบันทึกภาพและ
การบันทึกเสียง ผลการวิจัยมีดังนี้

ซึง 6 สาย ตำบลทุ่งกว้าวในปัจจุบัน มีผู้บรรเลงและผลิตเป็นผู้อาวุโส เหลืออยู่เพียงคนเดียวคือ
ครูเหนียม ลือหาร อยู่บ้านเลขที่ 30 หมู่ 1 บ้านถ้ำ ตำบลทุ่งกว้าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
ในอนาคต ซึง 6 สาย อาจจะต้องสูญสิ้นไปจากสังคมของชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนและคนรุ่นใหม่
ไม่สนใจที่จะสืบสานและสืบทอดองค์ความรู้ แม้ว่าซึง 6 สาย จะอยู่คู่กับกิจกรรมของชุมชน ตั้งแต่ยุค
เดินเท้า-ล่องแพ ยุคสร้างทาง-สร้างฝายสู่หมู่บ้าน และยุคทางโยธา-ทางหลวง โดยเฉพาะด้านภูมิปัญญา
การผลิตซึง 6 สาย พบว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกรักถิ่นคึกของชาวบ้านอย่างแท้จริง
โดยสร้างสรรค์ขึ้นมาเป็นระยะเวลานับเป็นร้อย ๆ ปี มีพัฒนาการการผลิตมาเป็นลำดับ จากที่ใช้เครื่องมือ
ที่หาได้ง่ายในชุมชนมาผลิตจนกระทั่งมีเครื่องมือ ประเภทไฟฟ้าเข้ามาใช้ร่วม เพื่อให้การผลิตเกิด
ความรวดเร็วและประณีต ส่วนด้านระเบียบวิธีการบรรเลงซึง 6 สายนั้น พบว่ามีทำเฉพาะในการบรรเลง
ทั้ง 5 ทำ คือ ทำคู่เข่า ทำขัดสมาธิ ทำห้อยเคาะ ทำเหยียดแข้ง และทำยืน มีรูปแบบการจัดวง 3 รูปแบบคือ
รูปแบบวงสะล้อซอซึงที่ไม่ประสมเครื่องประกอบจังหวะ รูปแบบวงซอ และรูปแบบวงสะล้อซอซึง
ที่ประสมเครื่องประกอบจังหวะ การเทียบเสียงซึง 6 สาย เทียบเป็นเสียง ซอล-โด-ซอล มีหน้าที่เป็น
ประธานของวงเนื่องจากมีเสียงทุ้มนุ่มนวลดังกังวาน การบรรเลงใช้ไม้ดีด 2 ประเภท คือ ไม้ดีดที่ทำมาจาก
เขาควาย และ ไม้ดีดที่ทำมาจากพลาสติก แนวการบรรเลงของซึง 6 สาย อยู่ในอัตราจังหวะ 2 ชั้น เป็นต้น
เสียงในการขึ้นเพลง เมื่อจบการบรรเลงก็จะมีกรทอกลง ซึง 6 สาย จึงเป็นภูมิปัญญาที่มีลักษณะเฉพาะ
ของคนในชุมชนตำบลทุ่งกว้าว

ภาควิชา ดุริยางคศิลป์
สาขาวิชา ดุริยางค์ไทย
ปีการศึกษา 2547

ลายมือชื่อนิสิต.....
ลายมือชื่ออาจารย์ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4586808635 : MAJOR THAI MUSIC

KEYWORD : SEUNG HOK SAI

SORNCHAI TENGRATLOM : THE STUDY OF SEUNG HOK SAI (SIX STRINGED LUTE) OF THUNGKWOW SUB-DISTRICT, MUANG PAN DISTRICT, LAMPANG PROVINCE. THESIS ADVISOR : ASST. PROF. KUMKOM PORNPRASIT, THESIS CO-ADVISOR : ASSOC.PROF. PICHIT CHAISAREE, 172 pp. ISBN 974-17-5905-3

This study aims to examine the role of seung hok sai (six-string lute) in two dimensions: musicological and cultural aspects. With musicological approach, the study focuses on musical practices and repertoire: how to produce the sound of seung and how to play compositions on the instrument. The locale of the study is located in Thungkwow sub-district, Muang Pan district, Lampang Province. Thungkwow sub-district is composed of 13 villages : Tham village, Thungkwow village, Thung Tan village, Jong village, jong village, Thung Kwong village, Thung-Pong village, Plai-na village, Thung-Ji village, Hear village, Hua village, Pa-Wiang village, Pae-Mai village, Luang village. Data was collected by formal and informal interview, observation, document research, photographing, and sound recording.

The study finds that there is only one living sueng master left at present. Khruu Neam Leu-han, the only seung master, now resides at 30 Moo 1, Ban Tham, Sub-district Thungkwow, Muang Pan district, Lampang province. It can be predicted that in the future the six-strings seung will be extinct due to the new generation's loss of appreciation and interest in promoting the seung knowledge and old tradition. The six-string seung has been with the community for generations from the age of "on-foot and rafting", the age of "road and dam construction to the village" to the age of "high way and super-highway". The instrument is indigenous to the local wisdom of the community in Thungkwow sub-district. It was invented by the locals many hundred years ago. The instrument was developed and improved according to the development of technology which was found within introduced to the community. Simple tools which were easily found in the community constitutes the first part of the seung history. Electric power was adopted in the process of making the instruments to help make instruments more effectively.

Regarding performance aspects, there are five positions of holding the seung and seating positions: cubic-angle (left leg pulled up and another leg on the floor with angle position), cross leg, two-leg on the floor supporting the body, right leg pulled up and the left leg stretched towards the front, standing positions. There are three kinds of ensembles: seung ensemble without percussion instrument, wong sau, and wong salo and sau and seung with percussion instruments. The tuning of the instrument uses Sol-Do-Sol. The instrument is the principal of the ensemble because of its mellow sound quality. The plectrum used for seung are made of plastic and buffalo horn. The tempo for seung repertoire is usually in moderate tempo. Players usually slow down the tempo to end his performance. As presented above seung is proudly held as wisdom of the community.

Department of music

Field of study Thai Music

Academic year 2004

Student's signature.....

Advisor's signature.....

Co-advisor's signature.....

[Handwritten signatures]

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญแผนภาพ.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
สารบัญตาราง.....	ด
สารบัญแผนภูมิ.....	ต
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ขอบเขตการวิจัย.....	4
วิธีดำเนินการวิจัย.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
การศึกษาแนวคิดและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย.....	6
กรอบความคิดของการวิจัย.....	13
บทที่ 2 สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของชุมชน.....	16
ประวัติชุมชน.....	17
สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานภาพรวมของอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง.....	32
ประวัติอำเภอเมืองปาน.....	33
สภาพทั่วไป.....	34
สภาพการเมืองและการปกครอง.....	37
สภาพทางสังคม.....	37
สภาพทางเศรษฐกิจ.....	38

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ลักษณะโครงสร้างพื้นฐาน.....	41
การท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวและสถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์.....	42
บทที่ 3 บทบาทของซึ่ง 6 สาย ในบริบทสังคมชุมชน ตำบลทุ่งกว้าว.....	45
ยุคเดินเท้า-ล่องแพ.....	45
ยุคสร้างทาง-สร้างฝายสู่หมู่บ้าน.....	47
ยุคทางโยธา-ทางหลวง.....	49
บทที่ 4 ภูมิปัญญาการผลิตซึ่ง 6 สาย.....	50
ด้านองค์ความรู้.....	50
ด้านการกระจายความรู้.....	123
ด้านการถ่ายทอดความรู้.....	125
ด้านการสร้างสรรค์ปรับปรุงความรู้.....	128
บทที่ 5 ระเบียบวิธีการบรรเลงซึ่ง 6 สาย.....	129
รูปแบบทำการบรรเลงซึ่ง 6 สาย.....	129
รูปแบบการจัดวงดนตรีพื้นเมืองวงสะล้อซอซึงของตำบลทุ่งกว้าว.....	132
การเทียบเสียงซึ่ง 6 สาย.....	134
หน้าที่ของการบรรเลงซึ่ง 6 สาย.....	136
วิธีการบรรเลงซึ่ง 6 สาย.....	137
แนวการบรรเลงของซึ่ง 6 สาย.....	147
บทที่ 6 สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	148
สรุปผลการวิจัย.....	148
อภิปรายผล.....	150
ข้อเสนอแนะ.....	152

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
รายการอ้างอิง.....	154
คำนิยามศัพท์เฉพาะ.....	157
คำนิยามศัพท์ทั่วไป.....	158
ภาคผนวก.....	163
ก. ภาพแสดงสภาพทั่วไปของชุมชน.....	164
ข. ภาพอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน.....	166
ค. ภาพบริเวณบ้านและเรือนบ้านครุเหนือม ลือหาร.....	170
ง. ภาพผู้เขียนวิทยานิพนธ์และครุเหนือม ลือหาร เล่นชิง 6 สาย.....	171
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	172

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภาพ

หน้า

ภาพที่

1. แผนที่สังเขปตำบลทุ่งกว้าว.....	14
2. แผนที่สังเขป อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง.....	15
3. แผนที่สังเขปหมู่บ้านถ้ำและหมู่บ้านหลวง.....	20
4. แผนที่สังเขปบ้านทุ่งช่วง.....	21
5. แผนที่สังเขปบ้านทุ่งแท่น.....	22
6. แผนที่สังเขปบ้านจิ้ง.....	23
7. แผนที่สังเขปบ้านทุ่งกว้าว.....	24
8. แผนที่สังเขปบ้านทุ่งปง.....	25
9. แผนที่สังเขปบ้านปลายนา.....	26
10. แผนที่สังเขปบ้านทุ่งจี้.....	27
11. แผนที่สังเขปบ้านเฮี้ย.....	28
12. แผนที่สังเขปบ้านหัวทุ่ง.....	29
13. แผนที่สังเขปบ้านป่าเวียง.....	30
14. แผนที่สังเขปบ้านแพะใหม่.....	31

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่

1. คราประจำอำเภอเมืองปาน.....	32
2. ส่วนตัวกลองเสียงซิ่ง 6 สาย.....	51
3. ส่วนคอของซิ่ง 6 สาย.....	51
4. ส่วนหัวของซิ่ง 6 สาย.....	52
5. ส่วนประกอบของซิ่ง 6 สาย.....	52
6. ชนิดของซิ่ง ตาบลทุ่งกว้าว.....	53
7. ซิ่งเล็ก.....	54
8. ซิ่งกลาง.....	54
9. ซิ่ง 6 สาย.....	55
10. ขนาดของซิ่ง ตาบลทุ่งกว้าว ด้านหน้า.....	55
11. ขนาดของซิ่ง ตาบลทุ่งกว้าว ด้านหลัง.....	56
12. ขนาดของซิ่ง ตาบลทุ่งกว้าว ด้านข้าง.....	56
13. ลายหน้ากระดานแบบรกร้อยใบเทศ (ซิ่งคันที่ 1).....	57
14. ลายหน้ากระดานแบบรกร้อยใบเทศ (ซิ่งคันที่ 2).....	57
15. ดอกประจำยามสี่กลีบซ้อน ด้านหน้าซิ่ง 6 สาย.....	58
16. ดอกประจำยามสี่กลีบซ้อน ด้านหลังซิ่ง 6 สาย.....	58
17. แปรรูปด้วยการถาก โคยใช้ขวาน.....	60
18. แปรรูปด้วยการใช้มีด และค้อนไม้ทุบ.....	60
19. ไม้สักที่ถูกแปรรูปด้วยการถาก.....	61
20. ใช้มีดถากด้านซ้ายของไม้.....	61
21. ใช้มีดถากด้านขวาของไม้.....	62
22. วัดด้วยไม้ฉาก หาจุดตัวกลองเสียง.....	62
23. กำหนดจุดศูนย์กลางของตัวกลองเสียง.....	63
24. ทำวงกลมตัวกลองเสียง.....	63
25. เลื่อยไม้เหนือจุดตัวกลองเสียง.....	64

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่

หน้า

26. มีดถากจากด้านบนลงสู่ตัวกล่องเสียง.....	64
27. รูปร่างซึ่งจากการถาก.....	65
28. เจาะตัวกล่องเสียงซึ่งด้วยสว่านไฟฟ้า.....	66
29. เจาะตัวกล่องเสียงซึ่งด้วยสว่านไฟฟ้า.....	66
30. ใช้ส่วเจาะตัวกล่องเสียงซึ่ง 6 สาย.....	67
31. วัดด้วยคัลลัมเมตรเพื่อหามอกหรือสูตรการผลิตซึ่ง 6 สาย.....	68
32. วัดมอกของซึ่ง 6 สาย.....	68
33. วัดมอกของซึ่ง 6 สาย.....	69
34. หาจุดที่ทำก๊อบหน้าของซึ่ง 6 สาย.....	69
35. ขุดซึ่งด้วยค้อนไม้ทุบส่วลงตัวกล่องเสียงซึ่ง 6 สาย.....	70
36. ซึ่ง 6 สาย ที่ขุดเรียบร้อยแล้ว ทำการแต่งหน้าเพื่อนำดาตมาปิด.....	70
37. แผ่นไม้ที่จะทำดาต.....	71
38. ใช้ขวานถากให้แผ่นไม้ดาตบางลง.....	71
39. เลื่อยแผ่นไม้ดาตด้านสี่เหลี่ยมก่อนการถากด้วยมีด.....	72
40. ใช้มีดถากในส่วนวงกลม.....	72
41. ดาตของซึ่ง 6 สาย ที่ได้รูปทรงแล้ว.....	73
42. ดอกลงให้ตะปูตัวเล็กกว่าจมลงไป.....	73
43. กบไฟฟ้าไสให้ความเรียบของดาตไม้.....	74
44. จัดดาต ไม้ซึ่ง 6 สาย.....	74
45. ใช้กบไฟฟ้าไสอีกด้านของดาตซึ่ง 6 สาย.....	75
46. หาจุดศูนย์กลางของดาต ไม้ซึ่ง 6 สาย เพื่อเจาะรูให้เสียงก้องกังวาล.....	75
47. วาดสัญลักษณ์ค้ำคาวเพื่อจะทำการเจาะ.....	76
48. ใช้สว่านไฟฟ้าเจาะส่วนที่เป็นวงกลม.....	76
49. ใช้สว่านไฟฟ้าเจาะด้านปีก.....	77
50. ใช้สว่านไฟฟ้าเจ้านำลงไปตรงภาพค้ำคาว 7 รู.....	77

สารบัญภาพ (ต่อ)

หน้า

ภาพที่

51. ใช้ค้อนตอกสลึงลงตามสัญลักษณ์ที่กำหนดและเชื่อมต่อวงกลม.....	78
52. ใช้สิ่วหอบแต่งในส่วนที่เป็นปีก.....	78
53. ใช้สว่านย้ำในส่วนด้านบน.....	79
54. ใช้ค้อนตอกสลึงในส่วนหัวของสัญลักษณ์ค้ำขาว.....	79
55. ใช้สิ่วแต่งในส่วนที่ปีกและหาง.....	80
56. แสดงการจับตาดไม้และใช้มีดเลาตคแต่งด้านข้าง.....	80
57. แสดงการจับตาดไม้ และใช้มีดเลาตคแต่งด้านบน.....	81
58. ลงคาถาหมานิยมในตาดซึ่ง 6 สาย เขียนด้วยปากกาเคมีสีน้ำเงิน.....	81
59. ลงคาถาในตาดซึ่ง 6 สาย ด้านล่าง.....	82
60. ลงคาถามัดจิตในตาดซึ่ง 6 สาย.....	82
61. ลงคาถาหมานิยมและคาถามัดจิตบน-ล่าง ในตาดซึ่ง 6 สาย.....	83
62. ลงคาถาหมานิยม มัดจิต ไก่หน้อย 6 ตัว และก้อง 7 เสียง.....	84
63. ทากาวรอบ ๆ ตัวกล่องเสียงซึ่ง 6 สาย.....	84
64. แสดงการใช้กาวผสมกับขี้เลื่อย ทารอบ ๆ ตัวกล่องเสียงซึ่ง 6 สาย.....	85
65. นำตาดมาปิดลงตัวกล่องเสียงซึ่ง 6 สาย.....	85
66. ติดประกบระหว่างตาดกับตัวกล่องเสียงซึ่ง 6 สาย.....	86
67. ใช้ตะปูตอกย้ำให้สนิท.....	86
68. ใช้คีมตัดหัวตะปูที่ตอกไว้ทุกเล่ม.....	87
69. ตอกส่งตะปูตัวเล็กลงให้ลึก.....	87
70. ถากส่วนที่เกินของตาดให้เท่ากับตัวกล่องเสียงซึ่ง 6 สาย ด้านบน.....	88
71. ถากส่วนที่เกินของตาดให้เท่ากับตัวกล่องเสียงซึ่ง 6 สาย ด้านล่าง.....	88
72. ใช้กบป็นไสตคแต่งตัวกล่องเสียงซึ่ง 6 สาย ให้ผิวเรียบขึ้น.....	89
73. ใช้กบป็นไสตคแต่งตัวกล่องเสียงซึ่ง 6 สาย ให้ผิวเรียบขึ้นโดยหันหัวซึ่งเข้ากับ กำแพงตัวบ้าน เป็นการถ่วงน้ำหนัก.....	89
74. ใช้กบป็นไสแต่งคอซึ่ง.....	90

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่

หน้า

75. ใช้กบไฟฟ้าไสตกแต่งตัวกล่องเสียง.....	90
76. ใช้กบไฟฟ้าไสคาดซึ่ง 6 สาย.....	91
77. ใช้มีดถากตกแต่งหัวซึ่ง 6 สาย.....	91
78. แบ่งสัดส่วนในการเจาะรูเพื่อใส่ลูกบิด.....	92
79. ใช้สว่านไฟฟ้าเจาะเป็นรูเรียงกันไว้.....	92
80. เจาะรูหัวซึ่งด้านที่ใส่ลูกบิด.....	93
81. ใช้สว่านไฟฟ้าเจาะรูทั้ง 6 รู.....	93
82. ใช้ก้อนไม้ดอกสี่เหลี่ยมทำช่องหัวซึ่ง 6 สาย.....	94
83. ใช้เลื่อยขนาดเล็กทำก๊อบหน้า.....	95
84. ใช้ก้อนขนาดเล็กดอกสี่เหลี่ยมในการทำก๊อบหน้า.....	95
85. มีดเลาตกแต่งก๊อบหน้า.....	96
86. ใส่ก๊อบหน้าด้านข้างโดยมีก้อนดอกเบา ๆ.....	96
87. ใช้มีดทำก๊อบหลัง.....	97
88. ใช้มีดเลาตกแต่งก๊อบหน้า.....	97
89. ใช้มีดถากทำที่ยึดสายซึ่ง.....	98
90. วาดภาพลงบนแผ่นไม้เพื่อจะทำที่ยึดสายซึ่ง.....	98
91. ใช้ก้อนดอกตะปูลงแผ่น ไม้ยึดสายซึ่ง.....	99
92. ใช้ก้อนดอกตะปูนำแล้วถอดออก.....	99
93. ใช้ไขควงขันสกรูตะปูเกลียว.....	100
94. ใช้ไขควงขันสกรูตะปูเกลียวตัวที่ 3.....	100
95. วาดลายหน้ากระดานรักร้อยใบเทศ.....	101
96. แกะสลักลายหน้ากระดานรักร้อยใบเทศ.....	101
97. แกะสลักลายหน้ากระดานรักร้อยใบเทศ.....	102
98. จัดด้วยกระดาษทรายเพื่อเตรียมชักเอาเนื้อไม้.....	102
99. ทาวานิชเงาคิ้วแปร่งในลักษณะที่ทาสีขึ้นด้านหลัง.....	104

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่

หน้า

100. ทาวานิชเงาด้วยแปรงในลักษณะที่ทาสีขึ้นด้านหน้า.....	104
101. ทากาแลนทยูรีเทนด้วยแปรงในลักษณะที่ทาสีขึ้น.....	106
102. ใช้มีดเลาตคแต่งลูกบิดซึ่ง 6 สาย.....	107
103. ลูกบิดที่ทำขึ้น 6 อัน.....	107
104. ใส่ลูกบิด.....	108
105. ลูกบิดทั้ง 6 อัน ในส่วนหัวซึ่ง 6 สาย.....	108
106. คลี่สายเบรคจักรยาน (สายโลหะ) ออกมาเป็นเส้นเดี่ยว.....	109
107. ใส่สายซึ่ง 6 สาย ทีละสายจนครบ 6 สาย.....	109
108. ใส่สายซึ่ง 6 สาย ครบทั้ง 6 เส้น.....	110
109. หวายที่เตรียมมาทำลูกน๊ับของซึ่ง 6 สาย.....	110
110. ใส่ลูกน๊ับอันที่ 1 สายเปล่าเท่ากับเสียงซอลโดซอล.....	111
111. เมื่อได้เสียงแล้ว ก็ใช้ค้อนตอกตะปูบนลูกน๊ับโดยค้ำงหัวตะปูไว้.....	112
112. ดัดลูกน๊ับอันที่ 2.....	113
113. ดัดลูกน๊ับอันที่ 3.....	113
114. ดัดลูกน๊ับอันที่ 4.....	114
115. ทดสอบเสียงโดยการดีดฟัง.....	114
116. ดัดลูกน๊ับอันที่ 5.....	115
117. ดัดลูกน๊ับอันที่ 6.....	115
118. ดัดลูกน๊ับอันที่ 7.....	116
119. ดัดลูกน๊ับอันที่ 8.....	116
120. ดัดลูกน๊ับอันที่ 9.....	117
121. ดัดลูกน๊ับอันที่ 10.....	117
122. ดัดลูกน๊ับอันที่ 11.....	118
123. ดัดลูกน๊ับอันที่ 12.....	118
124. ทดสอบเสียงโดยการดีดฟังในเสียงสูง.....	119

สารบัญญภาพ (ต่อ)

หน้า

ภาพที่

125. ใช้คีมตัดหัวตะปู.....	119
126. ดอกตะปูที่ฝังไว้ลงไปให้สุดถึงกอลซึ่ง.....	120
127. ครูเหนียม ลือหาร บรรเลงเพลงเดี่ยวคง.....	120
128. ป้อหลวงป่า รูปสูง คีคซึ่ง 6 สายในทำนังจัคสมาธิ.....	124
129. ครูเหนียม ลือหาร เป็นวิทยากร โดยใช้ซึ่ง 6 สายเป็นคั่นเสียงในการจั้นเพลง...	127
130. ครูเหนียม ลือหาร เป็นวิทยากรสอนให้กับอาจารย์และนักเรียน โรงเรียนบ้านถ้ำ.....	127
131. ทำคู้เข้า.....	129
132. ทำจัคสมาธิ.....	130
133. ทำหย่องเกาะ.....	130
134. ทำเหยียดแข็ง.....	131
135. ทำยื่น.....	131
136. รูปแบบการจัดวงสะล้อซอซึง ที่ไม่ประสมเครื่องประกอบจังหวะ.....	132
137. รูปแบบการจัดวงซอ.....	133
138. รูปแบบการจัดวงสะล้อซอซึงที่ประสมเครื่องประกอบจังหวะ.....	133
139. วิธีการบรรเลงซึ่ง 6 สาย โดยการใช้ไม้คีด.....	137
140. ไม้คีดที่ทำมาจากเขาควาย.....	138
141. ไม้คีดที่ทำมาจากพลาสติก.....	138
142. งอนี้วี่เข้าหาตัวเอาไว้.....	139
143. วางไม้คีดลงบนนี้วี่ โดยให้ส่วนที่แหลมของไม้คีด โผล่พ้นนี้วี่ประมาณ 1 เซนติเมตร.....	139
144. ใช้นิ้วหัวแม่มือจับไม้คีดเอาไว้.....	140
145. ตำแหน่งของการวางมือขวาเพื่อใช้ไม้คีด.....	140

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่

1. ตารางแสดงจำนวนประชากรอำเภอเมืองปาน.....	35
2. ตารางแสดงอำเภอเมืองปานแบ่งการปกครอง.....	37
3. ตารางแสดงสภาพทางเศรษฐกิจด้านการเกษตร.....	38
4. ตารางแสดงที่ดินถือครอง.....	39
5. ตารางแสดงการปศุสัตว์.....	40
6. ตารางแสดงการพาณิชย์.....	40

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภูมิ

หน้า

แผนภูมิที่

1. แผนภูมิกรอบความคิดของการวิจัย.....	13
2. สรุปลำดับเสียงในลูกนับของซึ่ง 6 สาย.....	121
3. แสดงการเทียบเสียงซึ่ง 6 สาย ในตัวอย่างที่ 1.....	134
4. แสดงการเทียบเสียงซึ่ง 6 สาย ในตัวอย่างที่ 2.....	135
5. แสดงการเทียบเสียงซึ่ง 6 สาย ในตัวอย่างที่ 3.....	136
6. แบบฝึกหัดการใช้ไม้ค้ำซึ่ง 6 สาย.....	142
7. เพลงเดี่ยวดวง.....	143
8. เพลงล่องแม่ปิง.....	144
9. เพลงลำน่านบพ.....	144
10. เพลงพม่า.....	145
11. เพลงอ้อ.....	146
12. แสดงตัวอย่างเพลงล่องแม่ปิง ประโยคที่ 3 ในวรรคทำและวรรครับ.....	147

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ล้านนา หรือดินแดนภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่และน่าน เป็นดินแดนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม มีลักษณะเฉพาะที่เกิดจากความเชื่อ ขนบประเพณีและวิถีชีวิต เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ ที่สืบสานอารยธรรมมาจนถึงปัจจุบันบนวิถีแห่งการปรับเปลี่ยนตามกระแสยุคสมัย ทำให้เกิดลักษณะเฉพาะในการสร้างสรรค์ศิลปะที่มีคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ มีคุณค่าทางด้านภูมิปัญญา กอปรกับระยะเวลาที่ยาวนานจึงเกิดการหล่อหลอม ผสมผสานวัฒนธรรมอย่างกลมกลืน ทำให้เกิดลักษณะของเครื่องดนตรี ลักษณะการประสมวง ลักษณะการบรรเลงในเพลงที่มีสำเนียงกลั่นอายพื้นบ้านล้านนา โดยเฉพาะอัตลักษณ์ทางด้านดนตรี ถือว่าเป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่บ่งบอกถึงภูมิปัญญาได้เป็นอย่างดี

จังหวัดลำปางเป็นจังหวัดหนึ่งใน 8 จังหวัดของดินแดนล้านนา เป็นเมืองเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีความสำคัญและเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการปกครองต่อ ๆ กันมาหลายยุคหลายสมัย ดังนั้น จึงปรากฏหลักฐานของอดีตสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันหลายอย่าง ทั้งในรูปของวัฒนธรรม ประเพณี ศิลปกรรมและดนตรี จังหวัดลำปางตั้งอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทยห่างจากกรุงเทพฯ ตามทางหลวงแผ่นดินสายพหลโยธิน ประมาณ 602 กิโลเมตร ตามทางรถไฟประมาณ 625 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 12,533.961 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,833,726 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง คือ ทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดพะเยา และเชียงราย ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดตาก ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดแพร่และจังหวัดสุโขทัย ทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำพูน มีการแบ่งเขตปกครองออกเป็น 13 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอห้างฉัตร อำเภอแจ้ห่ม อำเภอวังเหนือ อำเภองาว อำเภอแม่เมาะ อำเภอแม่ทะ อำเภอเกาะคา อำเภอเสริมงาม อำเภอสบปราบ อำเภอเถิน อำเภอแม่พริก และกิ่งอำเภอที่ได้รับยกระดับเป็นอำเภอใหม่ คือ อำเภอเมืองปาน

อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง มีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงติดต่อกับสันปันน้ำ ซึ่งเป็นเส้นแบ่งเขตจังหวัดลำปางกับจังหวัดลำพูน เป็นบริเวณต้นน้ำลำธาร เป็นต้นกำเนิดของลำห้วยใหญ่ ๆ ที่สำคัญเช่น ห้วยแม่มอน ห้วยแม่เมาะ และห้วยเมืองปาน ซึ่งมีน้ำไหล

ตลอดปี อำเภอเมืองปาน ตำบลแจ้ซ้อน มีสถานที่พักผ่อนและเป็นแหล่งท่องเที่ยว คือ น้ำตกแจ้ซ้อน มีน้ำพุร้อนที่ร้อนมาก สามารถต้มไข่สุกภายใน 10 นาที มีไอน้ำร้อนซึ่งเกิดจากน้ำพุระเหยขึ้นอยู่ตลอดเวลา น้ำพุร้อนนี้มีบริเวณกว้างประมาณ 1 ไร่ อยู่ในบริเวณห้วยหัวโป่งซึ่งเป็นสาขาของห้วยแม่มอน บริเวณน้ำตกแจ้ซ้อนจะมีน้ำตกถัดจากบริเวณน้ำพุร้อนขึ้นไปประมาณ 1 ไร่ อยู่ในบริเวณห้วยโป่ง ซึ่งเป็นสาขาของห้วยแม่มอน บริเวณน้ำตกแจ้ซ้อนจะมีน้ำตกถัดจากบริเวณน้ำพุร้อนขึ้นไปประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นลักษณะน้ำตกที่สวยงามที่สุดแห่งหนึ่ง มี 4 ชั้น มีแอ่งน้ำอุ่น สำหรับใช้เป็นที่ว่ายน้ำ อาบเล่นได้ มีสภาพป่าและพรรณไม้บริเวณน้ำตก ที่มีความร่มเย็นเนื่องจากเป็นป่าดงดิบ ซึ่งมีต้นไม้ขนาดใหญ่หนาแน่น เหมาะสำหรับผู้ที่จะไปสัมผัสกับธรรมชาติเป็นอย่างดี

ตำบลทุ่งกว้าว อำเภอเมืองปาน เป็นสถานที่หนึ่ง ที่มีการผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้าน เช่น ซึง 4 สาย ซึง 6 สาย สะล้อ กลองโป่งโป่ง กลองปู้จา และกลองสะบัดชัย ผู้วิจัยได้เข้าไปสำรวจเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2545 เพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ชุมชนแห่งนี้มีการผลิตเครื่องดนตรีพื้นเมือง โดยใช้วัสดุคืบที่มีอยู่ในท้องถิ่น มีลักษณะเป็นศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านที่สร้างขึ้นด้วยมือ มีประโยชน์ใช้สอยที่มีคุณค่าทางศิลปะการดนตรี โดยเฉพาะลักษณะทางกายภาพยังคงสัดส่วนแบบพื้นบ้าน โดยช่างสล่าที่ทำให้สวยงามตามรสนิยม และมีความสามารถของตนสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และจิตวิญญาณของชุมชน จึงเป็นงานที่มีคุณค่าทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับดนตรี แต่สล่าสร้างเพื่อความพึงพอใจ สล่าพื้นบ้านประเภทนี้จึงมีจำนวนน้อย บางกลุ่ม หรือบางท้องถิ่นอาจจะไม่มีเลยก็เป็นไปได้ เครื่องดนตรีที่จัดได้ว่ามีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนแห่งนี้ ก็คือ ซึง เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีด ซึงโดยทั่วไปจะมี 4 สาย แบ่งออกเป็น 3 ขนาด คือ ซึงเล็ก ซึงกลาง ซึงใหญ่ แต่ซึง 6 สายในสภาพปัจจุบันนั้นแทบจะไม่มีผู้ผลิตและผู้เล่นเครื่องดนตรี ซึ่งทำให้การผลิตหรือการบรรเลงซึง 6 สายลดน้อยถอยลงหรืออาจหมดไปก็เป็นได้

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาดนตรีพื้นเมืองของภาคเหนือ โดยเลือกศึกษา ซึง 6 สาย ตำบลทุ่งกว้าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

ประการแรก ซึงของชุมชนตำบลทุ่งกว้าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง มีลักษณะโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่แตกต่างออกไปคือ ซึง 6 สาย ขนาดใหญ่ ที่มีเสียงทุ้มดังกังวาน ทุกวันนี้ยังคงรักษารูปทรงและลวดลายแบบดั้งเดิมไว้ แม้แต่ทำนองในการดีดก็เป็นลักษณะชาวบ้าน เป็นทำนองเฉพาะเรียกว่าทำนองคู่เข่า ซึ่งแตกต่างไปจากทำนองขัดสมาธิ และทำนองพับเพียบ

ประการที่สอง ซึ่ง 6 สาย ของชุมชนตำบลทุ่งกว่าว เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมทางด้านดนตรีของท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนมายาวนาน มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว กำลังได้รับผลกระทบตามกระแสอิทธิพลจากความเจริญก้าวหน้า ในโลกแห่งสังคมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีปัจจุบันที่พัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง ผลสะท้อนที่ตามมาคือ ปรากฏการณ์การผสมผสานทางวัฒนธรรมดนตรี โดยเฉพาะวัฒนธรรมดนตรีสากล ที่หล่อหลอม ซึมแทรกอยู่ทั่วไปในวัฒนธรรมทางด้านดนตรีพื้นบ้านล้านนา ทำให้รูปแบบบางอย่างอาจถูกปรับเปลี่ยนไปตามกลางกระแสของใหม่ที่ถาโถมเข้ามา แท้จริงแล้วควรเป็นไปในลักษณะการหยิบยืมอย่างชาญฉลาด บนพื้นฐานภูมิความรู้ แต่ถ้าจะให้ดีที่สุดคือ นำวัฒนธรรมกลับไปใช้ในบริบทของสังคม และนำความรู้ที่นั่น ปลูกฝังบนพื้นฐานบริบททางสังคมของตน

ปัจจุบันงานทำบุญ ขึ้นบ้านใหม่ หรืองานแต่งงาน ก็มีกนำดนตรีสากลเข้ามาแสดงในงานกิจกรรมงานบางประเภทก็ใช้เครื่องขยายเสียง แลบบันทึกลีเสียง เปิดบรรเลงแทนการบรรเลงจริง ทำให้ดนตรีพื้นบ้าน รับใช้สังคมน้อยลง จนอาจล้มไปว่า ดนตรีพื้นบ้านหรือซึ่ง 6 สาย ยังคงปรากฏอยู่ในสังคม จังหวัดลำปาง

ประการที่สาม มูลเหตุที่สำคัญก็คือ สล่าที่ผลิตเครื่องดนตรีมีน้อยลง คนรุ่นหลังไม่ศึกษาที่จะสืบทอดองค์ความรู้อันเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น ตลอดจนการปรับตัวต่อระบบการตลาด การจัดการผลผลิตดนตรีพื้นบ้านทำให้ไม่สามารถยึดเป็นอาชีพที่แน่นอนได้ อย่างไรก็ตาม ก็ยังถือว่าเป็นงานอดิเรกที่ดำเนินควบคู่ไปกับวิถีชีวิต คือ ทั้งเล่นและผลิตบ้าง โดยอาชีพแท้จริงแล้ว ก็คือ เกษตรกรรม

ประการสุดท้าย ในวงวิชาการทางดนตรีปัจจุบันนี้เป็นที่น่าสังเกตว่า มีข้อมูลทางการศึกษาดนตรีพื้นบ้านล้านนาโดยเฉพาะวงสะล้อซอซึงน้อยมาก ยิ่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องซึ่ง 6 สายแทบจะไม่มีข้อมูลเลย เอกสาร ตำรา หรือบทความต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่องของซึงโดยทั่วไปจะเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีด มี 4 สาย มี 3 ขนาด คือ ซึงเล็ก ซึงกลาง ซึงใหญ่เท่านั้น แท้จริงแล้ว ยังมีซึง 6 สาย ในดนตรีพื้นบ้านล้านนาอีกชิ้นหนึ่ง

ด้วยสาเหตุที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเหตุให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษา ซึ่ง 6 สาย ตำบลทุ่งกว่าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง เพื่อเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในแนวทางวิชาการ ประกอบกับยังไม่มีปรากฏรูปแบบการวิจัยเฉพาะกรณีในเรื่องนี้มาก่อนจึงกำหนดหัวข้อวิจัยเกี่ยวกับซึง 6 สายขึ้น เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาดนตรีพื้นบ้านล้านนา เป็นประโยชน์ต่องานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับดนตรี ในการอนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่ ซึง 6 สายต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาบทบาทของซึ่ง 6 สาย ในบริบทสังคมชุมชน ตำบลทุ่งกว๋าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
2. ศึกษาภูมิปัญญาการผลิตซึ่ง 6 สาย
3. ศึกษาระเบียบวิธีการบรรเลงซึ่ง 6 สาย

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยเรื่องซึ่ง 6 สายนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัยเฉพาะในเขตพื้นที่ ตำบลทุ่งกว๋าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ประกอบด้วย 13 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านถ้ำ หมู่บ้านทุ่งข่วง หมู่บ้านทุ่งแท่น หมู่บ้านจิง หมู่บ้านทุ่งกว๋าว หมู่บ้านทุ่งปง หมู่บ้านปลายนา หมู่บ้านทุ่งจี หมู่บ้านเฮี้ย หมู่บ้านหัวทุ่ง หมู่บ้านป่าเวียง หมู่บ้านแพะใหม่ และหมู่บ้านหลวง
2. ศึกษาบทบาทของซึ่ง 6 สายในบริบทสังคมชุมชนตำบลทุ่งกว๋าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาซึ่ง 6 สาย ในบริบทของชุมชนความเป็นมาตามยุคสมัย โดยแบ่งออกเป็นยุคได้ 3 ยุค คือ
 - 2.1 ยุคเดินเท้า-ล่องแพ (ดั้งเดิม - พ.ศ. 2501)
 - 2.2 ยุคสร้างทาง – สร้างฝายคู่อุ้มน้ำ (พ.ศ. 2502 - 2527)
 - 2.3 ยุคทางโยธา – ทางหลวง (พ.ศ. 2528 - ปัจจุบัน)
3. ศึกษาภูมิปัญญาการผลิตซึ่ง 6 สาย โดยมุ่งศึกษาด้านองค์ความรู้ ด้านการกระจายความรู้ ด้านการถ่ายทอดความรู้และด้านการสร้างสรรค์ปรับปรุงความรู้
4. ศึกษาระเบียบวิธีการบรรเลงซึ่ง 6 สาย โดยมุ่งศึกษาจากบุคคลที่เป็นนักดนตรี ซึ่งเป็นผู้รู้และได้ปฏิบัติจริง ในรูปแบบทำการบรรเลง รูปแบบการจัดวงดนตรี การเทียบเสียง หน้าที่ของการบรรเลง วิธีการบรรเลง และแนวการบรรเลงซึ่ง 6 สาย

วิธีดำเนินการวิจัย

ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ การสังเกตทั่วไปและการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การบันทึกภาพและการบันทึกเสียง ระยะเวลาศึกษา 8 เดือน เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546 ถึงเดือนพฤษภาคม 2547 มีขั้นตอนและวิธีการศึกษาดังต่อไปนี้

1. การเตรียมการและขั้นตอนการดำเนินการ ได้มีการวางแผนความเข้าใจในสาระของงานที่จะต้องดำเนินการ กำหนดปฏิทินการดำเนินงานและการออกภาคสนาม เข้าพบผู้นำ

ชุมชนเพื่อแนะโครงการ รวมไปถึงการรวบรวมรายชื่อกลุ่มบุคคลเป้าหมาย และเก็บข้อมูลทั่วไป จำนวน 4 ครั้ง โดยใช้สถานที่ ที่บ้านครุเหนือม ลือหาร หมู่บ้านถ้ำ ตำบลทุ่งกว้าว จังหวัดลำปาง เป็นศูนย์กลาง เนื่องจากครุเหนือม ลือหาร เป็นนักดนตรีพื้นเมืองที่มีความสามารถในการบรรเลง ซึง 6 สาย อีกทั้งยังผลิตซึง 6 สายได้ ต่อจากนั้นเป็นการภาคสนามเฉพาะบุคคลเพื่อสังเกตแบบมี ส่วนร่วม และสัมภาษณ์บุคคลเป้าหมาย เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมก็นำสรุปผลงาน เพื่อวางแผนที่จะ ดำเนินการต่อ รวมการออกภาคสนามและสัมภาษณ์ทั้งหมด 20 ครั้ง

2. การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ออกภาคสนามเพื่อเก็บและรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการ สัมภาษณ์แบบลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการรวบรวมข้อมูลเอกสารจากองค์กร ต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งข้อมูลของชุมชน เอกสาร ตำรา หนังสือจากหอสมุด สัมภาษณ์บุคคลแบบ เจาะลึกจากบุคคลเป้าหมาย รวมไปถึงผู้รู้ผู้อาวุโส ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้แก่ ประวัติชุมชน ความ สัมพันธ์ในชุมชน วิถีชีวิต ซึง 6 สายในบริบทสังคมชุมชน และภูมิปัญญาการผลิตซึง 6 สาย

3. วิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการออกภาคสนามในเดือนตุลาคม 2546 ถึง เดือนเมษายน 2547 จนครบทั้ง 13 หมู่บ้าน จัดเป็นหมวดหมู่ ตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์และสรุป ในสัดส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์นั้น ก็ได้ออกภาคสนามเพิ่มเติม จนสามารถจัดลำดับและวิเคราะห์ข้อมูล ได้ ทั้งนี้ได้จัดทำเป็นบท และปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัยได้ตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เรื่องส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ เมื่อได้ทราบแล้วจึงปรับปรุงแก้ไขจุดด้อย ทุ่มเทศสร้างเสริมจุดขาด จน ทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ขึ้น

4. การนำเสนอผลงาน ผู้วิจัยได้รายงานผลการวิจัยแบ่งออกไว้เป็น 6 บท บทที่หนึ่ง เกี่ยวกับความเป็นมา ความสำคัญของเรื่องที่ศึกษาวิจัยและกรอบความคิดในการวิจัย บทที่สอง ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน บทที่สามเกี่ยวกับบทบาทของซึง 6 สายในบริบทสังคมชุมชน ตำบล บทที่สี่เกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาการผลิตซึง 6 สาย บทที่ห้าเกี่ยวกับเรื่องระเบียบวิธีการบรรเลงซึง 6 สาย บทที่หกบทสรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบบทบาทของซึง 6 สายในบริบทสังคมตำบลทุ่งกว้าว อำเภอเมืองปาน จังหวัด ลำปาง
2. ทราบภูมิปัญญาของการผลิตซึง 6 สาย
3. ทราบระเบียบวิธีการบรรเลงซึง 6 สาย

4. เป็นแนวทางในการศึกษา ส่งเสริม เผยแพร่ ความรู้คนตรีล้านนา
5. เป็นข้อมูลทางวิชาการ ในการศึกษาทางมานุษยคุณตรีวิทยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนตรีล้านนา อันเป็นแนวทางสำหรับการอนุรักษ์และเผยแพร่ ซึ่ง 6 สาย ให้คงอยู่เป็นวัฒนธรรมทางคนตรี ที่ควรแก่ความภาคภูมิใจของตำบลทุ่งกว้าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปางสืบไป

การศึกษาแนวคิดและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ซึ่ง 6 สาย ตำบลทุ่งกว้าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เพื่อนำมาเป็นประโยชน์ในการกำหนดแนวคิดในการศึกษา ซึ่งจำแนกออกเป็นหัวใจได้ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษากับความเข้มแข็งของชุมชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นความรู้ที่สั่งสมเป็นระยะเวลายาวนาน เป็นขั้นตอนที่มีเหตุผลสามารถเชื่อมโยงการดำเนินวิถีชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม กลมกลืนในรูปแบบที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม

“ภูมิปัญญาที่เป็นลักษณะรูปธรรมจะสะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะ ที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกันคือ

- 1.1. ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช ธรรมชาติ
- 1.2. ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่ร่วมในสังคมหรือในชุมชน
- 1.3. ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้

ทั้งหลาย ทั้งสามลักษณะนี้คือสามมิติของเรื่องเดียวกัน คือชีวิตของชาวบ้าน สะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพเหมือนสามมุมของรูปสามเหลี่ยม ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน” (เสรี พงศ์พิศ, 2533 : 73)

“ภูมิปัญญาเกิดจากการสะสม เรียนรู้มาเป็นระยะเวลานาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดทุกสาขาวิชาไม่แยกเป็นวิชา ๆ แบบที่เราเรียน ฉะนั้นวิชาที่เกี่ยวกับ เศรษฐกิจ อาชีพ ความเป็นอยู่ เกี่ยวกับการใช้จ่าย เกี่ยวกับการศึกษาวัฒนธรรม จะผสมเชื่อมโยงกันไปหมด” (ประเวศ วะสี, 2533 : 73)

2. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาความเข้มแข็งของชุมชน

ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกันมีความเอื้ออาทรต่อกันมีความพยายามทำอะไรร่วมกันมีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสาร (communicate) กันด้วย ความเป็นชุมชนจะมีลักษณะ 4 ประการ คือ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการกระทำร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ จากลักษณะองค์ประกอบทั้ง 4 ลักษณะนี้จะมีสิ่งทีผุดบังเกิด (emerge) ออกมาอีก 2 อย่าง คือ ความมีชีวิตวิญญาน (ของกลุ่ม) และผู้นำตามธรรมชาติและการจัดการ ความเป็นกลุ่มก้อนหรือความเป็นชุมชนทำให้กลุ่มมีศักยภาพสูงมากเพราะเป็นกลุ่มก้อนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันนั่นคือ มีความรัก มีการกระทำและมีการเรียนรู้ร่วมกัน ความเป็นชุมชนแก้ปัญหาได้ทุกชนิดทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมืองและสุขภาพ (ประเวศ วะสี อ้างถึงในจำลอง คำบุญชู และคณะ, 2541 : 6)

ในการพัฒนาการเรียนรู้ของคนในชุมชน การรวมตัวกันของคนเข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน ตั้งเป้าหมายร่วมกัน หาทางเลือกและตัดสินใจด้วยกัน ช่วยกันลงมือทำร่วมกันสรุปบทเรียนเพื่อปรับปรุงแก้ไขการทำงานพัฒนาให้ดีขึ้น เป็นเครื่องมืออันทรงพลังในการพัฒนาชุมชนในทุก ๆ ด้าน กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันนี้ ยังเป็นกลไกในการลดความขัดแย้งในชุมชนอีกด้วย เพราะเป็นกระบวนการที่ได้มีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ความเข้าใจและลดช่องว่างทางความคิดระหว่างกัน ในการพัฒนาระบบโรงเรียนให้ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นสังคม จำเป็นต้องอาศัยการร่วมคิดร่วมทำของฝ่ายต่างๆ นอกเหนือไปจากกลุ่มครูผู้บริหาร โรงเรียนและนักศึกษา กล่าวคือ พ่อแม่ผู้ปกครองและคนในชุมชนจะต้องมีบทบาทเชิงรุกในการกำหนดทิศทางการจัดการศึกษา ในโรงเรียน และการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของครู ให้ตอบสนองความต้องการของพ่อแม่และชุมชน การรวมพลังจะส่งผลทางบวกได้นั้นจะต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญได้แก่ สำเนียงร่วมของความสำคัญของการรวมตัวกันหรือ “รวมกันเราอยู่” การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างกันในการมองปัญหาทางแก้และตัดสินใจร่วมกัน การจัดระบบและแบ่งงานกันรับผิดชอบ โดยทุกฝ่ายยึดโยงกันอยู่ได้ด้วยการมองปัญหาร่วมกัน ความเข้าใจและการยอมรับในความแตกต่างระหว่างคนที่เข้ามารวมกลุ่มกันรวมทั้งการยอมรับว่า ในความแตกต่างกันนั้น ต่างคนต่างมีศักยภาพและความสามารถคนละอย่างที หากนำมาผนึกกำลังกันแล้ว จะก่อให้เกิดพลังมหาศาลได้ (อมรวิรัช นาคทรพรพ ในจดหมายเปิดผนึกถึงประชาชนชาวไทย ฉบับที่ 9, 2542 : 66-67)

“แนวคิดสำคัญของคณะศึกษาในการส่งเสริมเรื่องการศึกษาเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนนั้น เน้นที่การปลุกพลังชุมชนขึ้นบนพื้นฐานภูมิปัญญาและการทำงานร่วมกันของคนใน

ชุมชนควบคู่ไปกับแนวปฏิรูประบบบริหารการศึกษาที่กระจายอำนาจการจัดการหลักสูตรการเรียนการสอนและบริหารทรัพยากรของโรงเรียนตามสภาพความต้องการ ความเชื่อ ตลอดจนรากเหง้าทางวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ เอง” (คณะศึกษา “การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์”, 2542 : 26-27)

“เราจะต้องเปลี่ยนแนวคิด จากการศึกษาที่เคยคิดว่าเป็นเรื่องของครูผู้สอนนักเรียนในโรงเรียนมาเป็นเรื่องของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งทุกคนต้องมีส่วนผลักดัน ตั้งแต่พ่อแม่ วัตถุประสงค์ในชุมชน องค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ บริษัท รัฐบาล ทั้งนี้ก็เพราะว่าคนต้องเรียน ตั้งแต่เกิดจนตาย สื่อมวลชนก็มีส่วนสำคัญยิ่งรัฐบาลก็มีส่วนสำคัญเพราะรัฐบาลเป็นคนที่วางกฎหมาย กฎระเบียบ รัฐบาลต้องมุ่งกระจายอำนาจไปยังชุมชน เพื่อให้ชุมชนจัดการศึกษาได้” (สีปพนนท์ เกตุทัต, 2542 : 41)

ลักษณะชุมชนที่เข้มแข็งซึ่งเป็นที่คาดหวังและต้องการคือ

1. ชุมชนที่มีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่นอย่างแน่นแฟ้น ในทางกายภาพหรือรูปธรรม คือ สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกัน ในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม ทั้งด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การพัฒนาชุมชน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ฯลฯ ในทางจิตวิญญาณ คือ สมาชิกของชุมชน มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนและสมาชิกในชุมชน มีความรักใคร่สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ความช่วยเหลือแบ่งปันระหว่างกัน ฯลฯ
2. ชุมชนมีศักยภาพที่พึ่งพาตนเองได้ในระดับที่สูง แรงงาน ทรัพยากร เพื่อการยังชีพพื้นฐานของครอบครัวตนเอง แม้จะมีการพึ่งพิงตนเองได้ในระดับที่สูง ไม่ว่าในด้านอาชีพ การศึกษา การกินอยู่ ประเพณีการรักษาพยาบาล ฯลฯ
3. ชุมชนที่สามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยอำนาจ ความรู้ และกลไกภายในของชุมชน กำหนดแนวทางของการแก้ไขปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือภายในชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะปัญหาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ฯลฯ
4. ชุมชนที่สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ สร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ การบริหารจัดการ การปกครอง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี ฯลฯ มีผลให้ชุมชนมีความรู้และความสามารถที่จะพัฒนา ตนเอง และ ถ่ายทอดความรู้ นั้น ได้อย่างต่อเนื่อง

ลักษณะของความเข้มแข็งที่กล่าวมานี้ ถูกกำหนดด้วยปัจจัยหลายประการ ทั้งที่เป็นเรื่องของภายในชุมชนและที่เกี่ยวกับภายนอกชุมชน (อุทัย คุลเกษมและอรศรี งามวิทยาพงศ์ อ้างถึงใน จำลอง คำบุญชูและคณะ, 2542 : 11-12)

ลีลากรณ์ นาคทรพร ได้สรุปความหมายของชุมชนและกล่าวถึงตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนไว้ดังนี้ “ความเป็นชุมชนจะวัดหรือดูได้จากกิจกรรมหรือการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนที่รวมตัวกันว่ามีลักษณะอย่างไร นั่นคือถ้าฟังเพียงการรวมตัวกันของคนในหมู่บ้านหรือพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใดไม่เพียงพอที่จะกล่าวได้ว่านั้นมีความเป็นชุมชนหรือองค์กรชุมชน การรวมตัวนั้นจะต้องพิจารณาถึงวัตถุประสงค์กิจกรรม การมีส่วนร่วมของคนในกลุ่ม และการจัดกลุ่มหรือคนในองค์กรนั้น ๆ ด้วย ผลการดำเนินงานขององค์กรชุมชน คือเครื่องสะท้อนที่ดีประการหนึ่งถึงระดับความเข้มแข็งของชุมชน การกำหนดตัวชี้วัดทั้งของไทยและของต่างประเทศมักจะเน้นที่ตัวชี้วัดถึงผลการดำเนินงาน (Out come หรือ Output) ของกิจกรรมที่องค์กรชุมชนดำเนินการมากกว่าจะชี้วัดที่กระบวนการ (Process) ยิ่งไปกว่านั้นตัวชี้วัดดังกล่าวมักจะเน้นที่ระดับปัจเจกบุคคลหรือระดับครัวเรือนมากกว่าชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวบ่งชี้วัดทางเศรษฐกิจ ซึ่งมักจะเน้นที่ระดับครัวเรือนเป็นหลักหรือตัวชี้วัดในการศึกษา ซึ่งมักจะเน้นที่ระดับปัจเจกบุคคลเป็นหลัก การแยกตัวชี้วัดและกิจกรรมการพัฒนาออกเป็นด้าน ๆ เช่นนี้สะท้อนถึงระบบการคิดการมองแบบแยกส่วนซึ่งอาจนับได้ว่าเป็นสาเหตุหลักที่สำคัญของความล้มเหลวในการพัฒนาประเทศไทย เพราะแท้ที่จริงแล้วการจับให้ถูกจุดที่หัวใจของการพัฒนาคือการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้นต่างหาก จึงจะเป็นการแก้ปัญหาทุกด้านได้อย่างเป็นองค์รวมไม่ว่าด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง หรือสิ่งแวดล้อม เพราะการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนหมายถึง การพัฒนากระบวนการเรียนของกลุ่มคนตั้งแต่เรื่องของจิตสำนึก ความรู้ ทักษะ ไปจนถึงการจัดการการรวมกลุ่มที่ทำให้เกิดพลังต่อรองในการแก้ปัญหา nạnานาชนิด (ลีลากรณ์ นาคทรพร อ้างถึงในจำลอง คำบุญชูและคณะ, 2542 : 7) ปัจจัยสำคัญที่กำหนดระดับความเข้มแข็งของชุมชนนั้น กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดระดับความเข้มแข็งของชุมชน จากประสบการณ์ของนักพัฒนาทั้งในประเทศและนานาชาติทั่วโลก พบว่าชุมชนที่เข้มแข็งจะสามารถจัดการแก้ปัญหา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมให้แก่สมาชิกในชุมชนได้นั้น จะมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนอย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะการพัฒนากระบวนการเข้าไปเรียนรู้เป็นการเข้าไปกระตุ้น พื้นฟู และยกระดับองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนดังกล่าวมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

ลักษณะที่สำคัญประการแรก กระบวนการศึกษาเรียนรู้ของชุมชนคือกระบวนการกลุ่ม การเรียนของคนแต่ละคนจะเกิดขึ้นในกระบวนการที่ได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาและข้อเสนอแนวทางแก้ปัญหาระหว่างกันในชุมชนด้วยกัน แม้ว่าสมาชิกในกลุ่มชุมชนอาจไม่ตระหนัก แต่แท้ที่จริงแล้วกระบวนการกลุ่มนี้เท่ากับเป็นการยอมรับความเท่าเทียมกันของคนในกลุ่มที่มาร่วมเรียนรู้ด้วยกัน บางคนอาจรู้มากกว่าคนอื่นในบางเรื่อง แต่

ก็มีหลายเรื่องเขาอาจเรียนรู้ได้จากคนอื่นเช่นกัน นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มยังทำให้เกิดพลังของสติปัญญา ที่ได้จากการระดมสมอง ทำให้สมองหาทางออกที่ดีที่สุดและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายได้เนื่องจากคนที่เรียนรู้ร่วมกันเป็นคนในชุมชน เขาย่อมเป็นผู้ที่รู้ดีที่สุด เกี่ยวกับปัญหาของคนและของชุมชน ได้มีประสบการณ์ของการทดลองเลือกการแก้ปัญหาต่าง ๆ มาแล้ว ในชีวิตจริง การพูดคุยถกเถียงของคนในชุมชน จึงเป็นการนำเอาประสบการณ์จริงมาแลกเปลี่ยนกัน เพื่อหาทางแก้ปัญหาที่ดีที่สุด

ลักษณะสำคัญประการที่สอง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน คือ การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นเรื่องของความพยายามที่จะหาทางแก้ปัญหา ในชีวิตจริงพลวัตของการเรียนรู้เกิดขึ้นจากการได้มาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา หาสาเหตุของปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหา เมื่อได้แนวทางการแก้ปัญหาแล้ว สมาชิกก็นำกลับไปลงมือปฏิบัติ ซึ่งอาจจะเป็นการกระทำของบุคคลหรือของกลุ่มก็ได้แล้วแต่กรณีว่าประเด็นปัญหานั้นเป็นเรื่องที่ต้องการพลังของกลุ่มหรือไม่ เมื่อได้ทดลองทำตามแนวทางที่ได้ตกลงกันไว้ในกลุ่มแล้ว ได้ผลเป็นอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไรเกิดขึ้น ก็นำกลับมาวิเคราะห์ทบทวนร่วมกับกลุ่ม เพื่อหาทางแก้ต่อไปอีก กระบวนการ คิด-ทำ-ทบทวน-วิเคราะห์-ทำ จึงหมุนวนไป และส่งผลต่อการยกระดับสติปัญญาของสมาชิกในกลุ่มชุมชน

ลักษณะสำคัญประการที่สาม คือการเรียนรู้จากปัญหาในชีวิต (problem oriented) และเป็นการเรียนรู้ที่พยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ๆ การเรียนรู้ของชุมชนจึงมิได้หมายความว่าเพียงการยกระดับความคิดสติปัญญาของคนในชุมชน แต่หากหมายถึงการช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิต อันเป็นผลที่คนในชุมชนสามารถเห็นเป็นรูปธรรมได้ เมื่อชุมชนสามารถช่วยแก้ปัญหาของตนเองได้ ความมั่นใจในศักยภาพของตนเองก็จะสูงขึ้น และกล้าที่จะริเริ่มคิดค้นและหาทางเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาชุมชนของตนให้ดีขึ้น นอกจากนี้การเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริงยังมีความหมายในอีกนัยหนึ่ง คือการเรียนรู้เช่นนี้เป็นการเรียนรู้จากของใกล้ตัวที่ผู้เรียนรู้จักแล้ว การทำความเข้าใจในสถานการณ์ที่ผู้เรียนรู้จักมาแล้ว ย่อมง่ายและเอื้อต่อการพัฒนาความคิดของผู้เรียนเกี่ยวกับเรื่องนั้น ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการที่ผู้เรียน เรียนจากเรื่องที่ไกลตัวหรือไม่รู้จัก

ลักษณะสำคัญประการที่สี่ การเรียนรู้ของชุมชนคือ การเรียนรู้และทำงานร่วมกัน ลักษณะเป็นเครือข่าย เครือข่ายเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ในแนวราบมากกว่าในแนวดิ่ง ความเชื่อมโยงระหว่างคนที่เข้ามาสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายนี้ คือการเรียนรู้จากประสบการณ์ของกันและกันการแลกเปลี่ยนความคิดและ/หรือทรัพยากรระหว่างกันตามความสมัครใจ มีการช่วยเหลือ มีการติดต่อสื่อสารถึงกันสม่ำเสมอ แต่ไม่มีการบังคับบัญชาสั่งการ ไม่มีโครงสร้างอำนาจ

เครือข่ายจึงมีลักษณะค่อนข้างหลวม จุดร่วมของคนหรือชุมชนที่เข้ามาเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายมักจะ ได้แก่ การมีแนวคิดคล้ายกัน มีความสนใจหรือทำงานในเรื่องประเภทเดียวกัน โดยนัยนี้เครือข่ายในแต่ละชุมชนก็คือ กลุ่มคนที่เข้ามาด้วยกันเรียนรู้และร่วมกันทำงานโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันนั่นเอง แต่ในระดับที่สูงกว่าชุมชนขึ้นมา คำว่าเครือข่ายมักจะถูกใช้โดยนัยว่าหมายถึง องค์กรชุมชนในหลาย ๆ แห่งที่มีวัตถุประสงค์หรือกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน ร่วมกันหรือเชื่อมโยงกัน อาทิ เครือข่ายลุ่มน้ำในภาคเหนือ เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก เครือข่ายออมทรัพย์ เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้าน เป็นต้น องค์กรชุมชนที่รวมอยู่ในเครือข่ายเหล่านี้ มีการแลกเปลี่ยนความรู้และติดต่อสื่อสารกันเป็นระยะๆ รวมทั้งอาจมีการระดมพลัง ขององค์กรทั้งหมดเพื่อเรียกร้องหรือต่อรองผลักดันนโยบายกับรัฐก็ได้ ตัวอย่างเช่น องค์กรและกลุ่มต่าง ๆ ในเครือข่ายลุ่มน้ำในเขต 13 ป่าในภาคเหนือ ที่ถูกรัฐประกาศเป็นเขตอุทยานซึ่งทับที่ทำกินของชาวบ้าน ได้รวมตัวกันเจรจาต่อรองกับรัฐ ให้ยกเลิกการประกาศเขตอุทยาน เป็นต้น (ลีลาภรณ์ นาคทรพรพ อ้างถึงในประชุม บุญน้อมและคณะ, 2543 : 13-15)

3. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น

นิธิ เอียวศรีวงศ์ “ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

1. ความรู้และระบบความรู้ ภูมิปัญญาไม่ใช่สิ่งที่คนแต่ละคนคิดแวบขึ้นมาในหัวปัญญาในโลกแห่งความเป็นเมืองก็คือคนที่ฉลาด คนที่คิดอะไรแวบออกได้สำเร็จ อันนี้เป็นภูมิปัญญาแบบสมัยใหม่ ไม่ใช่ภูมิปัญญาแบบชาวบ้าน เราต้องไปดูองค์ความรู้และระบบความรู้ ระบบความรู้มีความสำคัญตรงที่ว่าสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้มีความสัมพันธ์กัน ไม่ใช่ดูจากความรู้เพียงอย่างเดียว แต่ดูที่ตัวระบบความรู้คือ ชาวบ้านหรือคนในท้องถิ่นนั้น ๆ เห็นว่าสิ่งต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันอย่างไร และต้องรู้ว่าชาวบ้านเขาคิดเขาทำสิ่งต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กันอย่างไรด้วย คือ รู้ถึงบทบาทความรู้ด้วย

2. การสั่งสมการกระจายความรู้ ความรู้หรือภูมิปัญญาของชาวบ้านไม่ได้เกิดขึ้นจากบุคคลหนึ่ง แต่เกิดจากการสั่งสม การกระจายความรู้และการเข้าถึงตัวความรู้หรือการบริการความรู้ นั้น ๆ ความรู้มันไม่ได้ลอยอยู่ เราจำเป็นต้องดูด้วยว่าคนมีความรู้แล้วคน ๆ นั้น เอาความรู้ไปใช้ไปบริการคนอื่นได้อย่างไร

3. การถ่ายทอดความรู้และระบบความรู้ ภูมิปัญญาของชาวบ้านในท้องถิ่น ไม่มีสถาบันที่จะถ่ายทอดให้เห็นอย่างชัด ๆ แต่เป็นกระบวนการถ่ายทอดที่ซับซ้อนถ้าจะให้เข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น เราก็ต้องเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากคนชั่วอายุหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง

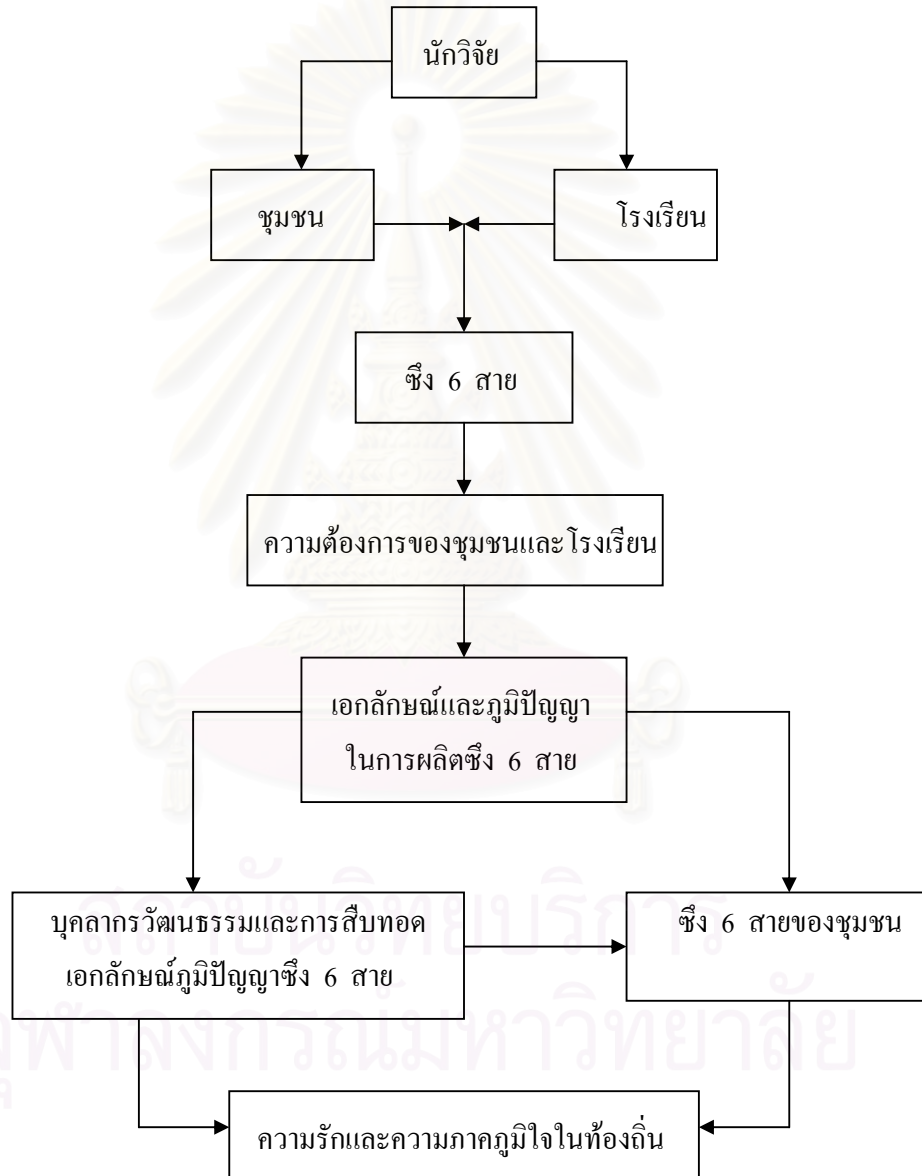
4. การสร้างสรรค์และการปรับปรุง ภูมิปัญญาความรู้หรือระบบความรู้ของชาวบ้านนั้นไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่มีปรับเปลี่ยนตลอดมาโดยอาศัยประสบการณ์ของชาวบ้านนั่นเอง ความ

เข้าใจในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากรมีความสำคัญมาก โดยมีรูปธรรมหลายอย่าง ที่ชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของการใช้ปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ นั้น เป็นความสำเร็จของชาวบ้านเอง การพัฒนาที่ยั่งยืน ความเข้าใจในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเงื่อนไข สำคัญในการทำให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ ในการพัฒนาให้มีความสำเร็จและมีความสมดุล นั้น ทุกฝ่ายต้องมีโอกาสปรับตัวเอง คุณภาพชีวิต ความเป็นมนุษย์ให้ดีขึ้น ไม่ใช่เป็นเพียงแค่การ รวบรวมสะสมตัวเลขรายได้ประชาชาติอย่างเดียว การจะเป็นเช่นนี้ได้จำเป็นต้องผลักดันให้กลุ่ม ต่าง ๆ มีอำนาจใกล้เคียงกัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความรู้ที่จะจัดการสิ่งรอบตัวได้ มีความรู้ที่จะ ต่อรองกับคนภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ถ้าเป็นภูมิความรู้แบบสมัยใหม่แต่เพียงอย่างเดียว คนในท้องถิ่นจะต้องพึ่งพาทายนอกตลอดไป คนในเมืองต้องพึ่งคนในเมืองอื่นที่ใหญ่กว่าตลอดไป จนกว่าเราจะทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่สมดุลได้เท่านั้นจึงสัมฤทธิ์ผล (นิธิ เอียวศรีวงศ์ อ้างถึงใน ประชุม บุญน้อมและคณะ, 2543 : 17-18)

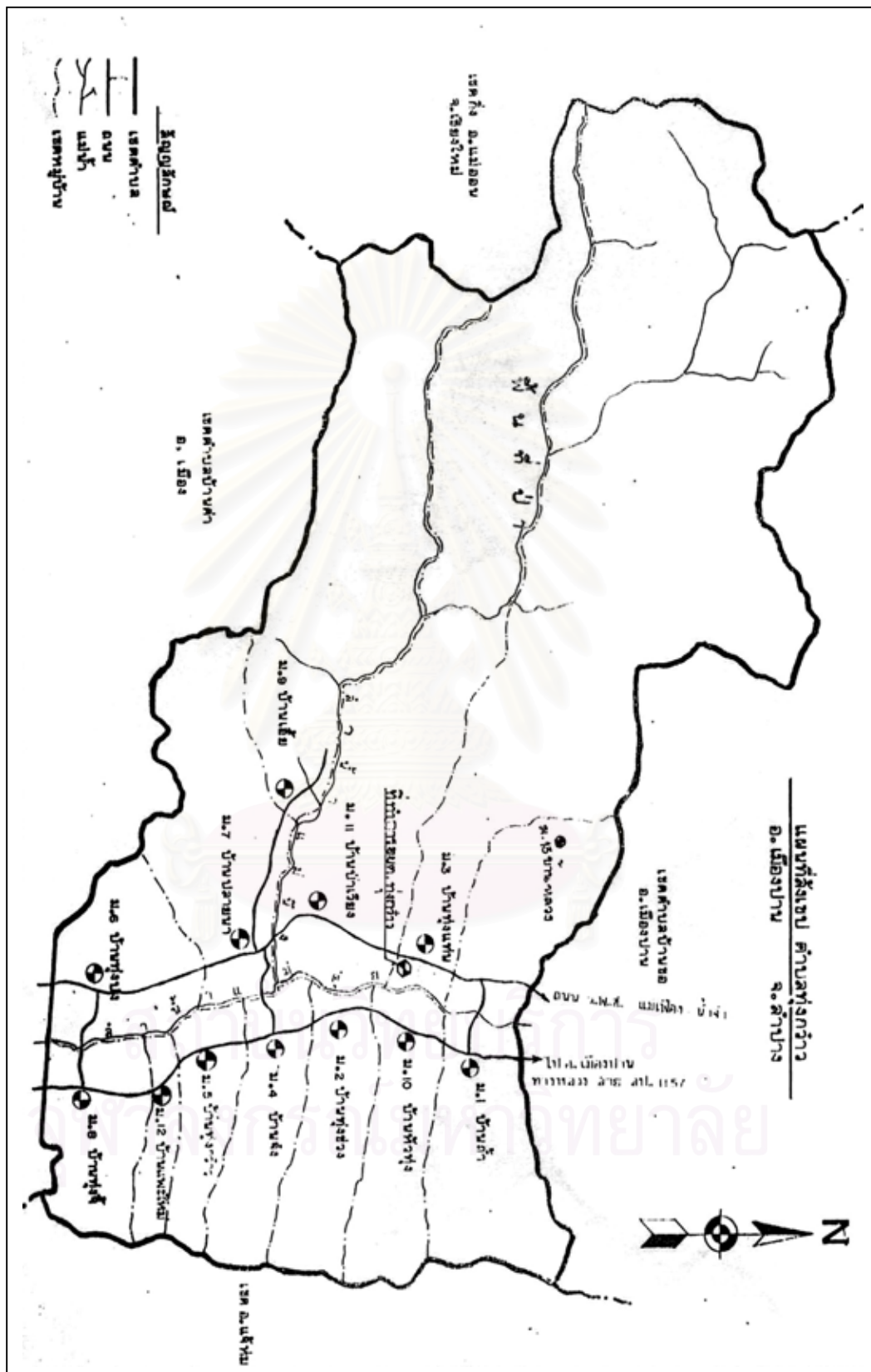
รุ่ง แก้วแดง ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านว่า “ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสะสมประสบการณ์ที่ ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหา และพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย พระธรรมปิฎก ได้กล่าวว่า การศึกษาสมัยใหม่ได้แยกนักเรียนออกจากชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง เนื่องจาก การเรียนการสอนทั้งหมดเป็นไปตามหลักสูตรจากส่วนกลางความแปลกแยกนี้มีลักษณะที่รุนแรง ถึงกับนักเรียนบางคนดูถูกวิถีชีวิตของชุมชน ไม่ยอมรับไม่อยากศึกษา ไม่มีความภาคภูมิใจใน วัฒนธรรมและท้องถิ่นของตน และไม่รู้จักที่จะนำไปใช้ประโยชน์นอกจากนี้ความแปลกแยก ดังกล่าวยังทำให้เกิดช่องว่างระหว่างพ่อแม่กับลูก เกิดช่องว่างระหว่างคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่า ลูก ไม่สืบสานอาชีพของพ่อแม่ คนรุ่นใหม่เข้ากับชุมชนเดิมไม่ได้ วัฒนธรรม ภูมิธรรม และภูมิ ปัญญาท้องถิ่น จึงถูกละเลยทอดทิ้งจนค่อย ๆ สูญหายไปไม่มีสืบต่อ” (รุ่ง แก้วแดง อ้างถึงใน ประชุม บุญน้อมและคณะ, 2543 : 17)

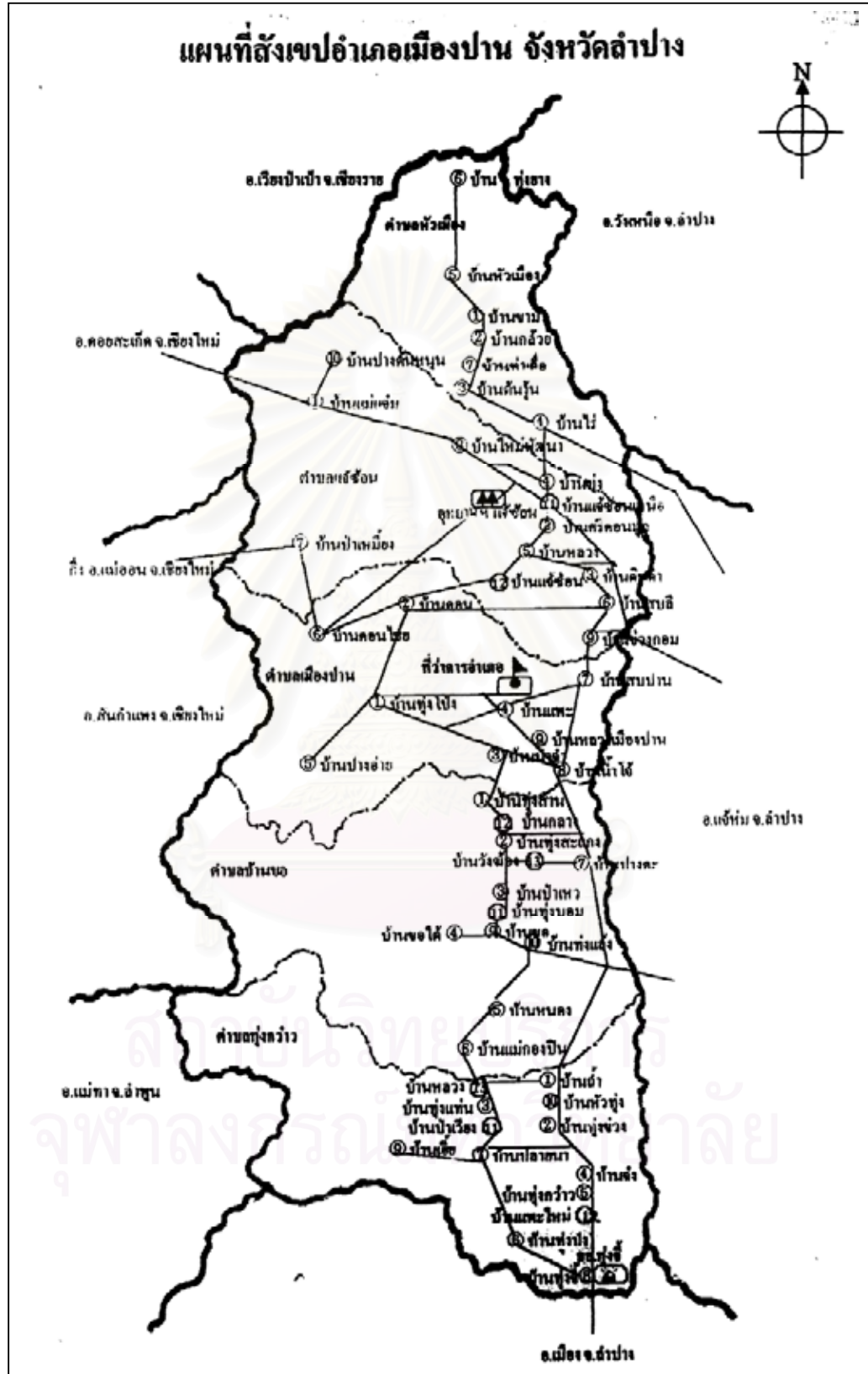
กรอบความคิดของการวิจัย

กรอบความคิดในการวิจัยเป็นการมองความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในความร่วมมือกันเพื่ออนุรักษ์ซึ่ง 6 สาย อันจะส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง สามารถแสดงแผนภูมิได้ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 กรอบความคิดของการวิจัย

บทที่ 2

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ประวัติชุมชน

ชุมชนที่ทำการศึกษามี 1 ตำบล 13 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านถ้ำ หมู่บ้านทุ่งช่วง หมู่บ้านทุ่งแท่น หมู่บ้านจิ้ง หมู่บ้านทุ่งกว้าว หมู่บ้านทุ่งปง หมู่บ้านปลายนา หมู่บ้านทุ่งจี่ หมู่บ้านเฮี้ย หมู่บ้านหัวทุ่ง หมู่บ้านป่าเวียง หมู่บ้านแพะใหม่ และหมู่บ้านหลวง จากการออกภาคสนามได้ข้อมูลบอกเล่าซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานพอสังเขปได้ดังต่อไปนี้

หมู่บ้านถ้ำแต่ดั้งเดิม เป็นที่อยู่อาศัยของคนพื้นเมืองและมีจำนวนไม่กักรัวเรือนป้ออยู่ติดๆ ของสวय อายุ 90 ปี ได้เล่าว่า “จากชื่อของหมู่บ้าน คือ บ้านถ้ำ เล่ากันว่าในหมู่บ้านมีถ้ำอยู่ 8 แห่ง ถนนหนทางสมัยก่อนยากลำบากไฟฟ้าก็ไม่มีใช้ ถ้าจะจีไฟก็จะใช้ยางของต้นไม้ชนิดหนึ่งมาเป็นฉนวนไฟเพื่อห่อเกิดแสงสว่างขึ้นบางบ้านก็จะใช้ตะเกียง สำหรับถุหนวนนั้นก็มักจะสูมไฟกันในบ้าน สมาชิกในบ้านก็จะมาคิงไฟในตอนกลางคืนและตอนเจ้ามีคในก้านตำข้าวก็จะใช้ครกมอง ถ้าจะอาบน้ำซักผ้าก็ไปต้แหล่งน้ำธรรมชาติห้วยหนองคลองบึง และก็จะคักน้ำมาใช้ในบ้าน จากนั้นก็มีการพัฒนาขุดบ่อแทน” (ตีบ ของสวย, สัมภาษณ์ 6 ตุลาคม 2546)

แม่อุ้ยมูล ตังเพียร อายุ 71 ปี ได้เล่าว่า “เมื่อก่อนบ้านทุ่งช่วงเป็นป่า จาวบ้านจึงมาล่าสัตว์ บ้านจะอยู่ตรงทุ่งแล้วได้ย้ายขึ้นมายุบ้านทุ่งช่วงปัจจุบัน รวมถึงบ้านทุ่งช่วงเป็นเวียง จึงมีคนมาซื้อของและขายของ ได้นำวัวควายผูกไว้ตรงช่วง จึงได้ชื่อว่า บ้านทุ่งช่วง” (มูล ตังเพียร, สัมภาษณ์ 6 ตุลาคม 2546)

พ่ออุ้ยปิง รุกคมาตร อายุ 100 ปี ได้เล่าว่า “เมื่อก่อนบ้านทุ่งช่วงเป็นเวียง จึงมีผู้คนมาจับจ่ายซื้อของ แล้วก็มีคนขี่ม้าขี่ช้างมา เข้ามาผูกไว้ตรงกลางช่วง จึงชื่อว่า บ้านทุ่งช่วง และก็เมื่อก่อนนั้น บ้านทุ่งช่วงอยู่ตรงกัคทุ่ง แล้วก็ได้ย้ายขึ้นมายุ ณ ที่ปัจจุบัน” (ปิง รุกคมาตร, สัมภาษณ์ 6 ตุลาคม 2546)

พ่อหลวงคำ วาวแหว อายุ 80 ปี ได้เล่าว่า “ก้านหม่อง อินทะนนท์ เป็นคนแรกที่ตั้งหมู่บ้าน เมื่อก่อนมีอยู่ 15 หลังคาเรือน ชื่อว่าบ้านแพะ จนถึงป่าควาย แต่ก่อนเคยอยู่ร่วมกับบ้านเฮี้ย เมื่อก่อนนั้นมีโรงเรียนแต่ปัจจุบันปิดไปแล้ว หมู่นักเรียนทั้งหลายก็ย้ายมาเฮียนที่หมู่บ้านปลายนาน” (คำ วาวแหว, สัมภาษณ์ 13 ตุลาคม 2546)

แม่อุ้ยมา โกวฤทธิ์ อายุ 78 ปี ได้เล่าว่า “เมื่อก่อนบ้านทุ่งแทนเป็นพื้นที่สูงเหมือน ทุ่งแทน ถึงได้ชื่อว่าบ้านทุ่งแทน บ้านทุ่งแทนนี้ได้ตั้งมาแล้วหลายร้อยปี เมื่อก่อนชื่อว่าบ้านแพะ มีคนมาอยู่ 15 หลังคาเรือน ต่อมาก็มีคนมาปลูกบ้านขึ้นหลายหลังคาเรือนจนถึงปัจจุบัน” (มา โกวฤทธิ์, สัมภาษณ์ 13 ตุลาคม 2546)

แม่หลวงแก้ว รัตนศักดิ์สิทธิ์ อายุ 80 ปี ได้เล่าว่า “แต่ก่อนที่ตั้งหมู่บ้านเป็นป่าทึบ เต็มไปหมด จาวบ้านได้อาศัยอยู่กันที่ตางทิศตะวันตก โดยรวมกับหมู่บ้านปลายนา หมู่บ้านพง ต่อมาก็มีน้ำท่วม เยอะหือจาวบ้านเดือดร้อนก็เลยย้ายมาอยู่ทางทิศตะวันออก คือบ้านจ้ง ในปัจจุบัน” (แก้ว รัตนศักดิ์สิทธิ์, สัมภาษณ์ 13 ตุลาคม 2546)

นายจรัส วงศ์จา อายุ 42 ปี ได้เล่าว่า “เดิมที่อยู่ลุ่มแม่น้ำคู่ย จื่อบ้านก้างฮอย และ บ้านป๋อย น้ำท่วมจึงได้ย้ายมาอยู่ ณ ที่ปัจจุบัน เมื่อก่อนบ้านทุ่งกว่าว มีดินกวางนั๊ก จึงได้ชื่อว่า บ้านทุ่งกว่าว ผู้ใหญ่บ้านคนแรกจื่อ นายพญาสี นครเมือง (พ.ศ. 2440 – 2455) ได้ตั้งจื่อ บ้านทุ่ง กว่าว และได้เป็นผู้พัฒนาบ้านทุ่งกว่าวเป็นคนแรก” (จรัส วงศ์จา, สัมภาษณ์ 13 ตุลาคม 2546)

แม่อุ้ยคำป้อ เหล็กกาศ อายุ 72 ปี ได้เล่าว่า “เมื่อก่อนบ้านทุ่งกว่าว มีดินกวางนั๊ก ได้ชื่อว่าบ้านกวางและก็ได้ชื่อเพี้ยนมาเรื่อย ๆ จนเป็นบ้านทุ่งกว่าว แต่เดิมนั้นอยู่ที่ทุ่งบ้านก้างฮอย บ้านปอน แล้วได้ย้ายขึ้นมาอยู่ที่นี่ปัจจุบัน” (คำป้อ เหล็กกาศ, สัมภาษณ์ 20 ตุลาคม 2546)

แม่อุ้ยแก้ว อุ่นแอบ อายุ 85 ปี ได้เล่าว่า “บ้านทุ่งพง ส้องตามลักษณะที่ตั้งดีเป็น ดอนป่ง ต่ำจากแหล่งน้ำมากจาวบ้านเลยฮ้องตามกันมาว่า ทุ่งพงเด่น ต่อมาเป็นทุ่งพงชัย และกลาย เป็นทุ่งพงจนถึงปัจจุบัน” (แก้ว อุ่นแอบ, สัมภาษณ์ 20 ตุลาคม 2546)

พ่อหลวงทองดี จารุวรรณรัตน์ อายุ 72 ปี ได้เล่าว่า “บ้านปลายนาได้แยกมาจาก บ้านป่าเวียง เพราะการปกครองและการบริหารบ้ทัวถึง เกยมีลูกสาวเจ้าพระยาดีโดยจับได้มาอาศัย อยู่กระท่อมปลายนาถึงได้ฮ้องหมู่บ้านนี้ว่า หมู่บ้านปลายนา” (ทองดี จารุวรรณรัตน์, สัมภาษณ์ 20 ตุลาคม 2546)

แม่หลวงจันทร์ฟอง สิงห์เชื้อ อายุ 54 ปี ได้เล่าว่า “เมื่อก่อนนั้นมีพระยาหาญแจ้ ได้ ปกครองบ้านป่าเวียงรวมถึงบ้านปลายนา ท่านมีบุตรสาวมาชอบพอกับลูกจ้าง จึงได้จับได้มาอยู่ที่ กระท่อมปลายนาจึงฮ้องหมู่บ้านนี้ว่าหมู่บ้านปลายนา ต่อมาก็ได้แยกกับหมู่บ้านป่าเวียง มาเป็น หมู่บ้านปลายนา” (จันทร์ฟอง สิงห์เชื้อ, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2546)

พ่ออุ้ยนิล วงเวียน อายุ 77 ปี ได้เล่าว่า “เมื่อก่อนอยู่บ้านหนองวง น้ำท่วมและกัดเซาะตลิ่ง จึงหาที่อยู่ใหม่ เป็นป่าไม้จืด ก็เลยเผาป่า เพื่อตั้งหมู่บ้านทุ่งจืดแต่เดิมโรงเรียนก็บ่อมี ต้องใจกับหมู่บ้านทุ่งปง ต่อมาก็ขอแยกมาอยู่ ณ วันที่ 1 พฤษภาคม 2513 โดยป่อครูแก้วมา การดี เป็นทั้งครูใหญ่ และครูสอน วัดก็ขอตั้งใหม่โดยขอพระมาจากบ้านทุ่งปง มาเป็นพระที่วัดทุ่งจืด” (นิล วงเวียน, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2546)

ท่านพระครูอธิการเสถียร ฐิตธัมโม อายุ 34 ปี 14 พรรษา ได้เล่าว่า “การตั้งหมู่บ้านและวัดเมื่อ พ.ศ. 2513 ได้รับคำสั่งตั้งหมู่บ้านเป็นหมู่ที่ 8 ชื่อบ้านทุ่งจืด โดยมีผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อว่านายพุทธ การดี อายุ 78 ปี (อายุปัจจุบัน) ต่อมาได้ขอจาวบ้านช่วยกันพัฒนาหมู่บ้านโรงเรียน และวัดจนถึง พ.ศ. 2518 จาวบ้านพร้อมด้วยคณะกรรมการได้ร่วมกันจัดหาที่ดินสร้างวัดในเนื้อที่ 8 ไร่ 1 งาน 62 ตารางวา โดยการเริ่มต้นมีนักบวชถือศีล จาวบ้านชื่อว่าป่อพระฤทธิ เข้าใจว่าเป็นคาบส หรือผู้เคร่งปฏิบัติธรรม เพื่อสร้างวัดใช้นามว่าวัดทุ่งจืดสีเจริญ จนถึง พ.ศ. 2543 ซึ่งตรงกับ 16 มิถุนายน จึงได้รับประกาศตั้งเป็นวัดถูกต้องตามกฎหมายระดม” (ท่านพระครูอธิการเสถียร, ฐิตธัมโม, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2546)

แม่อุ้ยไข เปิดช่อง อายุ 87 ปี ได้เล่าว่า “บ้านเฮี้ย เป็นหมู่บ้านที่มีห้วย และแม่น้ำไหลผ่านคือแม่น้ำเฮี้ย จึงได้ชื่อว่า บ้านเฮี้ย จะรวมกับบ้านเตื่อ บ้านช่วง เพราะเป็นเขตเดียวกัน และเมื่อก่อนนั้นบ้านเฮี้ยจะเป็นหมู่บ้านเดียวกับบ้านปลายนาและต่อมาก็ได้ขอแยกมาเป็นหมู่บ้านเฮี้ย โดยมีผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือ นายคำใจ ตามศักดิ์” (ไข เปิดช่อง, สัมภาษณ์ 10 พฤศจิกายน 2546)

นายอ้าย สมนึก อายุ 56 ปี ได้เล่าว่า “เมื่อก่อนเป็นหมู่ 2 รวมกับบ้านทุ่งช่วง ได้แยกมาตั้งแต่ พ.ศ. 2530 มีจาวบ้านอยู่ประมาณ 72 หลังคาเรือน ได้แต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายแต่ง ฐูเกนท์ หลังจากนั้น พ.ศ. 2543 นายแต่ง ได้ลาออก จึงได้แต่งตั้ง นายอ้าย สมนึก เป็นผู้ใหญ่บ้านแทน ชื่อว่าบ้านหัวทุ่ง เพราะอยู่ทางเหนือของทุ่ง” (อ้าย สมนึก, สัมภาษณ์ 10 พฤศจิกายน 2546)

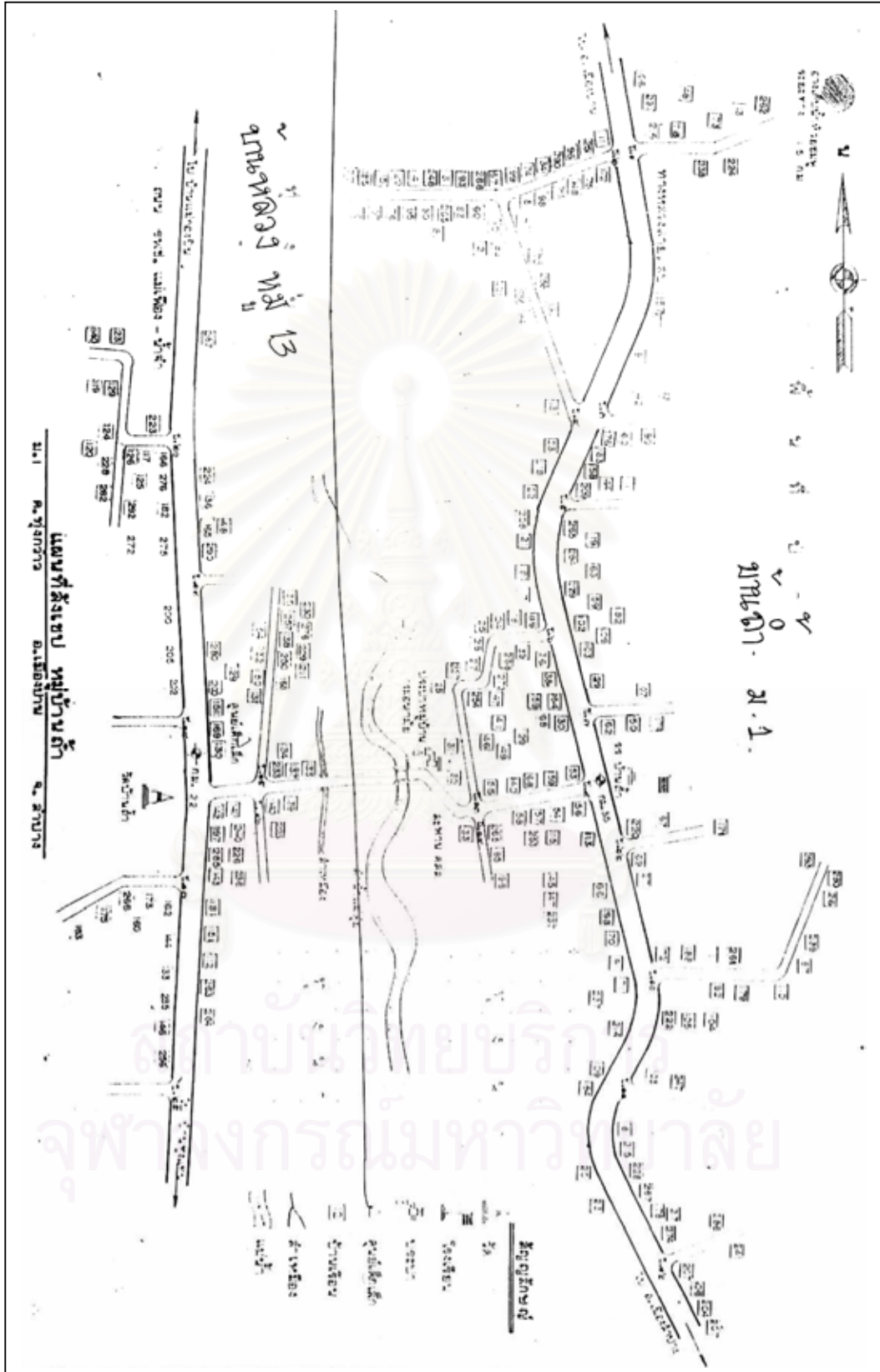
แม่หลวงป้อ หน่อทอง อายุ 74 ปี ได้เล่าว่า “เป็นบ้านเก่าเวียงเก่า ตอนแรกจะตั้งเป็นเวียง แต่น้ำน้อย บ่พอที่จะทำมาหากิน ป้อหลวงมา เป็นคนขอตั้งหมู่บ้าน ต่อมาก็มีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเฮี้ยหื้อถ้ำติดต่อไปมาหาสู่กับหมู่บ้านอื่นง่ายขึ้น” (ป้อ หน่อทอง, สัมภาษณ์ 10 พฤศจิกายน 2546)

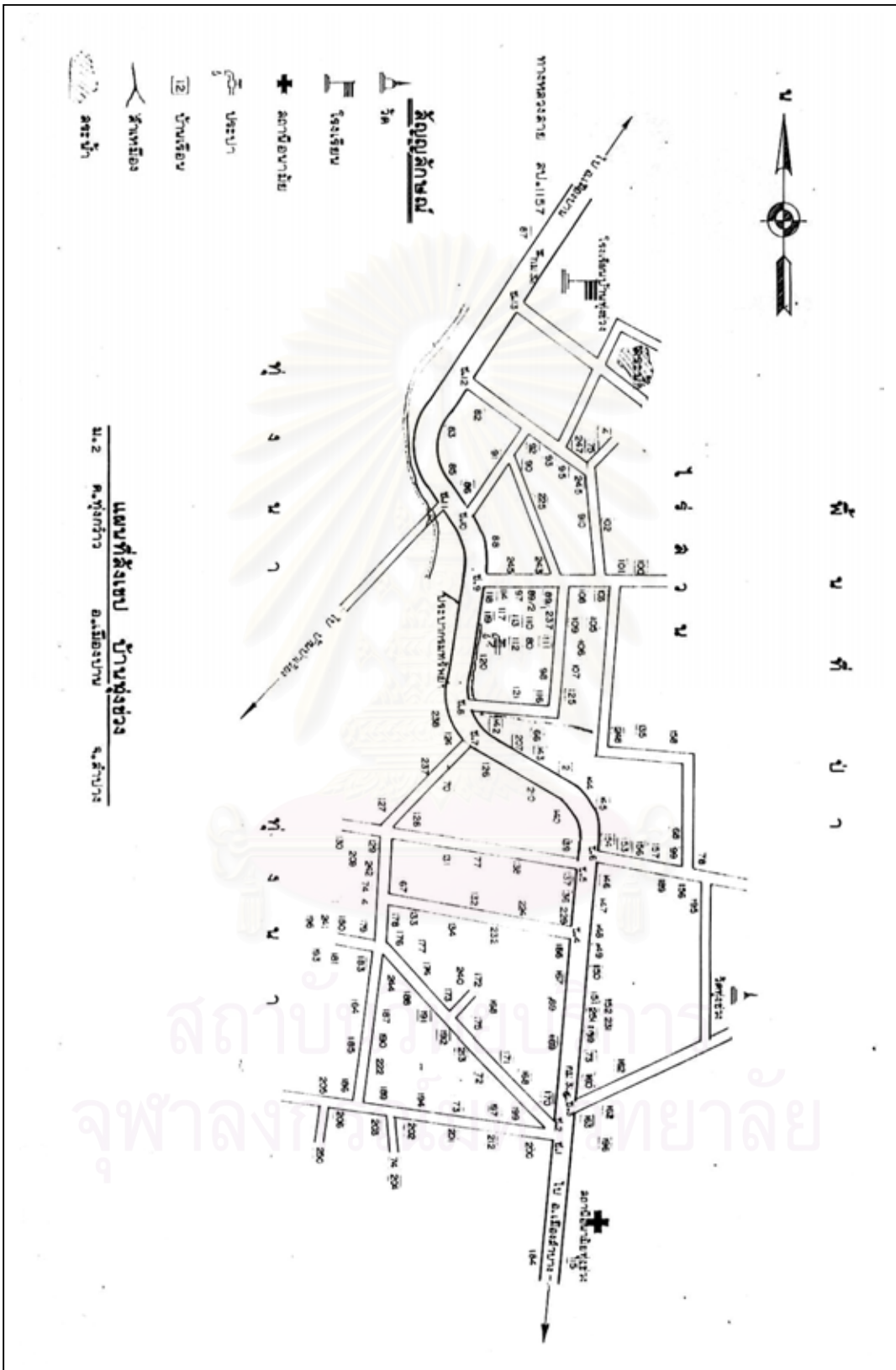
พ่ออุ้ยมา ชัดสายะ อายุ 92 ปี ได้เล่าว่า “ดีเล่าว่า ดีช้องกันว่าบ้านแพะใหม่นั้น เนื่องจากแต่เดิม แถวนี่เป็นแพะ ต่อมาได้ แยกออกจากบ้านทุ่งกว้าว มาเป็นบ้านแพะใหม่” (มา ชัดสายะ, สัมภาษณ์ 17 พฤศจิกายน 2546)

แม่อุ้ยผัด เถาจันตะ อายุ 85 ปี ได้เล่าว่า "บ้านหลวงได้แยกมาจากบ้านถ้ำ แต่ใจวัด กับใจโรงเรียนร่วมกัน โดยตัวจะอยู่บริเวณบ้านหลวง ส่วนโรงเรียนจะอยู่ฝั่งบ้านถ้ำ เวลาทำงาน หรือกิจกรรมต่างก็จะเข้ามาร่วมกัน โดยมีผู้ใหญ่บ้านจื่อนายเกษม เถาจันตะ เป็นผู้ดูแลและปกครองในบ้านหลวงนี้ สมัยก่อน จะจ้อบ้านถ้ำ เพราะมีถ้ำน้ำ จึงช้องว่าบ้านถ้ำหลวง มีการดำเนินชีวิต ตามแบบชนบททั่วไป" (ผัด เถาจันตะ, สัมภาษณ์ 17 พฤศจิกายน 2546)

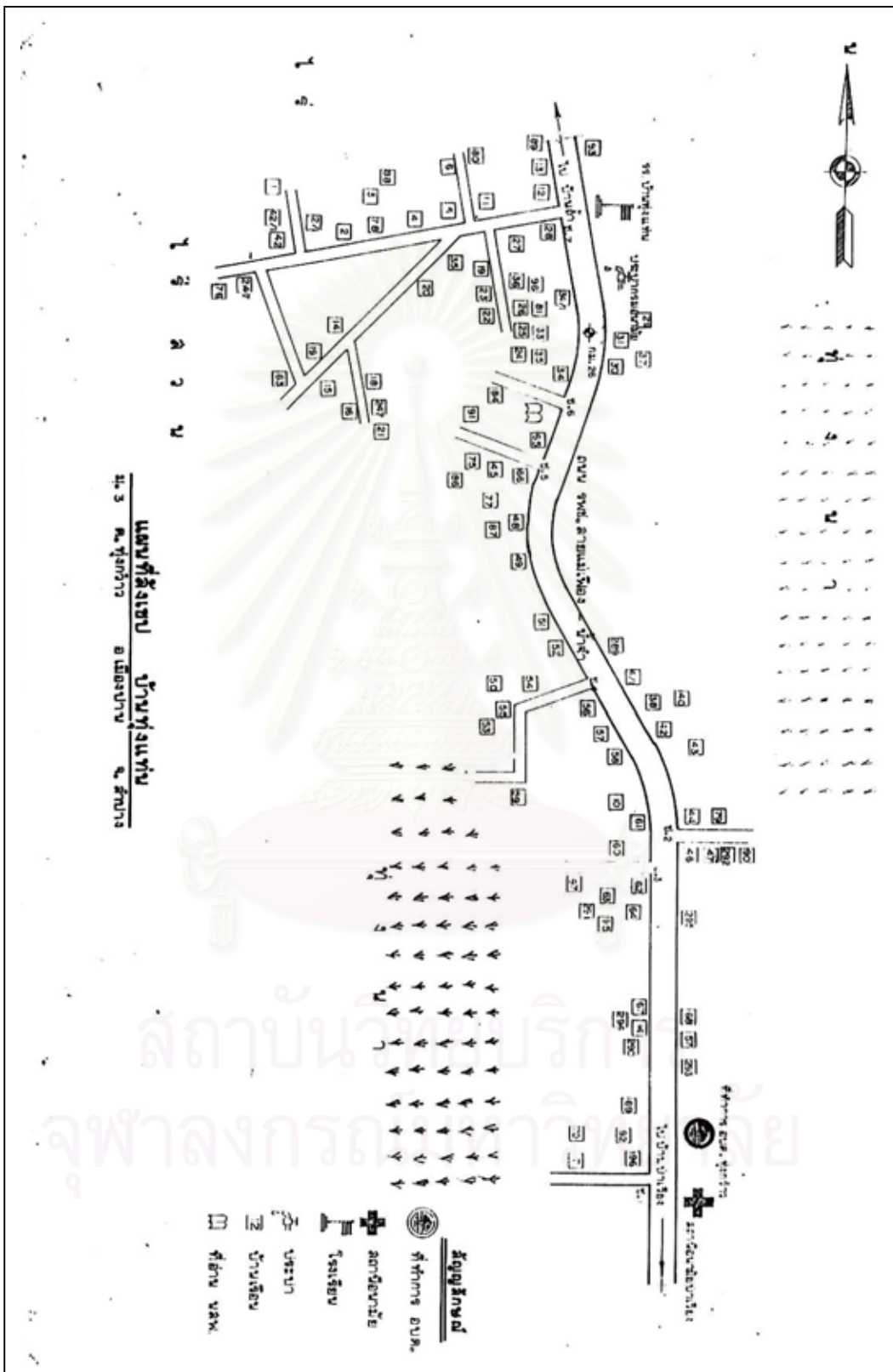
จากการสัมภาษณ์สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของชุมชน สรุปได้ว่า ชุมชนตำบลทุ่งกว้าว 1 ตำบล 13 หมู่บ้าน มีสถานะพื้นฐานสภาพความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันภายในชุมชน แม้ว่า จะอยู่ต่างหมู่อันก็ยังมี การติดต่อประสานช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยเฉพาะผู้นำของชุมชนจะรู้จักกัน เป็นอย่างดี แต่ละหมู่บ้านจะมีผู้ตั้งชื่อโดยสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น หรือความเป็นมาที่พบเห็นกัน มาตั้งแต่อดีตเช่น หมู่บ้านถ้ำ เหตุที่ตั้งชื่อว่าบ้านถ้ำนั้นก็เพราะว่า มีถ้ำอยู่ 8 แห่ง หมู่บ้านทุ่งกว้าว เหตุที่ตั้งชื่อว่าบ้านทุ่งกว้าว ก็เพราะว่าในอดีตมีต้นกวาวมากจึงเรียกว่าหมู่บ้านกวาว และก็ได้เรียกเพี้ยนมาเรื่อย ๆ จนเป็นบ้านทุ่งกว้าว เมื่อได้ชื่อหมู่บ้านแล้วก็รวมเป็นตำบล โดยให้บ้านถ้ำเป็นหมู่ 1 บ้านทุ่งช่วง หมู่ 2 บ้านทุ่งแท่น หมู่ 3 บ้านจ้ง หมู่ 4 บ้านทุ่งกว้าว หมู่ 5 บ้านทุ่งปง หมู่ 3 บ้านปลายนา หมู่ 7 บ้านทุ่งจี้ หมู่ 8 บ้านเฮี้ย หมู่ 9 บ้านหัวทุ่ง หมู่ 10 บ้านป่าเวียง หมู่ 11 บ้านแพะใหม่ หมู่ 12 และบ้านหลวง เป็นหมู่ 13

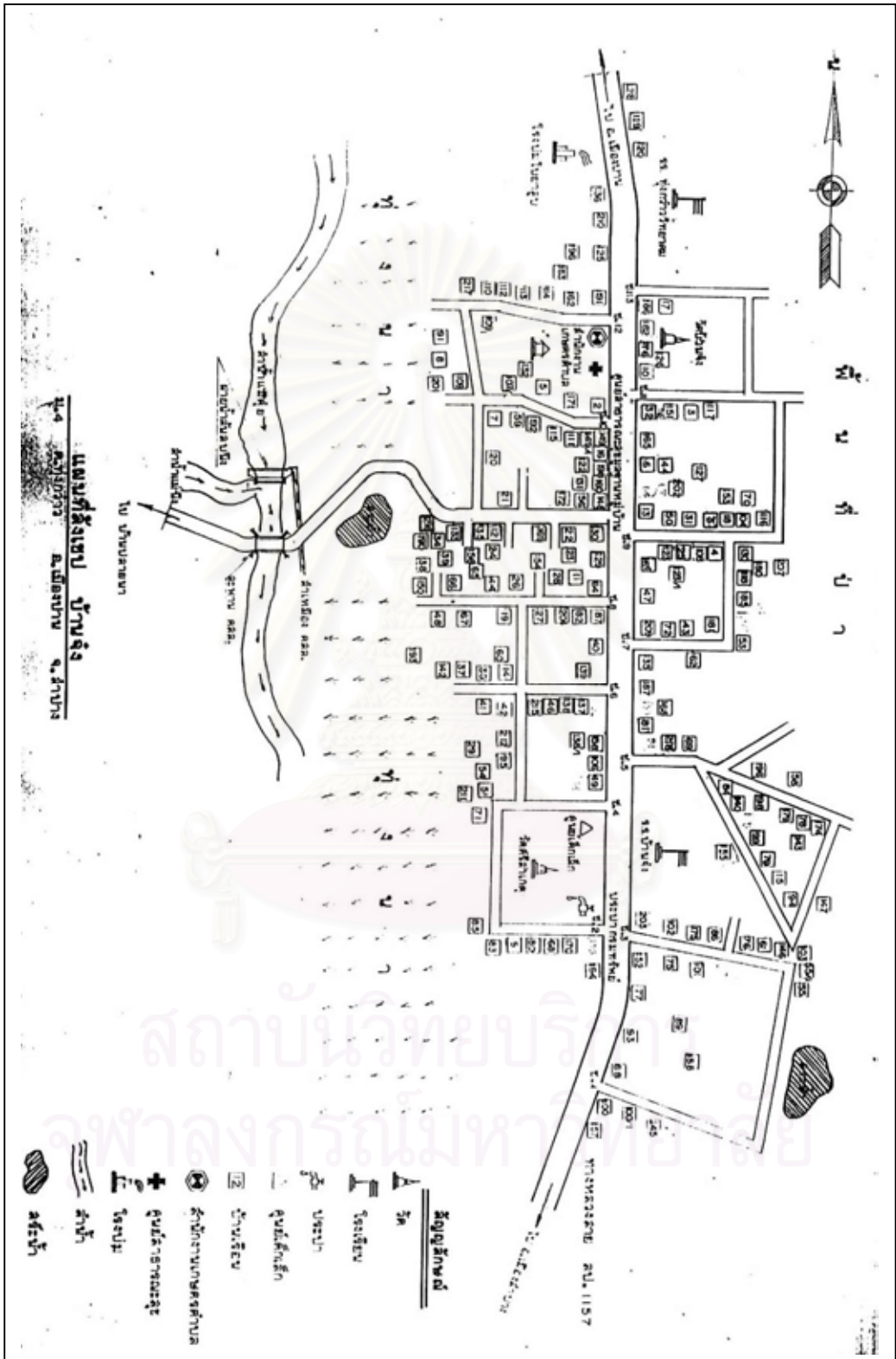
การดำเนินชีวิตในอดีตจะทำการติดต่อหรือนำสิ่งของมาแลกเปลี่ยนกัน โดยเดินเท้า- ล่องแพลัดเลาะไปตามไหล่เขาลำห้วย เมื่อนำสิ่งของแลกเปลี่ยนกันแล้วก็เดินทางด้วยเท้ากลับ ใน บางหมู่บ้านมีทุ่งนาที่เชื่อมติดต่อกับหมู่บ้าน ผู้สัญจรก็ใช้ทางคันทนาเดินลัดเลาะเข้าหมู่บ้าน การ ดำเนินชีวิตในปัจจุบันมีความสะดวกสบายมากขึ้น เนื่องจากมีการค้าขาย มีถนนหนทางตัดผ่าน หมู่บ้านสู่ตัวเมืองลำปาง ทำให้เกิดสภาพเศรษฐกิจภายในครัวเรือนดีขึ้น ซึ่งจะกล่าวไว้ในสภาพ ทั่วไป และข้อมูลพื้นฐานภาพรวมของอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปางต่อไป

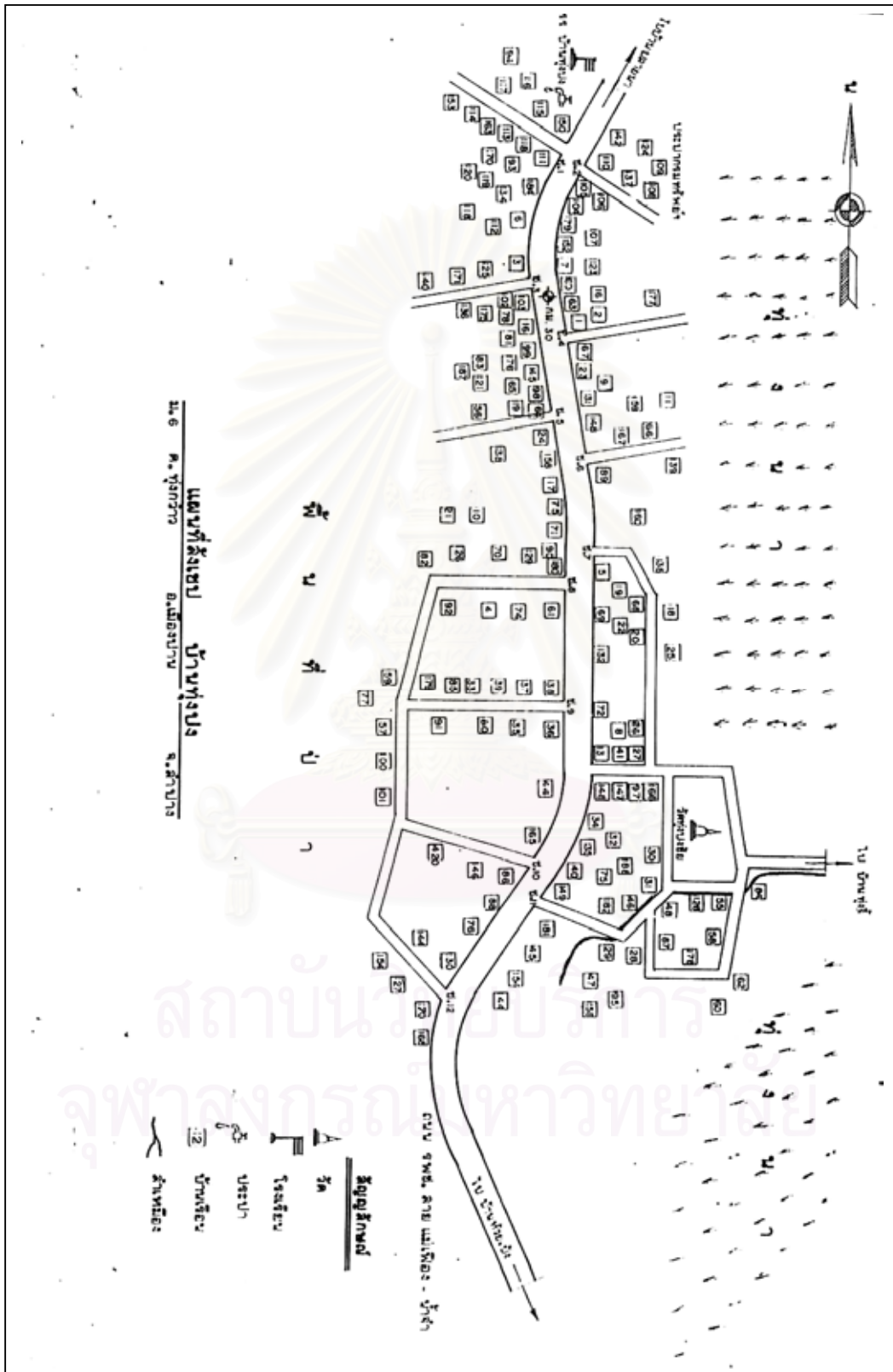

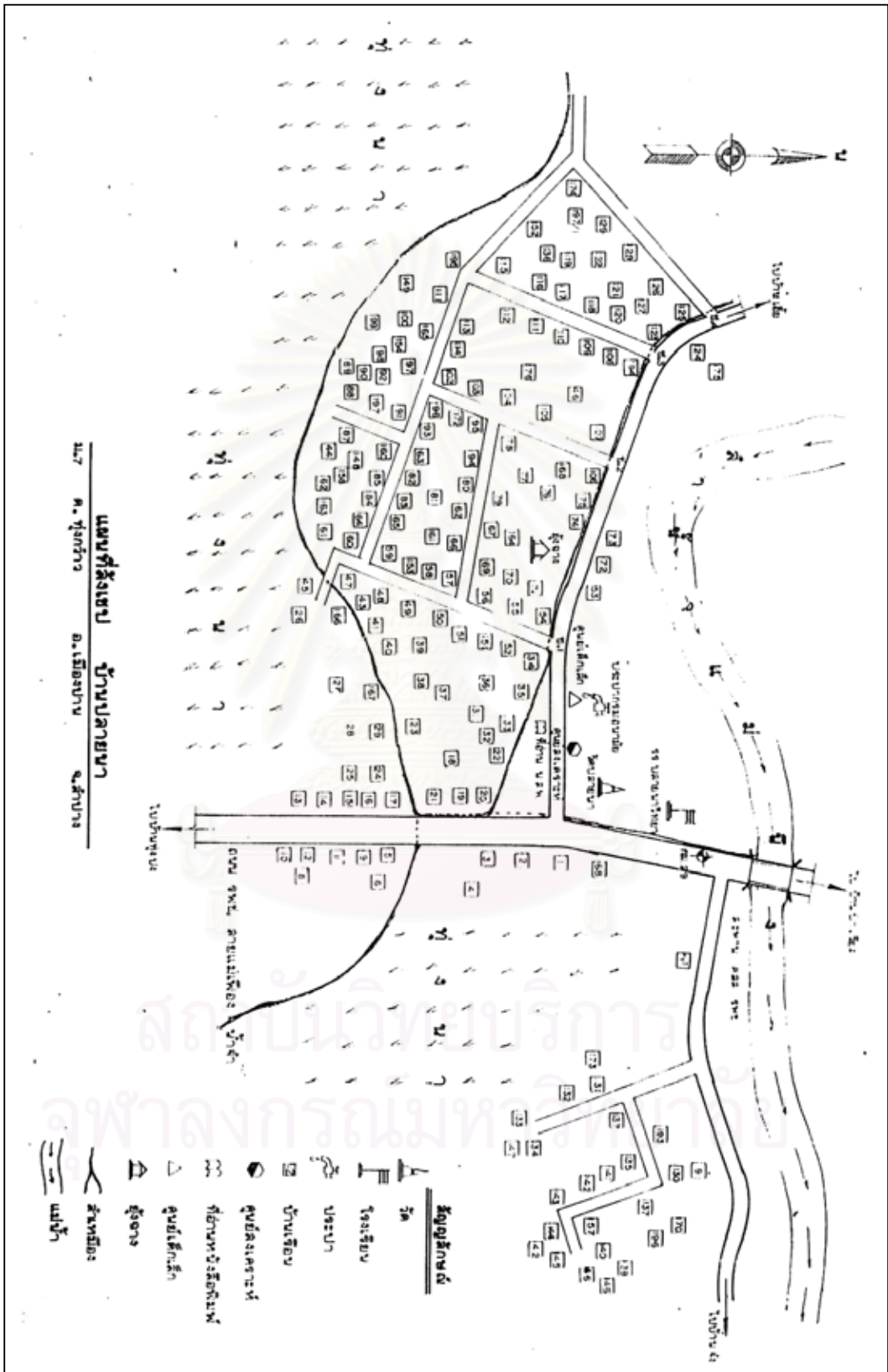
แผนที่โรงเรียน บ้านทุ่งขวาง
 ๓.๒ ๓.ทุ่งสว่าง อ.เมืองบพ อ.บ้านกรวด

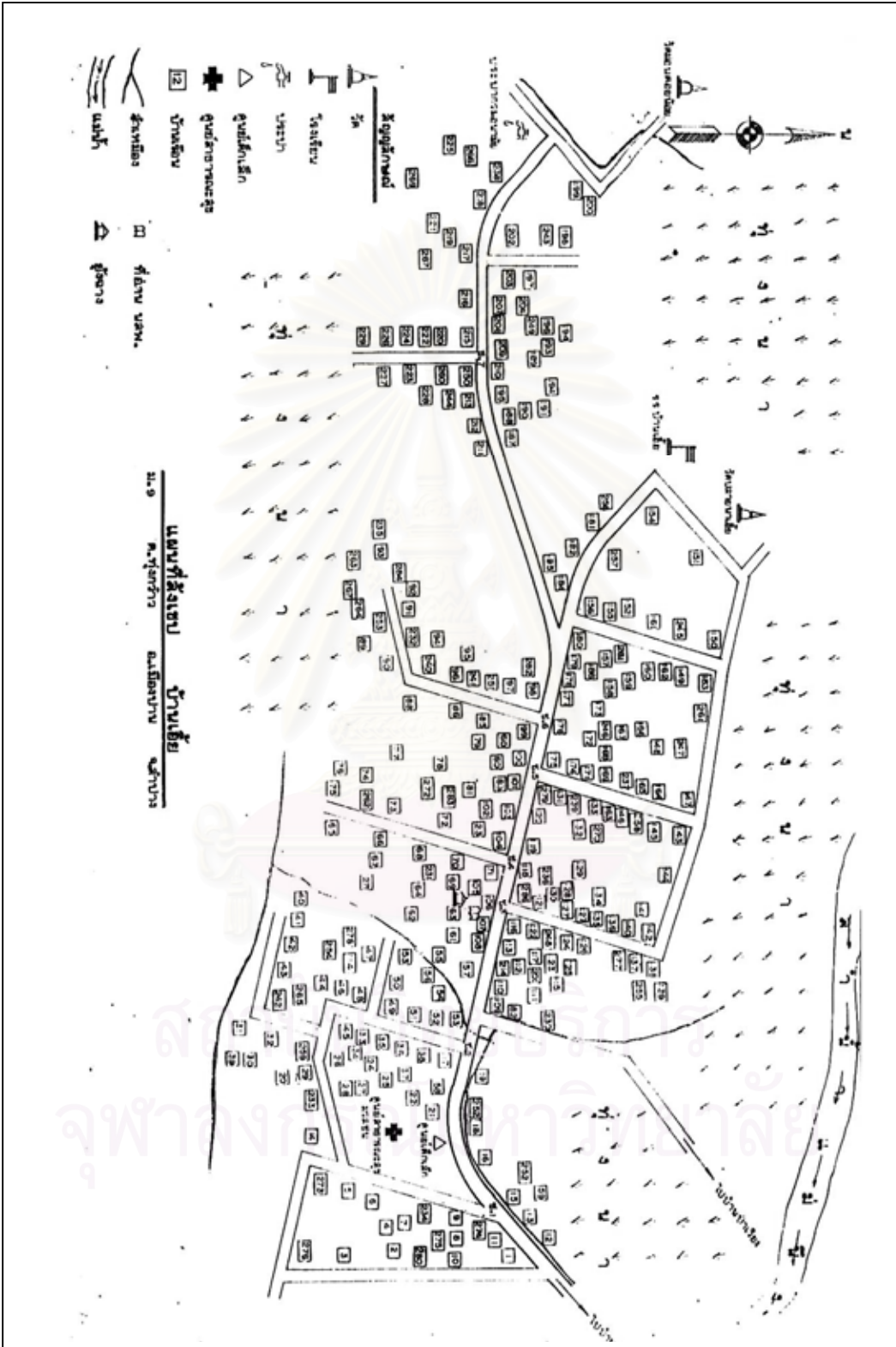

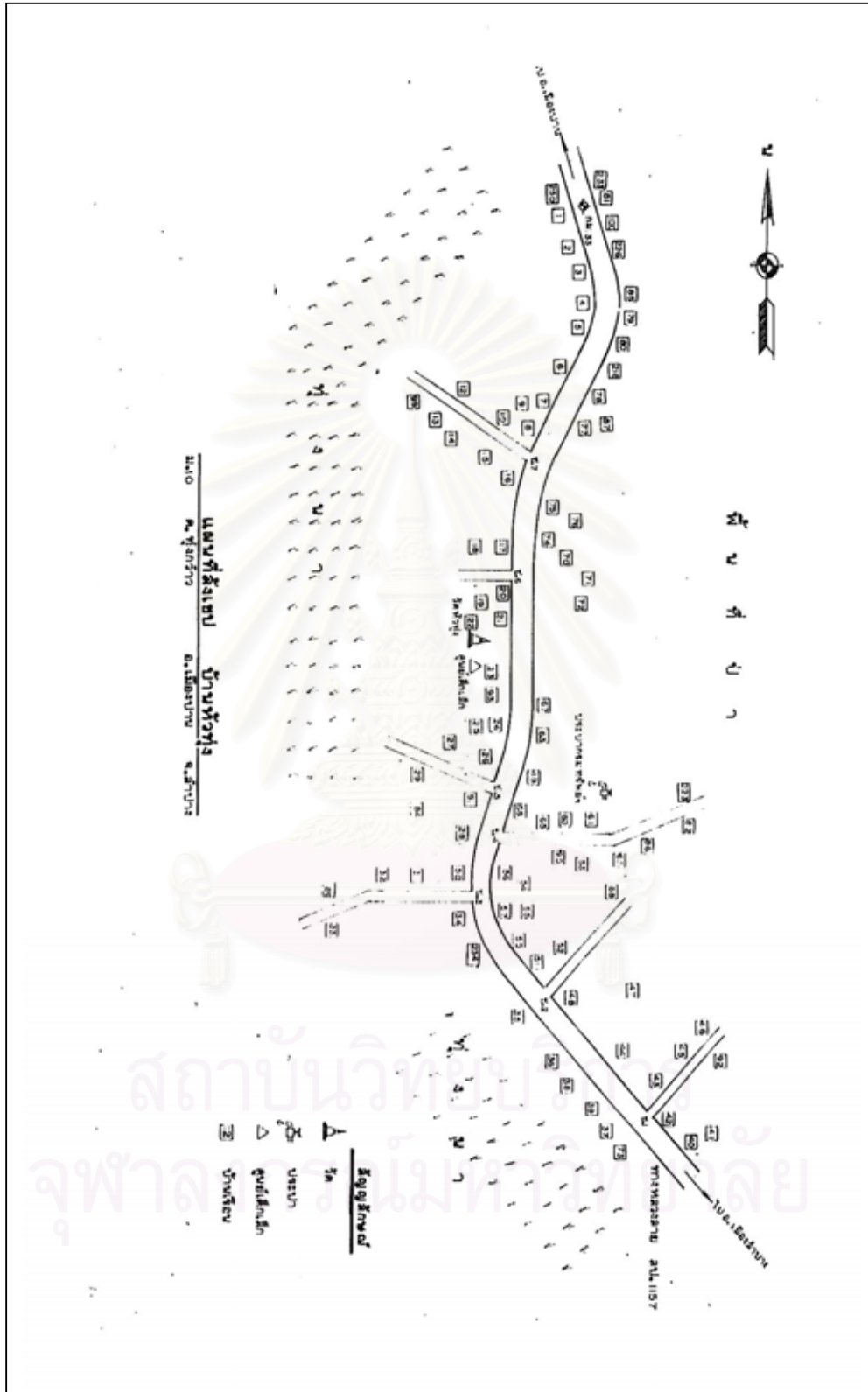

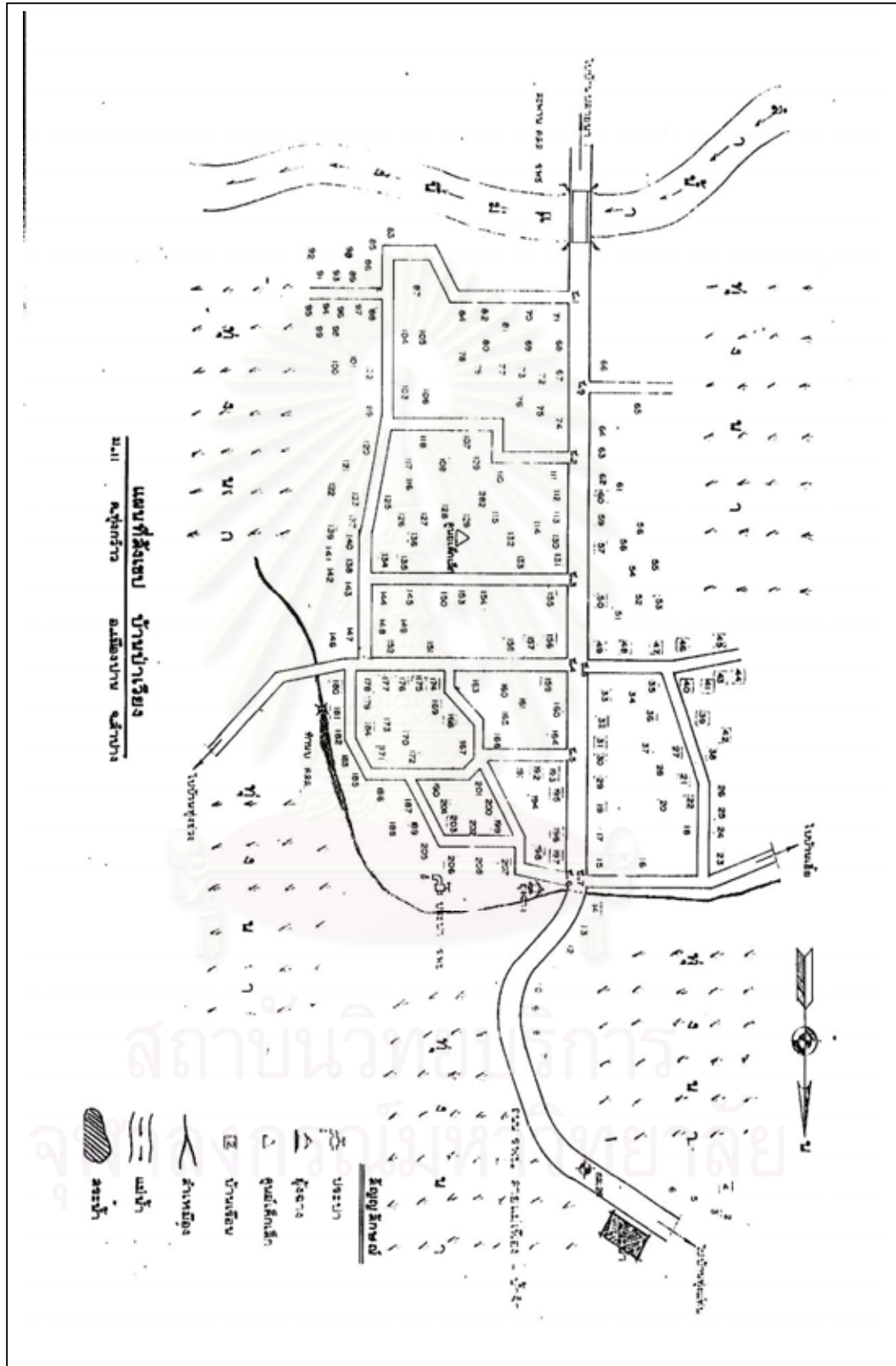

แบบผังโรงเรียนบ้านขี้เหล็ก
 ๓.๕ ม. ยี่งกวา อ.เมืองราช
 ส.ส.ราชวรา

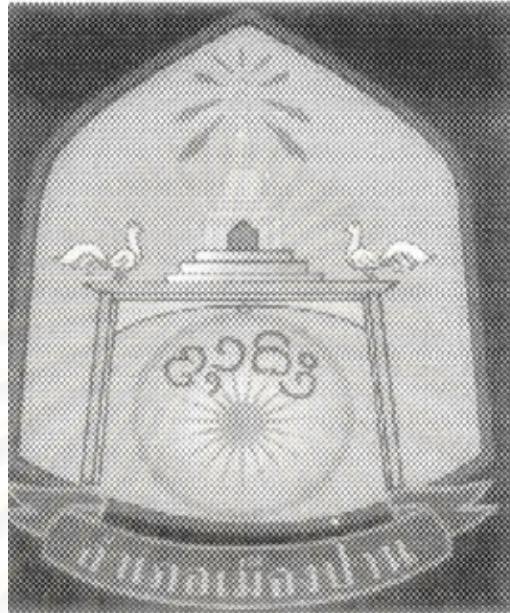

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานภาพรวมของอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
 สัญลักษณ์อำเภอเมืองปาน
 ตราประจำเมืองปาน

ภาพที่ 1 ตราประจำอำเภอเมืองปาน

รูปน้อมภายใต้พระธาตุดวงตา

หมายถึง วงกลมสี่ทอง คือ ปานดำ ตามตำนานที่ขุนจระปานใช้ดีเวลามีข้าศึกศัตรูเข้ามาเพื่อบอกกล่าวให้ทหาร ประชาชนได้ทราบล่วงหน้า ซึ่งอยู่ภายใต้พระธาตุดวงตาที่ส่องรัศมีเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวเมืองปานให้ประพฤติดูอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดลำปาง

คำขวัญของอำเภอเมืองปาน

อำเภอเมืองปาน	แหล่งต้นน้ำลำธาร
อุทยานแจ้ซ้อน	บ่อน้ำร้อนลือนาม
สามต้นสักใหญ่	ไหว้พระธาตุคอกยั้ง

ประวัติอำเภอเมืองปาน

อำเภอเมืองปาน เป็นชุมชนทางทิศเหนือ “เขลางค์นคร” เป็นเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์พืชพันธุ์ธัญญาหาร ที่ทุ่งนาเรียกกันว่า “ทุ่งสามหมวก” หรือ “ทุ่งสามโค้ง” ปัจจุบันโค้งที่หนึ่งตั้งอยู่บริเวณบ้านน้ำจ่า หมู่ที่ 3 ตำบลเมืองปาน โค้งที่สอง อยู่บริเวณภูเขาดวงคา บ้านแพะ หมู่ที่ 4 ตำบลเมืองปาน และโค้งที่สามอยู่บริเวณพระเจดีย์ม่อนเวียง บ้านทุ่งโป่ง หมู่ที่ 1 ตำบลเมืองปาน ความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าวของทุ่งสามโค้งสามสามารถใช้เลี้ยงราษฎรได้อย่างเพียงพอ ด้วยเหตุนี้เมืองปานจึงเป็นที่หมายของเมืองอื่น ๆ อาทิเช่น พม่า และ เงี้ยว ที่ต้องการยึดครองเพื่อเป็นแหล่งสะสมเสบียงอาหาร

เมืองปานมีนายบ้านคนหนึ่งไม่ปรากฏชื่อเป็นผู้มีความกล้าหาญ เข้มแข็ง อดทน เด็ดเดี่ยวและเสียสละ ได้รวบรวมสมัครพรรคพวกต่อต้านพวกข้าศึกที่บุกกรุกเข้ามา ได้รับชัยชนะหลายครั้งจนข้าศึกศัตรูไม่กล้ามารบกวนอีกต่อไป นายบ้านผู้นี้ได้สร้างเครื่องส่งสัญญาณในการแจ้งเหตุแก่หมู่บ้านและเป็นสัญญาณนัดหมายเพื่อร่วมมือกันต่อสู้ข้าศึกศัตรู โดยการใช้ทองคำมาหลอมทำเป็น “ปาน” (ลักษณะคล้ายฆ้องใหญ่แต่โหนดที่ตีเล็กกว่า) ชาวบ้านเรียกว่า “ปานคำ” นายบ้านผู้นี้เป็นผู้ทำ “ปาน” เป็นสัญญาณแจ้งเหตุต่าง ๆ แก่ชาวบ้าน จนได้รับการขนานนามจากชาวเมืองปานว่า “เจ้าพ่อขุนเจรบาน” และเมืองแห่งนี้ได้ชื่อว่า “เมืองเจรบาน” ต่อมาเรียกเพี้ยนไปเหลือเพียง “เมืองปาน”

อำเภอเมืองปานแต่เดิมรวมอยู่ในท้องที่อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ต่อมากระทรวงมหาดไทยได้พิจารณาเห็นว่าท้องที่อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง มีอาณาเขตกว้างขวางมีพลเมืองมากท้องที่บางตำบลอยู่ห่างไกลจากอำเภอ เจ้าหน้าที่ออกตรวจตราดูแลทุกข์สุขของราษฎรไม่ทั่วถึง เพื่อประโยชน์ในด้านการปกครองและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในท้องที่ จึงได้ประกาศแบ่งท้องที่อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง คือเป็น “กิ่งอำเภอเมืองปาน” ขึ้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2524 และยกฐานะเป็นอำเภอเมืองปาน ตามพระราชกฤษฎีกาเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2535

1. สภาพทั่วไป

1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

ที่ว่าการอำเภอเมืองปานตั้งอยู่ ณ บ้านแพะ หมู่ที่ 4 ตำบลเมืองปาน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง พิกัด N.A. 542745 มีพื้นที่ 865.103 ตารางกิโลเมตร หรือ 540,689 ไร่

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อ.คอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย
ทิศใต้	ติดต่อกับ อ.เมืองลำปาง จ.ลำปาง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ อ.วังเหนือ และ อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ อ.คอยสะเก็ด และ อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่

1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอเมืองปาน เป็นพื้นที่ป่าและเทือกเขาสูง สลับซับซ้อน มีที่ราบบริเวณเชิงเขา และบริเวณลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ เพียงเล็กน้อย

1.3 สภาพดินฟ้าอากาศ

อำเภอเมืองปาน มีสภาพอากาศแบ่งออกเป็น 3 ฤดู คือ

ฤดูร้อน	ระหว่างเดือนมีนาคม-เดือนพฤษภาคม อากาศจะร้อนจัด ในเดือนเมษายน อุณหภูมิสูงสุดประมาณ 36 องศาเซลเซียส
ฤดูฝน	ระหว่างเดือนมิถุนายน-เดือนตุลาคม จะมีฝนตกชุกในเดือนกรกฎาคม ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,100 มม./ปี
ฤดูหนาว	ระหว่างเดือนพฤศจิกายน-เดือนกุมภาพันธ์ อากาศหนาวจัด ในเดือนมกราคม อุณหภูมิต่ำสุด ประมาณ 6 องศาเซลเซียส

1.4 ประชากร

ที่	ตำบล	จำนวนราษฎร		
		ชาย	หญิง	รวม
1	เมืองปาน	2,870	2,864	5,734
2.	แจ้ซ้อน	3,609	3,470	7,079
3.	บ้านขอ	4,179	4,075	8,254
4.	ทุ่งกว้าว	4,694	4,679	9,373
5.	หัวเมือง	1,914	1,951	3,865
	รวม	17,266	17,039	34,305

ตารางที่ 1 ตารางแสดงจำนวนประชากรอำเภอเมืองปาน

ที่มา : สำนักทะเบียนอำเภอเมืองปาน (31 ม.ค. 46)

1.5 ทรัพยากรธรรมชาติ

1.5.1 แร่ธาตุ ได้แก่ ดินบุก พลวง ดินขาว บอลเคลย์

1.5.2 ป่าไม้ พื้นที่ป่าไม้ประมาณ 785.30 ตารางกิโลเมตร หรือ 490,812 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 90.75 ของพื้นที่อำเภอเมืองปาน พันธุ์ไม้มีค่าที่สำคัญได้แก่ ไม้สัก ไม้แดง ไม้ยาง ไม้ประดู่ ไม้ตะเคียน ไม้เต็ง ไม้รัง สภาพทั่วไปยังมีความอุดมสมบูรณ์ อัตรการบุกรุกทำลายป่า ในปัจจุบันมีไม่มากนัก ในเขตอำเภอเมืองปาน มีพื้นที่ป่าดังนี้

ป่าสงวนแห่งชาติแม่สูก-แม่สอย ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเมืองปาน ตำบลแจ้ซ้อน เนื้อที่ 584 ตารางกิโลเมตร หรือ 365,000 ไร่

ป่าสงวนแห่งชาติแม่ต๋อยฝั่งขวา ครอบคลุมพื้นที่ ต.เมืองปาน ต.บ้านขอ ต.ทุ่งกว้าว เนื้อที่ประมาณ 120.80 ตารางกิโลเมตร หรือ 75,500 ไร่

ป่าสงวนแห่งชาติแม่ต๋อยฝั่งซ้าย ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านขอ ตำบลทุ่งกว้าว ตำบลเมืองปาน เนื้อที่ประมาณ 80.8 ตารางกิโลเมตร หรือ 53,437 ไร่

1.5.3 ลำน้ำสำคัญ

น้ำแม่เต๊ะ แม่ต๋อม ต้นน้ำเกิดจากป่าเขาในพื้นที่ หมู่ที่ 6 ตำบลหัวเมืองไหล หมู่ที่ 1,2,3,4,5,6 ไปบรรจบกันที่น้ำแม่สอย หมู่ที่ 4 ตำบลหัวเมือง

น้ำแม่สอย ต้นน้ำเกิดจากป่าเขาในพื้นที่หมู่ที่ 1 ตำบลแจ้ซ้อน ไหลผ่านหมู่ที่ 4,8 ตำบลแจ้ซ้อน ลงสู่อำเภอแจ้ห่ม

น้ำแม่มอน ต้นน้ำเกิดจากป่าเขาในป่าพื้นที่ 7 ตำบลแจ้ซ้อน ไหลผ่านหมู่ที่ 2,3,4,5,7 ตำบลแจ้ซ้อน และหมู่ที่ 7 ตำบลเมืองปาน ลงสู่อำเภอแจ้ห่ม

น้ำแม่ปาน ต้นน้ำเกิดจากป่าเขาในพื้นที่หมู่ที่ 7 ตำบลแจ้ซ้อน ไหลผ่านหมู่ที่ 1,4,7 ตำบลเมืองปาน

น้ำแม่กัวม ต้นน้ำเกิดจากป่าเขาในพื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลเมืองปาน ไหลผ่านหมู่ที่ 5 ตำบลเมืองปาน หมู่ที่ 1,2,3,4,7,8,9 ตำบลบ้านขอ

น้ำแม่บอม ต้นกำเนิดจากป่าเขาในพื้นที่ หมู่ที่ 3 ไหลผ่านหมู่ที่ 3, 4, 8, 9 ตำบลบ้านขอ

น้ำแม่คู่ย ต้นกำเนิดจากน้ำแม่กวม ไหลผ่านหมู่ที่ 3, 7, 9 ตำบลบ้านขอ หมู่ที่ 1, 2, 10 ตำบลทุ่งกว๋าว ลงสู่อำเภอเมืองปาน

น้ำแม่เนิง ต้นกำเนิดจากหมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งกว๋าว ไหลผ่านหมู่ที่ 3, 7, 9 ตำบลทุ่งกว๋าวไปบรรจบแม่น้ำคู่ย เขตติดต่อหมู่ที่ 3, 7 ตำบลทุ่งกว๋าว

1.5.4 แหล่งน้ำอื่นๆ

อ่างเก็บน้ำแม่กาน้อยตามพระราชดำริ เป็นทำนบดินสูง 13 ม. ยาว 100 ม. กว้าง 6 ม. มีท่อส่งน้ำขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.30 ม. 1 แห่ง ทางระบายน้ำล้น 1 แห่ง กว้าง 6 ม. พื้นที่รับน้ำ 3 ตร.กม. ปริมาณน้ำเก็บกัก 154,000 ลบ.ม. และมีรางรินขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.40 ม. วางบนตอม่อความยาว 50 ม. ตั้งอยู่บ้านใหม่พัฒนาหมู่ที่ 8 ตำบลแจ้ซ้อน พิกัด 0.40 N.A. 528154

ฝายแม่แวนตามพระราชดำริ เป็นทำนบดินสูง 3 ม. ยาว 90 ม. กว้าง 6 ม. พื้นที่รับน้ำ 3 ตร.กม. ปริมาณน้ำเก็บกัก 54,000 ลบ.ม. มีท่อส่งน้ำขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.30 ม. 1 แห่ง ทางระบายน้ำขนาด 1.50 ม. 200 ม. 1 แห่ง ตั้งอยู่บ้านใหม่พัฒนาหมู่ที่ 8 ตำบลแจ้ซ้อนพิกัด N.A. 53A863

ฝายทดน้ำแม่ปานตามพระราชดำริ เป็นฝายท่อน้ำสูง 1.50 ม. ยาว 15 ม. พื้นที่รับน้ำ 3 ตร.กม. ตั้งอยู่บ้านป่าเหมี้ยงหมู่ที่ 7 ตำบลแจ้ซ้อนพิกัด N.A. 398832 อ่างเก็บน้ำห้วยเป้งตามพระราชดำริ เป็นทำนบดินสูง 17 ม. คันดินกว้าง 6 ม. ยาว 203 ม. พื้นที่รับน้ำ 22 ตร.กม. ปริมาณน้ำเก็บกัก 815,000 ลบ.ม. ตั้งอยู่ที่บ้านทุ่งจี้ หมู่ที่ 8 ตำบลทุ่งกว๋าว พิกัด N.A. 526487

2. สภาพการเมืองและการปกครอง

2.1 การปกครอง

อำเภอเมืองปานแบ่งการปกครองออกเป็น 5 ตำบล 54 หมู่บ้าน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ที่	ตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	หมายเหตุ
1	เมืองปาน	9	ทุกหมู่บ้านอยู่ในเขต อบต.
2	แจ้ซ้อน	12	
3	บ้านขอ	13	
4	ทุ่งกว้าว	13	
5	หัวเมือง	7	
รวม		54	

ตารางที่ 2 ตารางแสดงอำเภอเมืองปานแบ่งการปกครอง

2.2 การบริหารราชการ

การบริหารราชการในอำเภอเมืองปาน แบ่งส่วนราชการในระดับอำเภอเป็นหน่วยงาน

2 ลักษณะ คือ หน่วยบริหารส่วนภูมิภาค หน่วยราชการบริหารส่วนกลาง (ที่ขึ้นตรงต่อส่วนกลาง)

2.2.1 หน่วยราชการบริหารส่วนภูมิภาค มีทั้งสิ้น 15 หน่วยงาน

2.2.2 หน่วยราชการบริหารส่วนกลาง มีทั้งสิ้น 2 หน่วยงาน ได้แก่ อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน และโครงการพัฒนาพื้นที่รอยต่อ 3 อำเภอ อำเภอเมืองลำปาง อำเภอเมืองปาน และอำเภอแจ้ห่ม การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น มี 1 รูปแบบ คือ องค์การบริหารส่วนตำบล 5 แห่ง

3. สภาพทางสังคม

3.1 การศึกษา

โรงเรียนของกรมสามัญศึกษา 3 แห่ง ครู 53 คน มีนักเรียน 1,098 คน

โรงเรียนประถมศึกษา 35 แห่ง ครู 303 คน มีนักเรียน 3,966 คน

3.2 การศาสนา

ประชาชนส่วนใหญ่ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองปาน นับถือศาสนาพุทธประมาณร้อยละ 98 นับถือศาสนาคริสต์ (ส่วนใหญ่เป็นชาวเขา)

ศาสนสถานในอำเภอเมืองปาน มีดังนี้

3.2.1 วัดพระพุทธศาสนา	จำนวน 37 แห่ง
3.2.2 ที่พักสงฆ์	จำนวน 8 แห่ง
3.2.3 โบสถ์คริสต์ศาสนา	จำนวน 5 แห่ง
3.2.4 โรงเรียนปริยัติธรรม	จำนวน 1 แห่ง

3.3 การสาธารณสุข

3.3.1 โรงพยาบาล	1 แห่ง	จำนวน	30	เตียง
3.3.2 สถานีอนามัย	7 แห่ง			
3.3.3 สถานีบริการสาธารณสุข	2 แห่ง			
3.3.4 ร้านขายประเภท ค	1 แห่ง			

4. สภาพทางเศรษฐกิจ

4.1 ด้านการเกษตร

ประชาชนในอำเภอเมืองปานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม มีครัวเรือนเกษตรกรรม รวม 7,338 ครัวเรือน มีพื้นที่เกษตรกรรมรวม 67,439 ไร่ แยกเป็น

ที่	พืชเศรษฐกิจ	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่/ปี)	จำนวนครัวเรือนที่ปลูก
1	ข้าวนาปี	25,246	600	7,338
2	ข้าวนาปรัง	1,921	600	550
3	ข้าวไร่	2,638	350	823
4	อ้อยโรงงาน	1,840	5,500	560
5	ถั่วลิสง	305	220	590
6	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	1,179	806	260
7	งา	155	77	67
8	ข้าวโพดฝักอ่อน	1,110	1,200	75

ที่	พืชเศรษฐกิจ	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่/ปี)	จำนวนครัวเรือน ที่ปลูก
9	ถั่วเหลืองฝักสด	38	1,200	40
10	ถั่วฝักยาว	20	800	30
11	กล้วยน้ำว้า	3,021	500	1,301
12	ลิ้นจี่	83	975	57
13	มะม่วงแก้ว	185	500	87

ตารางที่ 3 ตารางแสดงสภาพทางเศรษฐกิจด้านการเกษตร

ที่ดินถือครอง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

เอกสิทธิ์	จำนวน (แปลง)	เนื้อที่ (ไร่)
หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (นส.3ก.)	13,033	18,688
หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (นส.3.)	900	2,564
ใบจอง (นส.2)	858	2,574
ใบแจ้งการครอบครอง (สค.1)	12,589	12,559
หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.)	27	654
ที่ดินที่ได้รับเอกสารสิทธิทำกิน (สทก.)	5,539	25,127

ตารางที่ 4 ตารางแสดงที่ดินถือครอง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.2 การปศุสัตว์

ประเภท	จำนวน (ตัว)
โค	6,990
กระบือ	2,222
ช้าง	6
ม้า	20
สุกร	3,039
เป็ด	1,741
ไก่	75,371

ตารางที่ 5 ตารางแสดงการปศุสัตว์

4.3 การพาณิชย์

โรงงานอุตสาหกรรมที่ได้รับอนุญาตดำเนินการและประกอบการ จำนวน 7 แห่ง คือ

ตำบล	จำนวนโรงงาน (แห่ง)
เมืองปาน	0
แจ้ซ้อน	4
บ้านขอ	1
ทุ่งกว้าว	2
หัวเมือง	0

ตารางที่ 6 ตารางแสดงการพาณิชย์

4.4 สถานบริการ

ในพื้นที่อำเภอเมืองปานมีร้านค้าย่อยกระจายอยู่ตามหมู่บ้าน ตำบล ไม่มีโรงงาน โรงมหรสพ โรงรับจำนำ มีสถานที่ค้างแรมของอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ให้บริการที่พักค้างแรมชั่วคราว

4.5 ธนาคาร มีธนาคาร 2 แห่ง คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เกษตร และ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน)

4.6 สหกรณ์ มี 4 แห่ง คือ

4.6.1 สหกรณ์การเกษตรเมืองปาน จำกัด

4.6.2 สหกรณ์การไฟฟ้าโครงการป่าเหมี้ยง แจ้ซ้อน จำกัด

4.6.3 สหกรณ์ออมทรัพย์เครดิตยูเนียน

4.6.4 สถาบันการเกษตร

5. ลักษณะโครงสร้างพื้นฐาน

5.1 การคมนาคม

การคมนาคมระหว่างอำเภอกับจังหวัดทางบก การเดินทางจากอำเภอเมืองปานไป จังหวัดโดยเส้นทางรถยนต์เท่านั้น มีเส้นทาง 3 เส้นทาง คือ

สายที่ 1 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1287 ปงคอบ - อำเภอเมืองปาน ระยะทาง 1 กิโลเมตร ไปเชื่อมกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1035 วังเหนือ-แจ้ห่ม-ลำปาง ระยะทาง 64 กิโลเมตร ถึงศาลากลางจังหวัด ระยะทาง 75 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางใช้ระยะเวลาในการเดินทาง 1.30 ชั่วโมง

สายที่ 2 ทาง รพช. น้ำจำ-บ้านทุ่งปง ระยะทาง 36 กิโลเมตร และใช้ทางท้องถิ่น 4 กิโลเมตร เป็นถนนลูกรังไปเชื่อมกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1157 ห้วยเป้ง-หนองกระตัง ระยะทาง 26 กิโลเมตร และจากหนองกระตังถึงศาลากลางจังหวัดประมาณ 4 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางรวมระยะทาง 70 กิโลเมตร ใช้ระยะเวลาในการเดินทางประมาณ 1.40 ชั่วโมง

สายที่ 3 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1157 ช่วงจากถนนสายห้วยเป้ง-หนองกระตัง เป็นถนนทางหลวงสายใหม่

การคมนาคมภายในอำเภอ ได้แก่

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1252 ช่วงกอม-แม่ตอนหลวง-ปางแฟน ผ่านหมู่ที่ 1,2,3,5,6 ตำบลแจ้ซ้อน ระยะทาง 30 กิโลเมตร เป็นทางลาดยางและลูกรัง ช่วงหมู่ที่ 1,2 เส้นทางลาดชันและป่าเขาใช้ได้ในฤดูแล้งเท่านั้น

ทาง รพช. เส้นทางช่วงกอม-ศรีดอนมูล เป็นเส้นทางลาดยาง ระยะทาง 8 กิโลเมตร ผ่านหมู่ที่ 2,3,5,6 ตำบลแจ้ซ้อน ใช้ได้ทุกฤดูกาล

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1287 อำเภอเมืองปาน-ปงคอบ ผ่านหมู่ที่ 4,7 ตำบลเมืองปาน หมู่ที่ 6 ตำบลแจ้ซ้อน เป็นถนนลาดยาง 11 กิโลเมตร

ทางหลวงท้องถิ่น ศรีดอนมูล-ทุ่งยาง ระยะทาง 34 กิโลเมตร เป็นเส้นทางลูกรัง ใช้ได้ทุกฤดูกาล แต่ฤดูฝนการเดินทางยากลำบาก

ทาง รพช. น้ำจำ-ทุ่งปง เป็นเส้นทางมาตรฐาน รพช. ลูกรังยาวประมาณ 38 กิโลเมตร

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1157 อำเภอเมืองปาน-ลำปาง ใช้สัญจรไปมาระหว่าง ตำบลเมืองปาน และตำบลทุ่งกว้าว เป็นถนนลาดยางระยะทางประมาณ 21 กิโลเมตร

5.2 การสาธารณูปโภค

5.2.1 ไฟฟ้า มีไฟฟ้าของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคแล้วทุกตำบล แต่ยังไม่ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน

5.2.2 ประปา มีประปาทั้งหมด 37 แห่ง บ่อบาดาล 82 บ่อ บ่อน้ำตื้น 3,562 บ่อ มีทั้งขนาดเล็กและเป็นลักษณะประปาภูเขา และมีประปาสำหรับไว้ใช้ในส่วนราชการต่าง ๆ ซึ่งแต่ละหน่วยงานได้ก่อสร้างขึ้นใช้เฉพาะหน่วยงาน

5.2.3 ไปรษณีย์โทรเลข ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข 1 แห่ง ใช้ด้านการไปรษณีย์โทรเลขและบริการโทรศัพท์สาธารณะ นอกจากนี้ยังมีไปรษณีย์อนุญาตให้เอกชนซึ่งดำเนินงานที่ตำบลแจ้ซ้อน ตำบลหัวเมือง ตำบลบ้านขอ และตำบลทุ่งกว้าว ตำบลละ 1 แห่ง

6. การท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวและสถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

6.1 สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน เป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 58 ของประเทศไทย สำนักงานตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 2 ตำบลแจ้ซ้อน มีเอกลักษณ์ที่สำคัญ คือ น้ำพุร้อน น้ำตกแจ้ซ้อน ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกันในที่ราบลุ่มบริเวณหุบเขาลุ่มแม่น้ำมอน ซึ่งมีบริการที่พักและอาบน้ำแร่

น้ำพุร้อนแจ้ซ้อน เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติมีน้ำพุร้อนผุดจากใต้พิภพ ครอบคลุมพื้นที่ 2,400 ตารางเมตร น้ำพุร้อนดังกล่าวมีแหล่งกำเนิดมาจากหินแกรนิตที่ยังมีความชื้นสะสมอยู่ ความชื้นนี้ได้กระจายออกมาในดินตามชั้นหิน และน้ำบาดาลเป็นแกนนำในขณะเดียวกันกับน้ำบนผิวดินก็ซึมลงไปประทะกับความชื้นดังกล่าว ทำให้เกิดการขยายตัวและเคลื่อนตัวตามรอยเลื่อนของชั้นหิน ปรากฏเป็นน้ำพุร้อนซึ่งมีความร้อนเฉลี่ยประมาณ 75.80 เซลเซียส มีธารน้ำไหลจากน้ำพุร้อนเฉลี่ย 36 ลิตร/นาทิจ มีกลิ่นกำมะถันค่อนข้างอ่อน

น้ำตกแจ้ซ้อน เป็นน้ำตกในลำห้วยแม่มอญ มีแอ่งน้ำรองรับลดหลั่นเป็นชั้น ๆ มีความสูงถึง 6 ชั้น และมีน้ำตกตลอดปี

น้ำตกแม่มอน เป็นน้ำตกที่ไหลรุนแรงจากชะง่อนผาสูงไปหาเหวเบื้องล่าง มีน้ำตกตลอดปีและสวยงาม

น้ำตกแม่ขุ่น เป็นน้ำตกที่มีความสูงจากยอดเขาประมาณ 150 เมตร มีน้ำตกตลอดทั้งปี

สามต้นสักใหญ่ เป็นต้นสักขนาดใหญ่อยู่บริเวณใกล้เคียง ทั้งสามต้นอยู่ในเขตบ้านหัวเมือง หมู่ที่ 5 ตำบลหัวเมือง ซึ่งกำลังจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

6.2 สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

พระธาตุดอยซาง ตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 9 ตำบลแจ้ซ้อน มีการเล่าสืบต่อกันว่า พระนางเจ้าจามเทวีได้นำพระพุทธรูปพร้อมด้วยเครื่องบูชา ทรงบรรจุไว้บนยอดและทรงสร้างสถูปครอบไว้ เมื่อปี พ.ศ. 1226 ต่อมาในปี พ.ศ. 2470 ครูบาศรีวิชัย ได้ให้ช่างสร้างเจดีย์ครอบสถูปไว้และในปัจจุบันราษฎรบ้านช่วงกอมร่วมกับส่วนราชการ ได้ทำการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยมีกองทัพภาคที่ 3 เป็นแกนนำและมีการจัดทำบุญประเพณีสงฆ์พระธาตุดอยซาง ในวันขึ้น 8 ค่ำเป็นประจำทุกปี

พระธาตุดวงตา ตั้งอยู่บนภูเขาดวงตาเชื่อกันว่า “เจ้าพ่อขุนจรเปาน” ใช้เป็นที่สังเกตุข้าศึกในสมัยนั้น ต่อมาเจ้าพ่อขุนจรเปานถึงแก่กรรม ได้มาปนกิจศพเจ้าพ่อขุนจรเปาน บนภูเขาดวงตาและได้บรรจุอัฐิไว้ในเจดีย์บนเขาดวงตา สถานที่แห่งนี้จึงเป็นที่เคารพสักการะของชาวเมืองปานตราบจนทุกวันนี้ ในวันเพ็ญเดือน 6 (เดือน 8 เป็ง) ของทุก ๆ ปี จะมีการทำบุญเป็นประเพณีตลอดมา

6.3 ด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม

สภาพปัญหา : พบว่าการสนับสนุน และการพัฒนาทางด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากขาดงบประมาณในการอุดหนุน ส่งเสริมสนับสนุน การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์อนุรักษ์ ฟื้นฟู ทำนุบำรุงรักษา ศิลปวัฒนธรรม อีกทั้งบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านศาสนา เช่น พระจริยนิเทศน์ พระวิทยากร และภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้ทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ยังไม่ได้รับการพัฒนาส่งเสริมไม่มีหน่วยงานหลักในการ ส่งเสริมและอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชาวบ้าน โบราณสถาน ศิลปวัตถุ ภูมิปัญญา ชาวบ้าน ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรม จัดแสดงนิทรรศการทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนเป็นแหล่ง เรียนรู้ให้กับเยาวชนและประชาชนทั่วไปในอนาคต ซึ่งนับวันสิ่งที่มีคุณค่าเหล่านี้มีแต่จะสูญหายไป

สถานะพื้นฐานของชุมชน ดังกล่าว นับเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องซึ่ง 6 สาย ยังขาดกระบวนการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน อาจจะมองเห็นว่ายังมีคน เล่นและผลิตได้ แต่แท้จริงแล้ว ซึ่ง 6 สาย อยู่ในสถานะที่กำลังจะสูญสิ้นไปจากสังคม ทว่าทั้งตำบล พู่งกว่า เหลือผู้เล่นและผลิตได้เพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น คือ ครูเหนียม ลือหาร

ดังนั้นซึ่ง 6 สาย ของชุมชน จึงเป็นงานศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรี ที่จะต้องดำเนินการ สนับสนุน ส่งเสริมอนุรักษ์ ฟื้นฟู เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

บทบาทของชิง 6 สาย ในบริบทสังคมชุมชน ตำบลทุ่งกว่า

ชิง 6 สาย ของชุมชนตำบลทุ่งกว่า มีความสัมพันธ์ในวิถีชีวิตมาอย่างยาวนาน นับตั้งแต่ชุมชนดั้งเดิมจนถึงปัจจุบันแม้ว่าจะมีผู้เล่นผู้ผลิตน้อยลงแต่ชิง 6 สาย ก็มีพัฒนาการแปรเปลี่ยนไปตามสภาวะทางสังคมและสภาวะทางเศรษฐกิจ สามารถแบ่งออกเป็นยุค ได้ 3 ยุค คือ

1. ยุคเดินเท้า - ล่องแพ (ดั้งเดิม - พ.ศ. 2501)
2. ยุคสร้างทาง - สร้างฝายสูบน้ำหมู่บ้าน (พ.ศ. 2502 - 2527)
3. ยุคทางโยธา - ทางหลวง (พ.ศ. 2528 - ปัจจุบัน)

ยุคเดินเท้า - ล่องแพ

ยุคเดินเท้า - ล่องแพ เริ่มตั้งแต่ชุมชนดั้งเดิมจนถึง พ.ศ. 2501 ยุคนี้เป็นยุคที่มีความยากลำบากในการดำเนินชีวิต การติดต่อกับสังคมภายนอกนั้นต้องเดินเท้าลัดเลาะตามไหล่เขา ลำห้วย ไปมาหาสู่กันด้วยการเดินเท้า และล่องแพเป็นส่วนใหญ่ หากมีการตัดไม้เพื่อทำกิจกรรมอื่น ๆ ก็จะใช้วิธีล่องซุงตามลำน้ำแม่วัง แล้วไปตัดกรับอีกที่หนึ่ง

ครูเหนียม ลือหาร ได้เล่าว่า "จำได้ว่าตอนนั้น ป่ออายุประมาณสิบปี พระครูหมูลือหาร อายุประมาณ สิบปี เป็นสิบเรื่องชิง 6 สาย มาตางป่อบุญ ลือหาร ตอนนั้นไม้สักหาง่าย มีสัตว์ป่า นก ไม้ก็มีหนานแน่น หน่อไม้ก็มีน้ก คนแต่มีบป่อนัก ถ้าติดต่อกันลำบาก ไฟฟ้าก็ไม่มี น้ำประปาที่บ่อมี ป่อใจจะย้ายแปงเป็นที่จุดไฟ หันเขาตัดไม้กันเมื่อน้ำนองก็ปล่อยไม้ลงน้ำปล่อยไม้ไหลไป เขาเกิดเอาดีหัวได้ ถ้าจะมีบริษัทมาสัมปทานเอาไม้หมู่เขาฮ้องเขาว่า นายห้าง ตอนนั้นมีหยังกี่แลกกันเอา เช่น เอาหน่อไม้มาแลกกับพริกเกลือ ของกันพอง บ่ซื้อบ่ขาย แต่ละบ้านจะมีหมอน้ำ กันน้ำขวยไว้หน้าบ้าน ฝึไปฝึมาก็ได้ตัดกัน ปลุกข้าวปลุกผักกันเอง ตักแต่โรงสีก็มี ไฟฟ้าก็มี ข้าวนี้ต้องตำเอาคนเดียว กบ ปู ป้า มีเปือเรือ ควายหงานตัวละ แปดบาท (ตัวใหญ่เสียดี้) นาไร่ละสองร้อยบาท ถ้าเป็นสวนไร่ละหนึ่งร้อยบาท เกลือเป็นอึ้ง อึ้งละสิบห้าสตางค์ ใจกุมเป็นเดือน ถ้าไปฮับจ้างได้วันละสองบาท ถ้าบ่เอาก่าตัว เป็นก่ จะหื้อข้าวประมาณสามกิโล สำหรับชิง 6 สายนั้น เขาก็แบ่งไว้เล่น บางคนก็เอาไว้จับสาวไว้มีดถากและขุดบ่ใจงามเหมือนบะเดียนี่ เพราะว่าเครื่องไม้เครื่องมือในสมัยก่อนยังบ่ทันสมัยดี" (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 1 ธันวาคม 2546)

พ่อแก้วมา สมนึก อายุ 81 ปี ได้เล่าว่า "ยุคเดินเท้าล่องแพ ก้ารคนมาคมบ่สะควก จะเดินตางไปตางใด บ่ว่าดีไก่อลี้ไก่อลี้ ก็ต้องเดินไปหรือบ้อันก็ใจการล่องแพไปตางแม่น้ำ สำหรับเรื่องคนตริ้นั้น ป้อก็เห็นวงสะลื้อซอชิงมาเล่นงานตาง ๆ ในหมู่บ้าน เช่น งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ และก้งานศพ บางเตื่อก็มีก้ารฮ้องซอโดย" (แก้วมา สมนึก, สัมภาษณ์ 1 ธันวาคม 2546)

พ่อครูคำใจ สุจริต อายุ 81 ปี นักปราชญ์ท้องถิ่นแห่งอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ได้เล่าว่า "ชิง 6 สาย ตอนดื้อป้อเห็นนั้น ป้อยังเป็นละอ่อนน้อยอยู่ อายุ 12 ปี บะเดียนี้ ป้ออายุ 81 ปี เต้าตีเห็นก็ประมาณ 69 ปี เต้าผ่านมาแล้ว ป้อของป้อนี้ไปหามา บ่อฮู้ราคาเต้าใด คนเล่นนั้นจื้อ ป้อสมแก้ว นามสกุลเต้าจำบ่อได้ เป็นคนบ้านแม่ต้า ตำบลดิง 2 ข้าง เห็นคนเขาตางใส่ลื้อมา แล้วก็จูงมาเล่น เล่นคนเดียว ดิดคนเดียว ดิงเล่นดิงซอ ชิง 6 สาย ก็มีขนาดใหญ่ เสียงดิงดี" (คำใจ สุจริต, สัมภาษณ์ 8 ธันวาคม 2546)

ยุคเดินเท้า - ล่องแพ นี้ จึงเป็นยุคที่ไม่สะควกสบายนัก แม้จะมีความสบายใจแต่ก็ลำบาก ยังชีพด้วยอาชีพเกษตรกรรม ปลูกข้าว ปลูกผัก ผลไม้ และเลี้ยงสัตว์เป็นต้นว่า วัว ควาย ไก่ หมู ด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนเอง ผู้คนส่วนใหญ่จึงมีจิตสำนึกที่ดี มีความขยันหมั่นเพียร ช่วยเหลือเกื้อกูล อาศัยซึ่งกันและกัน มีของกินของใช้ ก็สามารถหยิบยื่น แลกเปลี่ยนกันได้

บทบาทของชิง 6 สายในยุคนี้ พบว่าในด้านการผลิตนั้นมีการใช้เครื่องมือเท่าที่หาได้ในชุมชน เช่น มีด เลื่อย กบไสไม้ นำไม้สักมาตากขึ้นเป็นรูปไม้เป็นหุ่นซึ่ง ใช้กาวผสมขี้เลื่อยติดประกบตรงที่ตาของชิง เมื่อได้สัดส่วนของชิงแล้ว ก็ทำลูกบิดใส่สายชิงโดยใช้สายโลหะ ดิดลูกนับก็สามารถนำไปเล่นบรรเลงได้ แม้ว่าไม้สักในยุคนี้จะหาได้ง่ายมีมากตามป่าชุมชน แต่ก็มีการผลิตชิง 6 สายน้อย เนื่องจากนักดนตรีและผู้ผลิตเน้นอาชีพเกษตรกรรม เพราะการปลูกข้าว ทำนา จะมีข้าวในการดำรงชีวิตตลอดปี ในส่วนโอกาสของการบรรเลงนั้น พบว่ามีการนำชิง 6 สายไปเล่นคล้ายกับการจับสาว มีชิง 6 สายในวงสะลื้อซอชิงออกงานในหมู่บ้าน เช่น งานบวช งานขึ้นปีใหม่ งานศพ รวมไปถึงการนำชิง 6 สาย บรรเลงประกอบการขอในการออกงานแต่ละครั้งเจ้าภาพหรือแม่งานจะมาหาหัวหน้าวงดนตรี เพื่อทำการตกลงในเรื่องค่าตัว และนัดหมายเวลา ซึ่งส่วนใหญ่แล้วนักดนตรีในยุคนี้จะเดินไปทำงาน และเล่นหรือออกงานเพื่อสังคมโดยไม่ได้รับค่าตัว แต่ทางเจ้าภาพจะจัดอาหารเครื่องดื่มไว้ให้กับนักดนตรีอย่างเต็มที่ ถ้าหากการแสดงในการบรรเลง การขับซอ เป็นที่ถูกใจของเจ้าภาพและผู้ฟัง เจ้าภาพและผู้ฟังที่มาร่วมงานก็จะจัดซองขาวใส่เงินให้คณะนักดนตรี

ยุคสร้างทาง - สร้างฝายสู่หมู่บ้าน

ยุคสร้างทางสร้างฝายสู่หมู่บ้าน เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2502 - 2527 เป็นยุคที่มีนายทุนในจังหวัดลำปาง เข้ามาทำสัมปทานป่าไม้รอบชุมชน ตำบลทุ่งกว๋าว โดยใช้รถบรรทุกลากไม้ซุงไปโรงเลื่อย

ครูเหนียม ลือหาร ได้เล่าว่า "ยุคนั้นมีรถสิบล้อ แล้วก็รถพ่วงโตย ลากไม้ไปโรงเลื่อยในเมือง จำได้ว่าเขาลากไม้รอบ ๆ ชุมชน จากป่าออกสู่ถนนตางหมู่บ้านฝุ่นตึงกุ่มไปหมด ราคาขูดลากเหี้ยกู่หน้าเอาไม้หมดว่า มีขมมาแอมหาป้อ ไขมาเล่นชิง 6 สายกับป้อ บางคนก็ปากสู้ง่า บางคนก็อุบสู้ง่า จาวบ้านก็ใจต่างรถลากไม้โตย เมื่อรถมากก็แอบเหี้ย ส่วนใหญ่จาวบ้านจะไปไหนก็เดินเอารถติดก็บ่มีจาวบ้านก็ขอติดรถไปกับรถลากไม้โตย เพื่อเอาถั่ว เอาน้ำอ้อยไปขาย บางเตื่อก็ฝากหื้อเขาไปขายเอง เขาก็คิดค่าฝากบ่แน่ ประมาณ สอง-สามบาท ถ้าขายได้ซาวบาท เป็นก็จะเอาไว้ สองบาท บางเตื่อจาวบ้านก็ใช้วิธีส่องแปไปในตัวเมืองเอา ต่อนไปใจเวลาอยู่สามคืนสี่วัน เพื่อเอาของไปขาย เมื่อของขายหมดแล้วก็จะขายแปหื้อคนในเมืองเหี้ย แล้วก็เดินกลับเอาใจเวลาอยู่สองคืนสามวัน ไฟฟ้าก็บ่มี น้ำประปาก็บ่มี ถ้าไปอาบน้ำซักผ้าก็เอาน้ำคู้ไปอาบน้ำที่น้ำท่า ส้วมก็บ่มี ต้องเข้าป่าเข้าเหล่าเอาเหมือนยุคเดินเท้า-ล่องแพนั้นเนาะ" (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 15 ธันวาคม 2546)

นางผัด นันตะเสน อายุ 76 ปี ได้เล่าว่า "ยุคนี้อาหารกำรกิน ข้าวของเครื่องใช้จะมีกำรซื้อขายกัน เขาจะใช้วิธีการแลกเปลี่ยนกันเอา ไฟฟ้าก็บ่มีใจ กำรเขียนกำรสอน ก็จะมีแต่ละอ่อน ปู้จายไปเขียนตัววัดส่วนแม่จูงนั้นจะอยู่กับเหี้ยฝ่ากับเหียนเหียนฮู้เรื่องกำรบ้าน กำรเหียนแม่เกยเห็น ซึ่ง 6 สาย มาเล่นดีหมู่บ้านโตย คนเล่นจื่อนายเหนียม ลือหาร ปัจจุบันนี้ยังมีชีวิตอยู่" (ผัด นันตะเสน, สัมภาษณ์ 15 ธันวาคม 2546)

การสร้างฝาย เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2506 - 2511 ยุคนี้ ชุมชนตำบลทุ่งกว๋าว ได้รับความสะดวกสบายขึ้น มีการสร้างฝายเพื่อกักเก็บน้ำทำให้การเกษตรกรรมของชาวบ้านมีน้ำใช้ตลอดปี

ครูเหนียม ลือหาร ได้กล่าวว่า "จำได้ว่าตอนนั้น ป้ออายุสิบสี่ปี มีกำรสร้างฝายน้ำแม่ต้อย ข้าวนา ข้าวไร่ เกษณ์คนสร้างฝายเฉพาะหมู่ดีมีนา หมู่ดีบ่ปลูกข้าวก็บ่ต้องไปใจแรงงาน บางเตื่อคนดีมีนา ก็บ่ได้เหี้ยะ จ้างเขาเหี้ยะเอา แต่ก็บ่ได้เสี้ยงสดางค์ เพราะเขาเอาข้าวมาแบ่ง กิ่งกันฝายนี้ใช้ไม้ไผ่ ไม้ไร่ ใช้ดิน ใช้หินถม มีประโยชน์กักน้ำได้ ช่วงกลางพรรษาสามเดือน หน้าฤดูฝนก็กักน้ำใจในฤดูแล้ง มีจาวบ้านเป็นก็แบ่งน้ำบ่อดินปั้นดินเผา น้ำสมัยก่อนกันแล้วเย็นชื่นใจ ยุคนี้การลากไม้หน้อยลง เพราะว่าไม้มันหน้อยลง ยุคนี้มีวงปาดออกงานศพโตย และก็มีวงสะล้อซอชิงออกงานปอยหลวง ซึ่ง 6 สาย ก็ออกวงโตย เอาไปเล่นงานบวชพระ บวชนาค บางเตื่อเขาก็หา

ไปขอ ไปปอยงานมงคล ขึ้นเฮือนใหม่ ได้ครั้งละ ห้า - หก บาท แบ่งกันตามส่วนเต้า ๆ กัน สมัยนั้นกลองถึงฉาบบ่มี มีสะล้อหนึ่งกัน ซึ่งสี่สายหนึ่งกัน แล้วก็จ้างขอแม่ฉิ่งหนึ่งคน ชายหนึ่งคน" (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 17 ธันวาคม 2546)

นางใจ มะนุมา อายุ 75 ปี ได้เล่าว่า "บ้านเฮือนแต่ละหลังคา ส่วนใหญ่จะมุงด้วยหญ้าคา กำนันอยู่เรียบง่ายหาผักหาปลาเต้าเต้ามีอยู่ในหมู่บ้านนั้นนะเอามาเยาะกันกัน จำได้ว่าเมื่อ พ.ศ. 2506 เขามาสร้างอ่างเก็บน้ำบ้านแพะ และก็อ่างเก็บน้ำบ้านห้วยเกียง ก็เลยมีน้ำใจตลอดปี" (ใจ มะนุมา, สัมภาษณ์ 17 ธันวาคม 2546)

ทางรถปิกอัพ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2512 - 2527 ยุคนั้นนายทุนใช้รถปิกอัพสำหรับขนไม้แต่ก่อนใช้รถบรรทุกขนาด 8 - 10 ล้อ ขนหรือลากไม้ ต่อมาก็ใช้รถปิกอัพขนไม้

ครูเหนียม ลือหาร ได้เล่าว่า "ในช่วงนั้นจะมีรถของป่อเลี้ยงใจรถปิกอัพลากไม้จับแบบไป-มาไวย ลากหรือขนไม้กันดึ๊งกลางวัน กลางคืน เขาเข้าไปเอาไม้รอบ ๆ ชุมชน มีกะรถปิกอัพลากไม้ของบริษัทตึ๊งนั้น รถปิกอัพในหมู่บ้านของเขาก็มี ป่ออายุประมาณชาวปี ก็เลยตั้งวงสะล้อซอซึง และวงปาดโตย ลูกวงจะมีอยู่สิบเอ็ดคน คนซอสองคน สะล้อสองคน ซึ่งสามคน ขลุ่ยหนึ่งคน ฉิ่งหนึ่งคน ฉาบหนึ่งคน กลองหนึ่งคน กำนันออกวงก็เดินไปตึ๊งงานเอา บางเต้าถ้าไปเล่นในเมืองก็จะมีรถปิกอัพมาอับ อับงานในหมู่บ้าน ประมาณ เจ็ดร้อย-แปดร้อยบาท ถ้าอับในตัวเมืองประมาณพัน - สองพันบาท ได้เงินมาแล้วก็มาแบ่งเต้า ๆ กัน สมัยนั้นก็มีกำรสมัครผู้แทนโตย" (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 17 ธันวาคม 2546)

พ่อแก้วมูล ตึบตา อายุ 71 ปี ได้เล่าว่า "หมู่บ้านแต่ละหมู่บ้าน ก็จะมีรถปิกอัพอยู่ประมาณ 1 กัน หรือ 2 กันเต้าอัน จะไปไหนแต่ละกำ ก็ต่างคนไปกันนั๊ก ๆ คนตีมีรถนั้นจะมีฐานะดี ถ้าไปไหนใกล้ ๆ คนในหมู่บ้านหรือชุมชนแถวนี้ก็จะใจรถจักรยานกัน" (แก้วมูล ตึบตา, สัมภาษณ์ 17 ธันวาคม 2546)

บทบาทของซึง 6 สาย ในยุคสร้างทาง-สร้างฝาย สู่มุ่บ้าน พบว่า มีผู้คนต่างหมู่บ้าน ที่มีความสนใจและอยากเล่นซึง 6 สายมาขอเรียนและต่อเพลงจากนักดนตรีในหมู่บ้าน ในยุคนี้มีวงปี่พาทย์พื้นเมืองออกงานบรรเลงในงานศพและมีวงสะล้อซอซึงซึงมีซึง 6 สายด้วยออกงานปอยหลวง งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ ช่วง พ.ศ. 2506 – 2511 การออกงานแต่ละครั้ง จะได้รับค่าจ้างครั้งละ 5 – 6 บาท หัวหน้าวงก็จะแบ่งเงินให้กับลูกวงในอัตราส่วนเท่า ๆ กัน หัวหน้าวงก็จะได้เท่ากับลูกวง ในช่วง พ.ศ. 2512 – 2527 การออกงานแต่ละครั้งจะมีรถปิกอัพมารับ-ส่ง ถึงบ้านรับงานภายในหมู่บ้านแต่ละครั้งจะได้รับเงินค่าจ้างประมาณ 700 – 800 บาท ถ้าหากรับงานใน

ตัวเมืองลำปาง วงสะล้อซอซึง ของตำบลทุ่งกว๋าวนั้นจะได้รับค่าจ้างถึง 1,000 – 1,200 บาท เมื่อได้เงินแล้วหัวหน้าก็จะทำการแบ่งให้กับลูกวงในอัตราส่วนที่เท่า ๆ กัน

ยุคทางโยธา - ทางหลวง

ยุคทางโยธา - ทางหลวง เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2528 - ปัจจุบัน ยุคนี้มีถนนลาดยางมะตอยตัดผ่านหมู่บ้าน และตัดผ่านไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ ในตำบลจนถึงตัวเมืองลำปาง

ครูเหนียม ลือหาร ได้เล่าว่า "ในยุคนี้เขาได้เข้ามาเปิดทางขยายรั้ว ขยายถนน ขุดขยายดี ลาดยางมะตอย วงสะล้อซอซึงก็ออกงานกันหมั่นพ่อง ก้ารหางานภายในหมู่บ้านก็ราคาเดิมอยู่ ต่างบ้านปันสี่บาท ในเวียงสองปันบาท ถ้าได้ไปเล่นดีแม่เมาะก็จะได้ตั้งคั่นัก เพราะส่วนใหญ่เป็นคนมีสตางค์ ถ้าเอาดีวงสะล้อซอซึงและวงปาดก็จะอยู่ในราคาสามปันบาท ปัจจุบันนี้ในวงของป้อก็ยังมีซึง 6 สายเล่นอยู่ แต่ดีอื่นบมีซึง 6 สายอยู่ในวงแล้ว ป้อก็เลยตั้งเล่นตั้งแปงซึง 6 สายไว้ขายโดย แต่ก็ขายได้บ่หนัก" (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 22 ธันวาคม 2546)

พ่อตัน เครืออินตา อายุ 74 ปี ได้เล่าว่า "ในยุคนี้การคมนาคมติดต่อสื่อสารสะดวกสบาย คนในชุมชนก็มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น คนตริก็มีหื้อเห็นนั้กขึ้น ป้อเห็นซึง 6 สาย เข้ามาเล่นในหมู่บ้าน จำได้ว่าคนเล่นนั้นจื้อนายเหนียม ลือหาร อยู่บ้านถ้ำ ตั้งเล่นตั้งแปงเอาไว้ขายโดย" (ตัน เครืออินตา, สัมภาษณ์ 22 ธันวาคม 2546)

สรุปได้ว่าในยุคนี้มีสภาพเศรษฐกิจที่ดีขึ้น ซึง 6 สายและวงสะล้อซอซึงก็มีบทบาทการแสดงในงานมากขึ้น โดยเฉพาะงานมงคลทั่วไป มีการรับงานภายในหมู่บ้านราคาเดิม คือ 700 – 800 บาท รับงานต่างหมู่บ้านอยู่ในราคา 1,400 บาท รับงานในตัวเมืองลำปางจะได้ค่าออกวง 2,000 บาท หากว่าออกวงทั้งวงปีพาทย์พื้นเมือง และวงสะล้อซอซึง ก็จะได้ค่าออกวงถึง 3,000 บาท จากการสัมภาษณ์ ครูเหนียม ลือหาร พบว่า ในวงบ้านถ้ำ ตำบลทุ่งกว๋าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ในปัจจุบันนี้ ยังมีซึง 6 สายทำหน้าที่เป็นประธานอยู่ในวงสะล้อซอซึง แต่วงสะล้อซอซึงของตำบลอื่นนั้น ไม่มีซึง 6 สายอยู่ในวงแล้ว เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้ผลิตซึง 6 สาย ขาดความรู้ด้านการตลาด ไม่สามารถจัดการผลผลิตซึง 6 สายที่ผลิตได้ ยังคงต้องพึ่งพิงคนรับซื้อที่เป็นนักดนตรีหรือพ่อค้าคนกลาง นักดนตรีและผู้ผลิตซึง 6 สาย มีน้อยลง ครูเหนียม ลือหารกล่าวว่า "เล่นยากและเขียะแล้วบ่มีคนมาซื้อ คนดีซื้อ ไปก็เล่นคนตริบได้เขาเอาไว้ตั้งโช้วหรือแขวนไว้บ่อดาย" (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 22 ธันวาคม 2546) แต่ผู้ผลิตก็ยังผลิตซึง 6 สายและพัฒนาปรับปรุงให้สวยงามขึ้น โดยการแกะลาย-ดอกพร้อมการชักเงาข้อมสีเนื้อไม้ ให้สวยงามขึ้น และแขวนไว้รวมกับซึง 4 สาย นานทีปีหนก็จะมีผู้ซื้อไป แม้ว่าซึง 4 สายจะขายได้ดีกว่า แต่ที่ผลิตซึง 6 สายนั้นก็ด้วยใจรักนั่นเอง ส่งผลให้มีการสืบสานมาจนถึงปัจจุบัน

บทที่ 4

ภูมิปัญญาการผลิตซิ่ง 6 สาย

ภูมิปัญญาการผลิตซิ่ง 6 สาย ตำบลทุ่งกว้าว นับได้ว่าเป็นองค์ความรู้ ความสามารถ เป็นทักษะที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ถ่ายทอดสืบต่อกันมาได้อย่างเหมาะสม ตามสภาพ แวดล้อม แต่ละยุคสมัย จากการออกภาคสนามและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกทั้งตำบลทุ่งกว้าว รวม 13 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านถ้ำ หมู่บ้านทุ่งช่วง หมู่บ้านทุ่งแท่น หมู่บ้านจิ้ง หมู่บ้านทุ่งกว้าว หมู่บ้านทุ่งปง หมู่บ้านปลายนา หมู่บ้านทุ่งจี้ หมู่บ้านเฮี้ย หมู่บ้านหัวทุ่ง หมู่บ้านป่าเวียง หมู่บ้านแพะใหม่ และหมู่บ้านหลวง ปรากฏว่าเหลืออยู่เพียงหมู่บ้านเดียวเท่านั้น ที่มีการผลิต ซิ่ง 6 สาย ซึ่งได้แก่ หมู่บ้านถ้ำ ผู้ผลิตและมีความสามารถบรรเลงซิ่ง 6 สาย คือ ครูเหนียม ลือหาร อยู่บ้านเลขที่ 30 หมู่ 1 ตำบลทุ่งกว้าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ปัจจุบันมีอายุ 65 ปี

"ปอได้ศึกษาวิธีการเล่นซิ่ง มาจากท่านพระครูหมู ลือหาร เมื่ออายุได้ 8 ปี เล่นซิ่ง 4 สาย เป็นชิ้นแรก พอมาอายุ 10 ปี ก็ฝึกซิ่ง 6 สาย และก็เขียนสู่การแบ่งซิ่ง 6 สาย โดยการไป เป็นผู้ช่วยหีบเครื่องไม้เครื่องมือ แล้วสังเกตในการแบ่งโดย หลังจากนั้นก็มาทดลองแบ่งคนเดียว" (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 5 มกราคม 2547)

ภูมิปัญญาการผลิตซิ่ง 6 สาย พบว่าครูเหนียม ลือหาร ได้ศึกษาวิธีการเล่น และผลิต มาจากท่านพระครูหมู ลือหาร เมื่ออายุ 10 ในบทที่ 3 บรรทัดที่ 14 – 15 สรุปได้ว่า ครูเหนียม ลือหาร อายุประมาณ 10 ปี พระครูหมู

ผู้วิจัยได้ศึกษาสังเกตแบบมีส่วนร่วม จึงได้เสนอมิติของการผลิตซิ่ง 6 สายได้ 4 ด้าน คือ ด้านองค์ความรู้ ด้านการสั่งสม และกระจายความรู้ ด้านการถ่ายทอดความรู้ และด้านการ สร้างสรรค์ปรับปรุงภูมิปัญญาความรู้

ด้านองค์ความรู้

1. วัตถุประสงค์การผลิตซิ่ง 6 สาย

การผลิตซิ่ง 6 สาย ในชุมชนตำบลทุ่งกว้าว ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ยังคงมี วัตถุประสงค์ของการผลิตคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เป็นการผลิตซิ่ง 6 สาย เพื่อใช้เป็นเครื่องดนตรี

ประเภทเครื่องคิดที่มีขนาดใหญ่กว่าซิ่งเล็กและซิ่งกลาง มีเสียงทุ้มกังวาน มีบทบาทหน้าที่เป็นประธานและเป็นต้นเสียงของวง อีกทั้งยังเป็นเครื่องดนตรีสำหรับเดี่ยวและเป็นสินค้าได้

2. ส่วนประกอบของซิ่ง 6 สาย

ซิ่ง 6 สาย ตำบลทุ่งกว้าว มีส่วนประกอบสำคัญ 3 ส่วน คือ ส่วนตัวกล่องเสียง ส่วนคอ และส่วนหัว ซึ่งมีชื่อเรียกส่วนต่าง ๆ ตามภาษาท้องถิ่น ดังนี้คือ

2.1 ส่วนตัวกล่องเสียง ประกอบด้วย ตาดซิ่ง ก๊อบหลังที่ยึดสายซิ่ง สายซิ่ง 6 เส้น

ภาพที่ 2 ส่วนตัวกล่องเสียง ซิ่ง 6 สาย

2.2 ส่วนคอ ประกอบด้วย ลูกนับหรือนม 10 - 12 อัน ก๊อบหน้าและสายซิ่ง 6 เส้น ที่สอดมาจากที่ยึดสายซิ่ง 6 สาย

ภาพที่ 3 ส่วนคั่นของซิ่ง 6 สาย

2.3 ส่วนหัว ประกอบไปด้วย ลูกบิด 6 อัน และสายซิ่ง 6 เส้น ที่สอดมาจากที่ ยึดสายซิ่ง 6 สาย ขึ้นมาพาดผ่านส่วนคัน จนสุดที่ลูกบิด

ภาพที่ 4 ส่วนหัวของซิ่ง 6 สาย

1. ตัวกล่องเสียง
2. ตาดซิ่ง
3. ก๊อบหลัง
4. ฮูซิ่ง
5. ที่ยึดสายซิ่ง
6. สายซิ่ง 6 เส้น
7. คอซิ่ง
8. ลูกนับ 1 - 12 อัน
9. ก๊อบหน้า
10. หัวซิ่ง
11. ลูกบิด 6 อัน

ภาพที่ 5 ส่วนประกอบของซิ่ง 6 สาย

3. ชนิดของซึง

การเรียกชนิดของซึงในตำบลงู่งกว่านั้น นิยมเรียกกัน 3 แบบ ได้แก่ ซึงเล็ก ซึงกลาง และซึง 6 สาย

3.1 ซึงเล็ก เทียบเสียงแบบลูกสี่ คือ สายทุ้ม เทียบเป็นเสียงโด สายเอกเทียบเป็นเสียงซอล

3.2 ซึงกลาง เทียบเสียงแบบลูกสาม คือ สายทุ้มเทียบเป็นสายซอล สายเอกเทียบเป็นเสียงโด

3.3 ซึง 6 สาย เทียบเสียงทั้งแบบลูกสี่ และแบบลูกสาม กล่าวคือ สายทุ้มเทียบเป็นเสียงซอล สายกลางเทียบเป็นเสียงโด สายเอกเทียบเป็นเสียงซอล

ภาพที่ 6 ชนิดของซึง ตำบลงู่งกว่า

4. ขนาดของซึง

ซึงจะมีขนาดที่แตกต่างกันออกไป ตามวัตถุประสงค์ของการใช้งาน จากการออกภาคสนาม ได้ข้อมูลที่ปรากฏโดยจำแนกขนาดของซึงได้ 3 ขนาด คือ ซึงเล็ก ซึงกลาง และซึง 6 สาย

4.1 ซึงเล็ก มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของตัวซึง ประมาณ 8 นิ้ว ช่วงของส่วนคอกยาวประมาณ 12 นิ้ว ส่วนหัวประมาณ 8 นิ้ว รวม 28 นิ้ว

ภาพที่ 7 ซึงเล็ก

4.2 ซึงกลาง มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของตัวซึง 10 นิ้ว ช่วงของส่วนคอ ยาวประมาณ 15 นิ้ว ส่วนหัวประมาณ 9 นิ้ว รวม 34 นิ้ว

ภาพที่ 8 ซึงกลาง

4.3 ซึง 6 สาย มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของตัวซึงประมาณ 12 - 16 นิ้ว ช่วงของส่วนคอ ยาวประมาณ 18 - 24 นิ้ว ส่วนหัวประมาณ 10 - 12 นิ้ว แก้วแต่ขนาดไม้ รวมโดยประมาณ 40 - 50 นิ้ว

ภาพที่ 9 ซึง 6 สาย

ภาพที่ 10 ขนาดของซึง ตำบลทุ่งกว่าว ด้านหน้า

ภาพที่ 11 ขนาดของซึง ตำบลทุ่งกว้าว ด้านหลัง

ภาพที่ 12 ขนาดของซึง ตำบลทุ่งกว้าว ด้านข้าง

สังเกตได้ว่า ซึง 6 สายที่อยู่ด้านขวามือคันที่ 7 มีขนาดตัวกล่องเสียง และส่วนคอไม้ เป็นไปตามมอกที่กล่าวไว้ ผู้วิจัยจึงได้สอบถามด้วยความสงสัย ก็ได้รับคำตอบว่า “ปอได้ไม้หน้ากว้าง 15.05 นิ้ว ยาว 43 นิ้ว จะเอาหน้ากว้างออกหือเป็นไปตามมอกก็เสียคายไม้ เพราะไม้ขนาดหน้ากว้างจะอื้อหายาก ก็เลยแบ่งไปตามสัดส่วนของไม้ เน้นความงาม บ่ได้เน้นมอก ถือว่าเป็นกรณีพิเศษ (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 5 มกราคม 2547)

5. ลวดลายของชิง 6 สาย

ชิง 6 สาย ในตำบลทุ่งกวาวที่ปรากฏ มีทั้งไม่มีลวดลาย และมีลวดลาย ในส่วนที่มีลวดลายนั้น จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็น "ลาย" กับลักษณะที่เป็น "ดอก"

5.1 "ลาย" เป็นลายที่เกิดจากการแกะลาย โดยใช้อุปกรณ์ที่งัดลึกลงแกะลาย ให้เป็นรูปลายหน้ากระดานแบบรักร้อยใบเทศ

ภาพที่ 13 ลายหน้ากระดานแบบรักร้อยใบเทศ (ชิงคันที่ 1)

ภาพที่ 14 ลายหน้ากระดานแบบรักร้อยใบเทศ (ชิงคันที่ 2)

5.2 "ดอก" เป็นลวดลายที่เกิดจากแกะลายดอกด้วยอุปกรณ์ท้องถิ่น แกะลายดอกโดยแกะเป็นดอกประจํายามสี่กลีบซ้อน

ภาพที่ 15 ดอกประจํายามสี่กลีบซ้อน ด้านหน้าซึ่ง 6 สาย

ภาพที่ 16 ดอกประจํายามสี่กลีบซ้อน ด้านหลังซึ่ง 6 สาย

6. ขั้นตอนและเทคนิคการผลิตซึ่ง 6 สาย

ขั้นตอนและเทคนิคการผลิตซึ่ง 6 สาย ตำบลทุ่งกว่าว สรุปได้ 9 ขั้นตอนตามลำดับ คือ การจัดเตรียมวัตถุดิบและอุปกรณ์ การคัดเลือกไม้สัก การแปรรูปไม้สักด้วยการตาก การขูด การทำตาด การทำหัวซึ่ง การทำก๊อบหน้า-หลัง และที่ยึดเสียงซึ่ง การตกแต่งและชักเงาเนื้อไม้ การใส่สายซึ่งและการติดลูกนับ

6.1 การจัดเตรียมวัตถุดิบและอุปกรณ์

กระบวนการผลิตซึ่ง 6 สาย มีขั้นตอนต่าง ๆ ที่จะต้องจัดเตรียมวัตถุดิบและอุปกรณ์ ผนวกกับความเป็นสถานีในเชิงช่างที่มีความชำนาญ มีประสบการณ์สูง ขั้นตอนการผลิตจึงต้องมีการวางแผน นำวัตถุและอุปกรณ์โดยสามารถทำได้ดังนี้

6.1.1 วัตถุดิบ ประกอบไปด้วย ไม้สัก นำมาขูดเป็นซึ่ง ไม้เกร็ด นำมาทำที่ยึดสายซึ่ง สายเบรกรถจักรยานนำมาคลี่ทำสายซึ่ง ขี้เลื่อย กาว ตะปู วานิชเงา ยูรีเทน ทินเนอร์ และแปรงสำหรับทา

6.1.2 อุปกรณ์ ประกอบไปด้วย ขวาน มีด เลื่อย กบไสไม้ กบป็น กบไฟฟ้า ส่วนไฟฟ้า ค้อน มีดเลา สิว ไม้ฉาก ดินสอ ปากกาเคมี และตลับเมตร

6.2 ขั้นตอนคัดเลือกไม้สัก

พบว่าไม้สักที่นำมาผลิตซึ่ง 6 สาย ของชาวตำบลทุ่งกว่าว ไม่ได้เป็นไม้ที่ราบเรียบที่ถูกแปรรูปมาแล้ว แต่เป็นไม้ซุงที่ตัดแบ่งเป็นซีกขนาดใหญ่ มีหน้ากว้าง ประมาณ 12 - 16 นิ้ว ความยาวประมาณ 42 - 52 นิ้ว ไม้ในอดีตหาได้ง่ายและแห้ง แต่ในปัจจุบันจะหาไม้ยังไม่แห้งจึงต้องนำมาผึ่งแดด - ลมไว้

6.3 ขั้นตอนการแปรรูปไม้สักด้วยการตาก

ตาก ก. ฟันเอาเปลือกหรือส่วนนอกออก เช่น ตากเปลือกไม้ ตากเสา ว. เลียงๆ , ถูผิวๆ เช่น ฟันตากไป (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 491)

พบว่าการแปรรูปไม้สักที่จะนำมาผลิตซึ่ง 6 สายนั้น ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ง่ายตามท้องถิ่น เช่น มีดตาก ค้อนไม้ ขวาน เลื่อย ตลับเมตร ไม้บรรทัด ไม้ฉาก ตะปู และดินสอ ซึ่งสามารถลำดับขั้นตอนการแปรรูปไม้สักด้วยการตากดังนี้

พบว่า เป็นขั้นตอนที่มีมาตั้งแต่ในอดีต ครูเหนียม ลือหาร ได้กล่าวว่า "ไม้ดีได้มาบ่ใจเป็นไม้มาจากโรงงานโรงเลื่อย แต่เป็นไม้ตามท้องถื่น ดังนั้น ไม้ถึงบ่ใช้งาน บ่ต้องตากแต่งไม้ เขี่ยก่อน" (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 6 มกราคม 2547)

ภาพที่ 17 แปรรูปด้วยการตาก โดยใช้ขวาน

การแปรรูปด้วยการใช้มีดและค้อนไม้ทูปนี้ ครูเหนียม ลือหาร กล่าวว่า "บ่ใจเป็นเรื่องง่าย ๆ จะต้องเล็งเหลี่ยมลายเนื้อไม้ แป้งใจหามันโดย ถ้าเกิดบ่เข้าใจในกำรทำ ก็จะไม่ไป ดังนั้น ต้องใจเย็น ๆ พินิจพิจารณาก่อย ๆ เยียะ" (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 6 มกราคม 2547)

ภาพที่ 18 แปรรูปด้วยการใช้มีดและค้อนไม้ทูป

ไม้สักที่ถูกแปรรูปด้วยการตาก โดยใช้ขวาน มีด ค้อนทุบ นั้น ครูเหนียม ได้กล่าวว่า "ไม้มันหนา จะต้องเอาออกแหลม ถีบเอาออก ก็จะไม่ไ้ส่วนของซึ่ง เดี่ยวต้องตากด้วยมีด แหลมกำ" (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 6 มกราคม 2547)

ภาพที่ 19 ไม้สักที่ถูกแปรรูปด้วยการตาก

สังเกตได้ว่า ผู้สารถีในการผลิตซึ่ง 6 สาย มีประสบการณ์ในการตากไม้ ซึ่งได้นั่ง ฟืนหรือสับลง ด้านซ้าย โดยหันตัวเข้ากับไม้ที่ตาก และตากตามลายไม้

ภาพที่ 20 ใช้มีดตากด้านซ้ายของไม้

จากที่ถากด้านซ้ายแล้ว ก็ขยับตัวมาด้านขวา เพื่อทำการถากไม้ซีกด้านขวาให้เท่ากับ ซีกด้านซ้าย ตามลายไม้ จะสังเกตได้ว่า สับข้างล่างเป็นบาก ๆ ขึ้นไป แล้วสับจากด้านบนลงมา

ภาพที่ 21 มีดถากด้านขวาของไม้

หลังจากที่ถากด้วยมีดแล้ว ครูเหนียมทำการวัดด้วยไม้ฉาก ดินสอ เพื่อหาจุดแบ่งของ ตัวกล่องเสียง เพื่อเชื่อมไปสู่คอซึงและหัวซึง

ภาพที่ 22 วัดด้วยไม้ฉาก หาจุดตัวกล่องเสียง

เมื่อได้ตัวกล่องเสียงแล้ว จึงหาจุดศูนย์กลางวงกลมของตัวซึ่ง ไม้หน้า 16 นิ้ว ได้จุดศูนย์กลางของตัวซึ่ง คือ 8 นิ้ว ใช้ดินสอดูดเอาไว้ แล้วเอาไม้ที่คล้ายไม้บรรทัด มาตอกตะปูตรงกลาง และตรงจุดสุดของวงกลม

ภาพที่ 23 กำหนดจุดศูนย์กลางของตัวกล่องเสียง

สังเกตได้ว่า ผู้สาธิตตอกตะปูไว้พอหลวม ๆ เพื่อทำการหมุนไปรอบ ๆ ตัวตะปูที่อยู่สุดของวงกลม จะทำหน้าที่เป็นไม้วางเวียน ทำการชักไม้ไปรอบ ๆ ด้วยมือขวา แล้วรับไม้ต่อด้วยมือซ้ายก็จะได้การขึ้นรูปของวงกลมของตัวกล่องเสียงซึ่ง

ภาพที่ 24 ทำวงกลมตัวกล่องเสียง

เมื่อวัดได้ขนาดแล้ว ก็ทำการเลื่อยจากตัวกล่องเสียง ไล่ใกล้กับคอซึ่ง เพื่อที่จะทำการถากต่อไป

ภาพที่ 25 เลื่อยไม้เหนือจุดตัวกล่องเสียง

หลังจากที่เลื่อยได้ขนาดตามที่ต้องการทั้ง 2 ข้างแล้ว ก็ทำการถากจากด้านบนหัวซึ่ง ลงสู่ตัวกล่องเสียง โดยใช้ค้อนทุบมีดลงมา แล้วถากให้เป็นรูปซึ่ง

ภาพที่ 26 มีดถากจากด้านบนลงสู่ตัวกล่องเสียง

เมื่อตากได้สัดส่วนของรูปร่างซึ่งแล้ว จะสังเกตได้ว่า มีไม้ที่ปลิกทั้งสองข้างของคอซึ่งเหลืออยู่ ซึ่งสามารถนำไปทำคันสเก้อ ลูกบิด หรือชิ้นส่วนอื่น ๆ ได้

ภาพที่ 27 รูปร่างซึ่งจากการตาก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.4 การขุด

ขุด ก. สับ เเจาะ แทง หรือคู้ยเอาดินหรือสิ่งที่อยู่ในดินขึ้นมา : ใช้เครื่องมือ สับ เเจาะ แทง หรือคู้ยสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้มีรูปร่างตามที่ต้องการ น. เรียก หรือที่ทำด้วยไม้ซุงทั้งต้น หรือทั้งท่อนว่า เรือขุด (พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัย, 2543 : 88)

การขุดซึ่ง ถ้าเป็นในอดีตนั้น จะไม่มีเครื่องไฟฟ้าจะใช้ส่วเเจาะ แต่ในปัจจุบัน ได้นำส่วานไฟฟ้ามาเจาะเป็นรูวงกลม โดยเน้นจากตัวกล่องเสียงซึ่ง ประมาณ 1/2 นิ้ว ทำการเจาะ โดยไม่ให้ทะลุ เพื่อจะได้ใช้ส่วแต่งต่ออีกครั้ง

ภาพ 28 เเจาะตัวกล่องเสียงซึ่งด้วยส่วานไฟฟ้า

ภาพ 29 เเจาะตัวกล่องเสียงซึ่งด้วยส่วานไฟฟ้า

เมื่อใช้สว่านไฟฟ้าเจาะนำแล้ว จึงใช้ค้อนไม้ทุบส่วเจาะเจาะข้างขอบไม้เรื่อยๆ จนครบ

วงกลม

ภาพ 30 ใช้ส่วเจาะตัวกล่องเสียงซึ่ง 6 สาย

ครูเจาะได้สักครู่ ก็ทำการวัดด้วยตลับเมตร เพื่อหามอกหรือสูตรการผลิตซึ่ง "ปอวัด
ตัวกล่องเสียงซึ่ง หือได้มอกของซึ่งกับตัวกล่องเสียงซึ่ง โดยวัดตีตัวกล่องเสียงนั้นนะ จากนั้นก็ไป
วัดตีคอซึ่งหือได้เท่ากับตัวกล่องซึ่ง แล้วบวกเหมกึ่งบ่นับหัวซึ่ง ซึ่งว่าโล่งกึ่ง สมมุติว่า ไม้ซึ่งมี
หน้า 14 ก็จะได้คอซึ่งอยู่ที่ $14+7 = 21$ นิ้ว ถ้าไม้หน้า 12 ก็จะได้คอซึ่งอยู่ที่ $12+6 = 18$ นิ้ว ถ้า
ไม้หน้า 10 ก็จะได้คอซึ่งอยู่ที่ $10+5 = 15$ นิ้ว ถ้าไม้หน้า 8 ก็จะได้คอซึ่งอยู่ที่ $8+4 = 12$ นิ้ว
เป็นมอกเป็นสูตร โดยปต้องใจปิม" (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 2 กุมภาพันธ์ 2547)

ภาพ 31 วัดด้วยตลับเมตรเพื่อหามอกหรือสูตรการผลิตซิ่ง 6 สาย

เมื่อวัดหน้ากว้างของซิ่งได้ 15 นิ้ว ก็ทำการวัดคอซิ่งให้ได้ 15 นิ้วก่อน

ภาพที่ 32 วัดมอกของซิ่ง 6 สาย

จากนั้นก็วัดมอกต่อไปอีก 7.5 นิ้ว รวมเป็น 22.5 ไม่รวมหัวของชิง 6 สาย ก็จะ
เป็นสูตรที่ลงตัว

ภาพ 33 วัดมอกของชิง 6 สาย

สังเกตได้ว่า หากชำนาญจะมีส่วนใดก่อนก็ได้ ในขณะที่ครูสาธิตการชุดชิง 6 สาย
ก็พักไว้ก่อนแล้วจึงทำการวัดมอกให้ลงตัวก่อนแล้วจึงวัดส่วนก๊อบหน้าเอาไว้

ภาพ 34 หาจุดที่ทำก๊อบหน้าของชิง 6 สาย

จากนั้นก็กลับมาขุดซึ่งต่อ โดยมีค้อนไม้ทุบตีวงตัวกลองเสียงซิ่ง 6 สาย ด้วยความ
ชำนาญ

ภาพ 35 ขุดซึ่งด้วยค้อนไม้ทุบตีวงตัวกลองเสียงซิ่ง 6 สาย

เมื่อขุดเรียบร้อยแล้วก็ทำการแต่งหน้าตัวกลองเสียงซิ่ง 6 สายด้วยมีดขนาดกลาง ค่อยๆ
ฟันลง จนได้ส่วนของไม้ตาดที่จะนำมาปิดตัวกลองเสียงซิ่ง

ภาพ 36 ซิ่ง 6 สายที่ขุดเรียบร้อยแล้ว ทำการแต่งหน้าเพื่อนำตาดมาปิด

6.5 การทำตาด

ตาด เป็นแผ่นไม้ในส่วนตัวกลองเสียงซึ่งเป็นเนื้อไม้เดียวกันที่ตากไว้ก่อน แล้วนำมาวางรูปวงกลมซึ่งใหญ่กว่าตัวกลองเสียงประมาณ 1 เซนติเมตร ตกแต่งตาดโดยการ ใช้ขวาน เลื่อย มีด ค้อน ตะปู ลิว กบไฟฟ้า ดลับเมตร ไม้บรรทัด และดินสอ โดยวิธีการทำ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 37 แผ่นไม้ที่จะทำตาด

ภาพที่ 38 ใช้ขวานตากให้แผ่นไม้ตาดบางลง

ภาพ 39 เลื่อยแผ่นไม้ตัดด้านสีเหลี่ยมก่อนการตากด้วยมีด

ภาพ 40 ใช้มีดตากในส่วนวงกลม

เมื่อได้ตาดตามสัดส่วนแล้วจึงใช้ขวานตอกตะปุงขนาด 1 นิ้ว 2 ตัว ตอกทั้งด้านขวาและด้านซ้ายยึดกับโต๊ะไม้

ภาพ 41 ตาดของชิง 6 สายที่ได้รูปทรงแล้ว

ใช้หัวตะปุงตัวใหญ่กว่า กดหัวตะปุงตัวเล็กแล้วใช้ขวานตีให้ตะปุงตัวเล็กที่ตอกไว้ก่อนหน้านี้อจมลงไปให้ลึกที่สุด

ภาพ 42 ตอกส่งให้ตะปุงตัวเล็กกว่าจมลงไป

จากนั้นก็ใช้กบไฟฟ้า ไล่ให้น้ำตาเรียบและบางลงไป

ภาพ 43 กบไฟฟ้าไล่ให้ความเรียบของตาไม้

ภาพ 44 จัดตาไม้ซึ่ง 6 สาย

หลังจากที่ขัดตาดไม้ชิง 6 สายแล้ว ก็พลิกหน้าทำเช่นเดียวกันในขั้นตอนตอกตะปุดตัวเล็กก่อน แล้วใช้หัวตะปุดตอกทับลงไป ก็จะทำให้ตะปุดตัวเล็กกว่าจมลงไป จึงใช้กบไฟฟ้าสไลให้เกิดความเรียบและบาง

ภาพ 45 ใช้กบไฟฟ้าสไลอีกด้านของตาดชิง 6 สาย

ภาพ 46 หาจุดศูนย์กลางของตาดไม้ชิง 6 สายเพื่อเจาะรูให้เสียงก้องกังวาน

ครูได้กล่าวว่า "รูปค้ำคาวนี้ป้อได้ออกแบบเองบ่กีปีมานี้ ตีป้อใช้รูปนี้ก็เพราะว่าบ้านเฮามันมีถ้ำ มีค้ำคาวน้ก เขาถึงฮ้องว่าบ้านถ้ำ" (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 2 กุมภาพันธ์ 2547)

ภาพ 47 วาดสัญลักษณ์ค้ำคาวเพื่อจะทำการเจาะ

ภาพ 48 ใช้สว่านไฟฟ้าเจาะส่วนที่เป็นวงกลม

ภาพ 49 ใช้สว่านไฟฟ้าเจาะด้านปีก

ภาพที่ 50 ใช้สว่านไฟฟ้าเจ้านำลงไปตรงภาพ ค้างดาว 7 รู ก่อนที่ใช้ค้อนไม้ตอกส่วตามรอยเจาะอีกทีหนึ่ง เป็นการประหยัดเวลาไม่เปลืองแรง

ภาพที่ 51 ใช้ค้อนตอกตีวงตามสัญลักษณ์ที่กำหนดและเชื่อมต่อวงกลม

ภาพที่ 52 ใช้สิ่วหอบแต่งในส่วนที่เป็นปีก

ภาพที่ 53 ใช้สว่านย้ำในส่วนด้านบน

ภาพที่ 54 ใช้ค้อนตอกตีในส่วนหัวของตัวยุลักษณะค้ำดาว

ภาพที่ 55 ใช้ลิ่วแต่งในส่วนที่ปอกและหาง

ภาพที่ 56 แสดงการจับตาดไม้และใช้มีดเลตตกแต่งด้านข้าง

ภาพที่ 57 แสดงการจับตาดไม้ และใช้มีดเลตตกแต่งด้านบน

ภาพที่ 58 ลงคำถามหาคณิยมในตาดซึ่ง 6 สาย เขียนด้วยปากกาเคมีสีน้ำเงิน

สังเกตได้ว่าเขียนคาถาด้านบนก่อนแล้วจึงค่อยหมอนอกด้านขวาเป็นรูปวงกลม ครูให้เหตุผลว่า “ดีเขียนคาถาด้านบนก่อนนั้น เพราะว่า เป็นคาถาตรงเก้าหรือเป็นประธาน จากนั้นก็วนไปทางขวา เพื่อหือคาถาดีเขียนนั้น มีความต่อเนื่องกัน” (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 2 กุมภาพันธ์ 2547)

ภาพที่ 59 ลงคาถาในตาตซึ่ง 6 สาย ด้านล่าง

ภาพที่ 60 ลงคาถามัดจิตในตาตซึ่ง 6 สาย

ภาพที่ 62 ลงคาถามหานิยม มัดจิตไถ่หน้อย 6 ตัว และก้อง 7 เสียง

ในการปิดตาดนั้น ครูเหนียม กล่าวว่า "ป้อใจอยู่ 2 อย่าง คือ ใจก้าวล่วง กับใจก้าวผสมก็เสื่อยเดี่ยวป้อจะเขี่ยหือพ่อ" (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 2 กุมภาพันธ์ 2547)

ภาพที่ 63 ทากาวรอบ ๆ ตัวกลองเสียงซิ่ง 6 สาย

กาวผสมกับขี้เถ้าขี้เถ้านี้ ครูเหลี่ยมได้กล่าวว่า "ติดทนเมื่อนขนาด เล่นไปตะอะ มันดีง
 ะหลุด ถ้ามีเวลานักก็น่าจะทาแบบนี้" (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 2 กุมภาพันธ์ 2547)

ภาพที่ 64 แสดงการใช้กาวผสมกับขี้เถ้าขี้เถ้ารอบ ๆ ตัวกลองเสียงซิ่ง 6 สาย

ภาพที่ 65 นำตาตมาปิดลงตัวกลองเสียงซิ่ง 6 สาย

สังเกตได้มีรูปลายเส้นที่ขีดเอาไว้ระหว่างตัวกลองเสียงกับคอซิ้ง

ภาพที่ 66 ติดประกบระหว่างตาดกับตัวกลองเสียงซิ้ง 6 สาย

เมื่อเอาตาดประกบกับตัวกลองเสียงแล้วก็นำตะปูมาตอกลงด้านขอบประมาณ 8 เล่ม แต่ทว่า เป็นการตอกตะปูลงไปไม่สุด

ภาพที่ 67 ใช้ตะปูตอกย้ำให้สนิท

ภาพที่ 68 ใช้คีมตัดหัวตะปูที่ตอกไว้ทุกเล่ม

ใช้ตะปูที่ใหญ่กว่า ตอกทับตะปูที่เล็กกว่า ตะปูเล่มเล็กที่ตอกเอาไว้ก่อนหน้า เป็นการส่งตะปูเล่มเล็กลงไปให้ลึกที่สุด

ภาพที่ 69 ตอกส่งตะปูตัวเล็กลงให้ลึก

ภาพที่ 70 ถากส่วนที่เกินของตาดให้เท่ากับตัวกล่องเสียงซึ่ง 6 สาย ด้านบน

ภาพที่ 71 ถากส่วนที่เกินของตาดให้เท่ากับตัวกล่องเสียงซึ่ง 6 สาย ด้านล่าง

ภาพที่ 72 ใช้กบป็นไสตกแต่งตัวกล่องเสียงซึ่ง 6 สายให้ผิวเรียบขึ้น

ภาพที่ 73 ใช้กบป็นไสตแต่งตัวกล่องเสียงซึ่ง 6 สายให้ผิวเรียบขึ้น โดยหันหัวซึ่งเข้ากับ
ก้ามพวงตัวบ้าน เป็นการถ่วงน้ำหนัก

ภาพที่ 74 ใช้กบปิ้งไม้แต่งคอซิ้ง

ภาพที่ 75 ใช้กบไฟฟ้าไสตบแต่งตัวกล่องเสียง

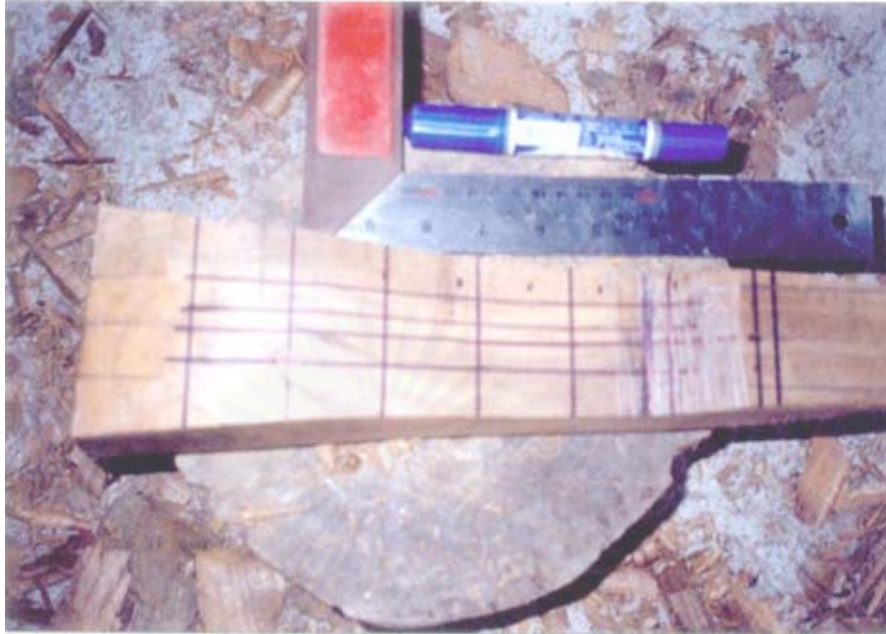
ภาพที่ 76 ใช้กบไฟฟ้าไสตาดชิง 6 สาย

6.6 การทำหัวชิง 6 สาย

หัวชิงเป็นช่วงที่ต่อจากคอชิงเป็นไม้ที่มีรูเจาะตามความยาวเป็นช่องยาว 2 ช่อง ตรงส่วนด้านทั้ง 2 ข้าง มีรูเจาะไว้ 6 รู เพื่อเอาไว้สวมลูกบิดทั้ง 6 อันของชิงสาย

ภาพที่ 77 ใช้มีดถากตกแต่งหัวชิง 6 สาย

ภาพที่ 78 แบ่งสัดส่วนในการเจาะรูเพื่อใส่ลูกบิด

ภาพที่ 79 ใช้สว่านไฟฟ้าเจาะเป็นรูเรียงกันไว้

ภาพที่ 80 เจาะรูหัวซึ่งด้านที่ใส่ลูกบิด

ภาพที่ 81 ใช้สว่านไฟฟ้าเจาะรูทั้ง 6 รู

ภาพที่ 82 ใช้ก้อนไม้ตอกตีทำช่องหัวซึ่ง 6 สาย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.7 การทำก๊อบหน้า - ก๊อบหลังและที่ยึดสายซิ่ง

ก๊อบหน้า- ก๊อบหลังและที่ยึดสายซิ่งเป็นส่วนที่เชื่อมกับสายซิ่ง ก๊อบหน้า- ก๊อบหลัง มีลักษณะคล้ายหย่อง ก๊อบหน้าจะมีขนาดความสูงกว่าก๊อบหลัง สายที่ยึดสายซิ่งนั้นได้แบ่งไว้เป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 แผ่นไม้ลักษณะคล้ายเขากวายเป็นตัวผนวกสายเป็นคู่ๆ ส่วนที่ 2 เป็นตะปูเกลียวที่ตอกไว้ 3 เล่ม เพื่อเป็นส่วนที่ยึดสายซิ่ง 6 สาย

ภาพที่ 83 ใช้เลื่อยขนาดเล็กทำก๊อบหน้า

ภาพที่ 84 ใช้ค้อนขนาดเล็กตอกลิ่วในการทำก๊อบหน้า

ภาพที่ 85 มีดเลาตกแต่งก๊อบหน้า

ภาพที่ 86 ใส่ก๊อบหน้าด้านข้างโดยมีค้อนตอกเบา ๆ

ภาพที่ 87 ใช้มีดทำก๊อบหลัง

ภาพที่ 88 ใช้มีดเลาตกแต่งก๊อบหลัง

ภาพที่ 89 ใช้มีดถากทำที่ยึดสายซิ่ง

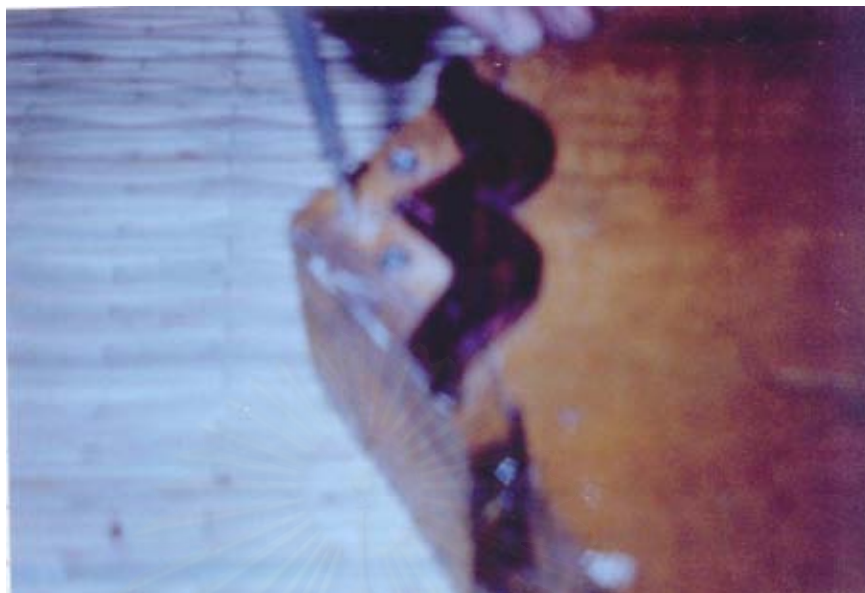
ภาพที่ 90 วาดภาพลงบนแผ่นไม้เพื่อจะทำที่ยึดสายซิ่ง

ภาพที่ 91 ใช้ค้อนตอกตะปูลงแผ่นไม้ยึดสายซิ่ง

ภาพที่ 92 ใช้ค้อนตอกตะปูนำแล้วถอดออก

ภาพที่ 93 ใช้ไขควงขันสกรูตะปูเกลียว

ภาพที่ 94 ใช้ไขควงขันสกรูตะปูเกลียวตัวที่ 3

6.8 การตกแต่งและชักเงาเนื้อไม้

การตกแต่งและชักเงาเนื้อไม้ เป็นขั้นตอนก่อนใส่สายซิ่งและติดลูกนับ พบว่ามีการวาดลายและดอกบนตัวกล่องซิ่ง แล้วจึงแกะสลักลายและดอกตามที่วาดไว้ โดยใช้เครื่องมือสำหรับการแกะสลักซิ่งมี สี่ขนาดต่าง ๆ ค้อนตอกสี่เหลี่ยม และแม่กรงยึดตัวกล่องเสียงซิ่ง 6 สาย

ภาพที่ 95 วาดลายหน้ากระดานรักร้อยใบเทศ

ภาพที่ 96 แกะสลักลายหน้ากระดานรักร้อยใบเทศ

ภาพที่ 97 แกะสลักลายหน้ากระดานรักร้อยใบเทศ

พบว่า เมื่อแกะสลักลายเรียบร้อยแล้ว ก็ขัดด้วยกระดาษทรายเบอร์ 3 ก่อน จากนั้นก็ลดลงเหลือเบอร์ 1

ภาพที่ 98 ขัดด้วยกระดาษทรายเพื่อเตรียมชักเงาเนื้อไม้

ก่อนที่ทาวานิชเงา และกาแลนทียูรีเทนนั้น สังเกตได้ว่า ครูได้ศึกษาคำแนะนำข้าง ครอบงำ และข้างขวด โดยปฏิบัติตามคำแนะนำ ครูเหนียมให้เหตุผลว่า “ปอใจวานิชเงากับยูรีเทน ทาเนื้อไม้ สมัยก่อนนั้นปอใจมีมาเมื่อไม่กี่ปีมานี้ ปอใจกับการทาเนื้อไม้ของตัวบ้านก่อน เห็นว่ามัน เงามดี ปอใจเลยเอามาทาที่ซึ่ง 6 สาย เต้าปะเดี่ยว” (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 10 พฤษภาคม 2547)

การทาวานิชเงา ทีโอเอ

ที – 8000

สำหรับภายใน

คุณลักษณะเป็นวานิชเงาที่ทำจากแอลซีเรซินชนิดพิเศษให้ความเงาสูง เนื้อสีมาก เหมาะสำหรับใช้กับงานตกแต่งภายในช่วยรักษาเนื้อไม้และเน้นลายไม้ให้สวยงามตามธรรมชาติ เช่น ประตู วงกบ หน้าต่าง ตู้ไม้ เฟอร์นิเจอร์ไม้ เป็นต้น

ข้อมูลจำเพาะ ทาด้วยแปรง ลูกกลิ้ง หรือใช้เครื่องพ่นผสมเจือจางด้วยน้ำมันผสม สีเคลือบทีโอเอ 19 – 21 ในอัตราส่วนโดยปริมาตรดังนี้ ทาชั้นแรก ผสมวานิชเงา 2 ส่วน กับ น้ำมันผสมสีเคลือบ 1 ส่วน การทาครั้งที่ 2 – 3 ผสมวานิชเงา 4 ส่วนกับน้ำมันผสมสีเคลือบ 1 ส่วน แห่งสัมผัสได้ภายใน 1 ชั่วโมง แห่งทาทับได้ภายใน 6 – 8 ชั่วโมง 1 แกลลอนทาได้เนื้อที่ 50 ตารางเมตรต่อครั้ง

การใช้งาน พื้นผิวที่จะทาต้องแห้ง สะอาด ปราศจากฝุ่น คราบไข และวัสดุที่ หลุดล่อนหลุดไปรอยแตก หรือเสี้ยนไม้ด้วยวัสดุที่เหมาะสม ขัดให้เรียบ ถ้ามีวานิชเก่า ควรขัด ให้เรียบถึงเนื้อไม้ แล้วทาวานิชเงาภายใน ทีโอเอ 3 ครั้ง

คำเตือน อันตรายห้ามสูดดม เก็บให้พ้นมือเด็ก ปิดฝาให้สนิทหลังใช้งาน เป็นวัสดุ ไวไฟ ควรเก็บให้ห่างจากความร้อนและเปลวไฟ (กระป๋องหนึ่งมีปริมาตรสุทธิ 0.946 ลิตร)

“ปอจะใจแปรงทาวานิชเงากับยูรีเทน โดยกำรทาขึ้นตลอดจดหมดพื้นที่ของซึ่ง 6 สาย” (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 4 กุมภาพันธ์ 2547)

ภาพที่ 99 ทาวนิชเงาด้วยแปรงในลักษณะที่ทาจันด้านหลัง

ภาพที่ 100 ทาวนิชเงาด้วยแปรงในลักษณะที่ทาจันด้านหน้า

กาแลนทียูรีเทน สำหรับภายนอก – ใน

คำแนะนำ กาแลนทียูรีเทนเป็นน้ำมันเคลือบแข็งชนิดโพลียูรีเทนที่อาศัยความชื้น ทำให้แข็งตัว มีสีใสเงางามทนต่อการขีดขีด การหักโค้ง การกระแทก ทนความร้อน และสารเคมี ต่าง ๆ เหมาะสำหรับใช้ทาพื้นไม้ พื้นปาร์เก้ เฟอร์นิเจอร์ ลานสเก็ต รางโบว์ลิ่ง ฟลอร์ลีลาศ และพื้นคอนกรีต เป็นต้น

วิธีใช้ พื้นวัสดุต้องสะอาด ปราศจากฝุ่นและคราบไข การทาด้วยแปรงครั้งแรก ควรผสมยูรีเทน 3 ส่วน กับยูรีเทนทินเนอร์กาแลนท 1 ส่วน สำหรับการทาครั้งที่ 2 และ 3 ให้ผสม ยูรีเทน 4 ส่วน กับยูรีเทนทินเนอร์กาแลนท 1 ส่วน การทาทั้แต่ครั้งต้องเว้นระยะไม่น้อยกว่า 4 ชั่วโมง จะแห้งสนิทประมาณ 24 ชั่วโมง

ข้อควรระวัง

1. การผสม การล้างแปรง ให้ใช้ยูรีเทนทินเนอร์กาแลนทเท่านั้น
2. รีบปิดฝากระป๋องทันที หลังจากเทออกมาใช้ และต้องใช้ให้หมดกระป๋อง อย่าหรือ เก็บทิ้งไว้มีจะนั้นกาแลนทียูรีเทนจะแข็งตัวในกระป๋อง

คำเตือน : อย่าทิ้งไว้ใกล้ไฟ , เก็บให้พ้นมือเด็ก
(ขวดหนึ่ง ปริมาตรสุทธิ 460 ลบ.ดม.)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 101 ทากาแลนที่ยูริเทนด้วยแปรงในลักษณะที่ทากั้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.9 การใส่สายซึ้งและติดลูกนับ

การใส่สายซึ้ง 6 สาย และติดลูกนับนั้น พบว่าได้ทำลูกบิดของซึ้ง 6 สาย ก่อน พร้อมกับเจาะด้วยตะปูในลูกบิดแต่ละอัน เพื่อให้เกิดรูสอดใส่สายซึ้งได้ นำลูกบิดที่ทำทั้ง 6 อัน มาสวมกับรูที่เจาะไว้ในส่วนของหัวซึ้ง ใส่สายทีละเส้นจนครบ 6 สาย เทียบเสียงให้ได้ ซอล - โด - ซอล และทำการติดลูกนับทีละอันจนครบ 12 อัน

ภาพที่ 102 ใช้มีดเลาตกแต่งลูกบิดซึ้ง 6 สาย

ภาพที่ 103 ลูกบิดที่ทำขึ้น 6 อัน

ภาพที่ 104 ไม้ตัก

ภาพที่ 105 ไม้ตักทั้ง 6 อัน ในส่วนหัวซึ่ง 6 สาย

ภาพที่ 106 คลี่สายเบรคจักรยาน (สายโลหะ) ออกมาเป็นเส้นเดี่ยว

เริ่มจากใส่สายทึ่ม 2 สาย สายกลาง 2 สาย และสายเอก 2 สาย โดยผูกสายเจ็อน บ่วงมัดที่ตะปูดสอดเข้าแผ่นไม้ยึดสายดึงผ่านตัวกล่องซึ่ง คอซึ่ง ไปบรรจบที่ลูกบิดที่เจาะรูไว้ จากนั้น ก็ใช้มือซ้ายหมุนลูกบิด มือขวาดึงสายขึ้น ขณะที่มือซ้ายเริ่มหมุนแล้วก็ใช้มือขวาจัดสายที่แกน ลูกบิดให้เป็นระเบียบไปด้วย ครูเหนียมกล่าวว่า “สายเบรครถจักรยานนั้น เห็นเขาใจมาตั้งแต่รุ่น ของป้อแล้ว ป้อก็เลยเอามาใจฝ่อง เมื่อลองคิดแล้ว ปรากฏว่าเสียงมันดี ทนเหนียว หาได้ง่ายใน ท้องถิ่นของเขา ส่วนสายกีตาร์นั้นต้องไปซื้อในเมืองปุ่น ไก่ก็ไก่ มันก็ใจได้เหมือนกัน ถ้าหือเลือก ป้อจะใจ สายเบรครถจักรยานดีกว่า” (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 10 พฤษภาคม 2547)

ภาพที่ 107 ใส่สายซึ่ง 6 สาย ทีละสายจนครบ 6 สาย

ภาพที่ 108 ใส່สายซิ่ง 6 สาย ครบทั้ง 6 เส้น

ภาพที่ 109 หวายที่เตรียมมาทำลู่ก้นของซิ่ง 6 สาย

เทียบเสียงซึ่ง 6 สายก่อนใส่ลูกนับ โดยเทียบเสียงทุ้มเป็นเสียง ซอล สายกลางเป็นเสียง โด และสายเอกเป็นเสียง ซอล จากนั้นก็ทำการติดลูกนับทีละอันจนครบทั้ง 12 อัน และเป็นเสียงเต็มทุกเสียง

ภาพที่ 110 ใส่ลูกนับอันที่ 1 สายเปล่า เท่ากับเสียง ซอล โด ซอล

ทุ้ม	กลาง	เอก	กดสายได้เสียง	ทุ้ม	กลาง	เอก
ซอล	โด	ซอล		ลา	เร	ลา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การติดลูกนับตั้งแต่อันที่ 1 ถึงอันที่ 12 นั้น จะติดทีละอัน เมื่อได้เสียงแต่ละเสียงแล้ว ก็จะทำการตอกตะปูซึ่งได้ 2 เถ่ม โดยให้มีหัวตะปูโผล่ไว้ เพื่อมีการแก้ไข หากว่าได้เสียงเต็ม ทุกเสียงแล้วก็จะใช้คีมตัดหัวตะปูออก แล้วใช้ค้อนตอกส่วนที่เหลือของตะปูลงไปให้ถึงคอซึ่ง

ภาพที่ 111 เมื่อได้เสียงแล้วก็ใช้ค้อนตอกตะปูบนลูกนับโดยค้างหัวตะปูไว้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 112 ตัดลูกนับอันที่ 2

กดฟังให้ได้เสียง

ทู้ม	กลาง	เอก
ที	มี	ที

ภาพที่ 113 ตัดลูกนับอันที่ 3

กดฟังให้ได้เสียง

ทู้ม	กลาง	เอก
โค	ฟา	โค•

ภาพที่ 114 ติดลูกนับอันที่ 4

กดฟังให้ได้เสียง

ทุ้ม	กลาง	เอก
เร	ชอล	เร•

หลังจากที่ติดลูกนับได้ 4 อันแล้ว ก็จะมีการทดสอบเสียงโดยการดีดฟัง และบรรเลงเพลงเพื่อฟังว่าลูกนับที่ติดไปนั้นมีความเพี้ยนหรือไม่ ถ้าหากมีเสียงเพี้ยนก็จะทำการขยับลูกนับใหม่ให้ได้เสียงตามที่ต้องการ

ภาพที่ 115 ทดสอบเสียงโดยการดีดฟัง

ภาพที่ 116 ติดลูกนับอันที่ 5

กดฟังให้ได้เสียง

ทู้ม	กลาง	เอก
มี	ลา	มี [•]

ภาพที่ 117 ติดลูกนับอันที่ 6

กดฟังให้ได้เสียง

ทู้ม	กลาง	เอก
ฟา	ที	ฟา [•]

ภาพที่ 118 ติดลูกนับอันที่ 7

กดฟังให้ได้เสียง

ทุ้ม	กลาง	เอก
ซอล	โด	ซอล [•]

ภาพที่ 119 ติดลูกนับอันที่ 8

กดฟังให้ได้เสียง

ทุ้ม	กลาง	เอก
ลา	เร	ลา [•]

ภาพที่ 120 ติดลูกนับอันที่ 9

กดฟังให้ได้เสียง

ทู้ม	กลาง	เอก
ที	มี	ที•

ภาพที่ 121 ติดลูกนับอันที่ 10

กดฟังให้ได้เสียง

ทู้ม	กลาง	เอก
โด	ฟา	โด•

ภาพที่ 122 ติดลูกนับอันที่ 11

กดฟังให้ได้เสียง

ทู้ม	กลาง	เอก
เร	ซอล	เร [•]

ภาพที่ 123 ติดลูกนับอันที่ 12

กดฟังให้ได้เสียง

ทู้ม	กลาง	เอก
มี	ลา	มี [•]

ภาพที่ 124 ทดสอบเสียงโดยการตีฟังในเสียงสูง

ภาพที่ 125 ใช้คีมตัดหัวตะปู

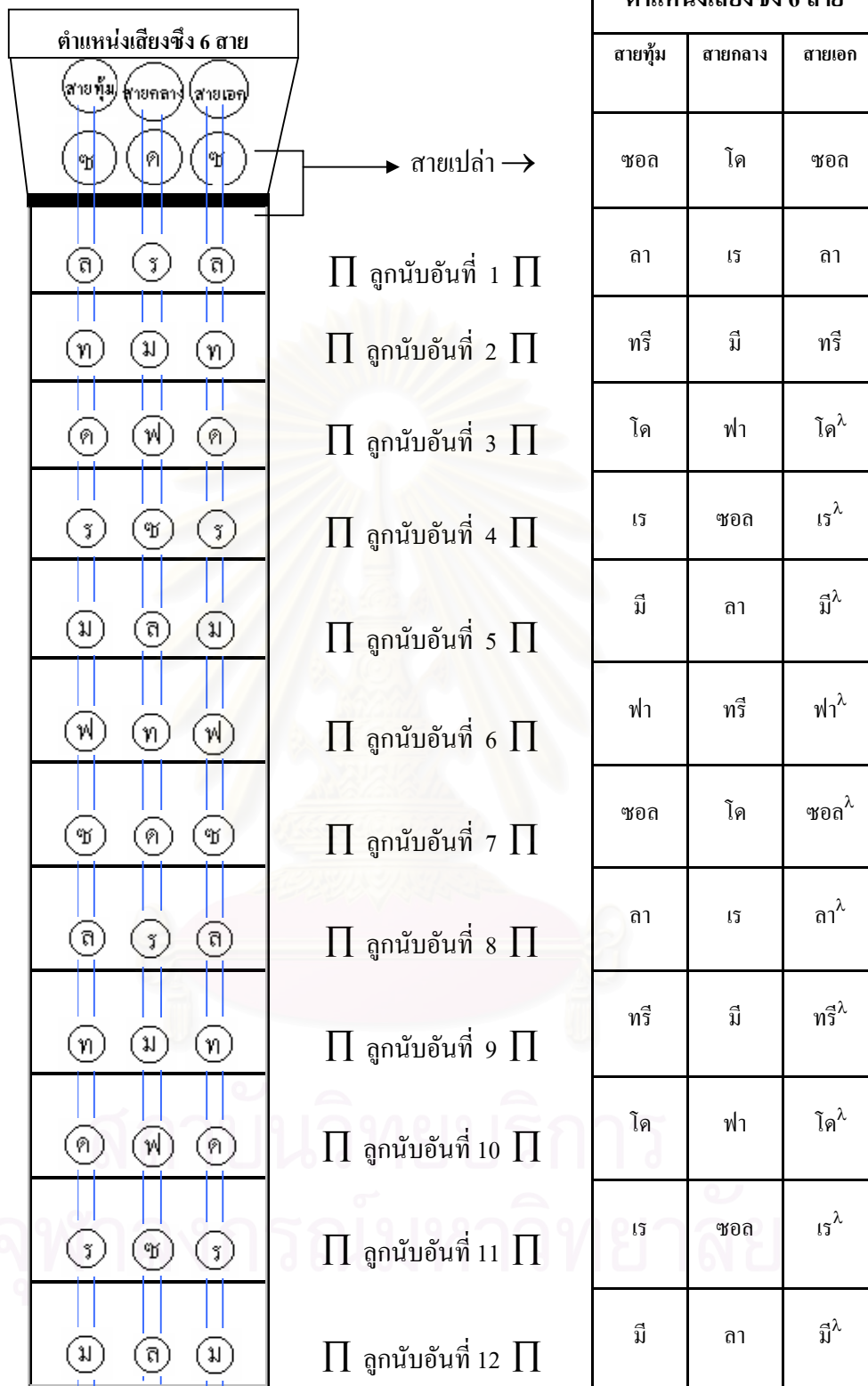
พบว่าก๊อบหน้ามีความสูงกว่าก๊อบหลัง ลูกนับจะมีลักษณะลดหลั่นกัน โดยลูกนับ
 อันที่ 1 จะต่ำกว่าก๊อบหน้า และสูงกว่าลูกนับอันที่ 2 ลดหลั่นกันไปจนถึงลูกนับอันที่ 12 ซึ่งเป็น
 อันที่ต่ำที่สุด

ภาพที่ 126 ตอกตะปูที่ฝังไว้ลงไปให้สุดถึงคอซึง

ภาพที่ 127 ครูเหนียม ลือหาร บรรเลงเพลงเดี่ยววง

แผนภูมิที่ 2 สรุปรูปตำแหน่งเสียงในลูกนับของซึ่ง 6 สาย

การตรวจสอบและประเมินคุณภาพ ชิ่ง 6 สาย

ชิ่ง 6 สาย ของตำบลทุ่งกว่าว นอกจากจะเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในวงสะล้อซอชิ่ง และเป็นสินค้าแล้ว ยังเป็นศิลปหัตถกรรมที่มีคุณค่าในด้านศิลปะที่ทำด้วยมือ การตรวจสอบและประเมินคุณภาพของชิ่ง 6 สาย พบว่ามีองค์ประกอบที่สามารถนำมาพิจารณาได้ 2 ด้าน คือ องค์ประกอบด้านประโยชน์ใช้สอยและองค์ประกอบด้านความงาม

องค์ประกอบในด้านประโยชน์ใช้สอย

ผู้ผลิตได้ใช้ไม้สักมาตากเป็นรูปทรงของชิ่ง เนื่องจากไม้สักเป็นไม้ที่มีลายสวยงามตามธรรมชาติมีความคงทนและสลักง่าย ที่สำคัญไม้สักที่นำมาผลิต ชิ่ง 6 สาย จะมีเสียงก้องกังวาน องค์ประกอบในด้านประโยชน์ใช้สอย ได้แก่ ตัวกล่องเสียง คอและหัวของชิ่ง

ตัวกล่องเสียงตาด ต้องไม่หนาจนเกินไปและไม่มียรอยแตกร้าว สามารถทดสอบได้ด้วยการใช้นิ้วเคาะลงที่ตาดซึ่งแล้วฟังเสียงในขณะที่เคาะ หากว่ามีเสียงที่ดังกังวานก็แสดงว่าตัวกล่องเสียงและตาดมีความลงตัวพอดี หากว่าใช้นิ้วเคาะลงที่ตาดแล้วไม่มีความก้องกังวานก็แสดงว่าตาดหนาเกินไป ชูซึ่งที่เป็นรูปค้ำคาวนั้นต้องไม่เล็กหรือใหญ่เกินไป เพราะมีส่วนสัมพันธ์ทำให้เสียงดังหรืออับ ชูซึ่งเล็กเกินไปจะทำให้มีเสียงอับใหญ่เกินไปจะทำให้เสียงเปิดไม่อู้มเสียง ก๊อบหลังต้องวางไว้หลังชูซึ่ง มีระดับเสมอกันดีไม่เอียงไปมา ที่ยึดสายซึ่งในส่วนที่เป็นไม้และตะปู กลีวย ต้องมีความแน่นไม่หลวม เพราะจะต้องเป็นที่ยึดสาย และสอดสายซึ่ง 6 สาย เข้าไปเมื่อเทียบเสียงแล้วต้องไม่หลุด

คอ เป็นส่วนที่คิดลูกนับ ยังคงเป็นไม้ท่อนเดียวกันมีก๊อบหน้าที่สูงกว่าลูกนับ อันที่ 1 และหากสังเกตด้วยสายตาจะพบว่าลูกนับอันที่ 2 – 12 จะมีขนาดลดหลั่นกันไป (ลูกนับอันที่ 12 จะมีขนาดที่ต่ำที่สุด) สำหรับเสียงนั้นจะมีเสียงเต็มทุกเสียงไล่ขึ้นไปจนถึงลูกนับอันที่ 12

หัว เป็นส่วนที่สามมีลูกบิด 6 อันและเป็นที่ยึดสายซึ่งทั้ง 6 สาย พบว่ามีการเจาะแบ่งเป็นช่อง 2 ช่อง

องค์ประกอบในด้านความงาม

องค์ประกอบในด้านความงาม พบว่า ชิ่ง 6 สาย ที่มีความงามนั้น ต้องมีรูปทรงที่ได้สัดส่วนเหมาะสมกลมกลืนกัน ตั้งแต่ตัวกล่องเสียง คอ และหัวซึ่ง ที่สำคัญมีการแกะสลักลวดลายและดอกกลบนตัวกล่องเสียงซึ่งให้สวยงาม เพิ่มมูลค่าได้เป็นอย่างดี

ด้านการกระจายความรู้

ความรู้ภูมิปัญญาการผลิตซึ่ง 6 สาย เป็นความรู้ที่ได้สั่งสมสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน รุ่นหนึ่งสืบทอดอีกรุ่นหนึ่ง ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความเป็นนักดนตรีและสล่าในคราเดียวกัน การสั่งสมความรู้ของผู้ผลิตจึงสัมพันธ์กับการกระจายความรู้ไปสู่รุ่นต่อไป เช่น ถ่ายทอดให้กับพี่น้อง ลูกหลาน ญาติมิตรสหาย หรือ บุคคลที่สนใจในเรื่อง ซึ่ง 6 สาย แม้ว่าการส่งต่อในลักษณะนี้ จะค่อนข้างลำบาก เนื่องจากต้องมีความรัก ความกระตือรือร้น โดยเป็นทั้งผู้เล่นและผู้ผลิตแต่ก็พบว่า มี 2 มิติ คือ ในด้านรูปแบบของ ซึ่ง 6 สาย และในด้านการผลิต ซึ่ง 6 สาย

การกระจายความรู้ในด้านรูปแบบ ซึ่ง 6 สาย

พบว่าชาวบ้านในอดีตมีนักดนตรีและสล่าที่ผลิตซึ่ง 6 สาย ที่มีขนาดใหญ่กว่าซึ่งเล็ก และซึ่งกลาง เริ่มต้นด้วยการสังเกตจดจำ เป็นผู้ช่วยในการหยิบจับเครื่องมือให้สล่าที่ผลิตซึ่ง 6 สาย จากนั้นก็ค่อย ๆ จัดทำด้วยตนเอง โดยถามผู้รู้ให้คำแนะนำปรึกษาอีกทีหนึ่ง ส่วนใหญ่ก็กระจายความรู้กันภายในครอบครัว ครูเหนียม ลือหาร กล่าวว่า “สมัยป่อเป็นวัยรุ่นนั้น ป่อจะเห็นครูหมู ลือหาร เป็นแป้งซึ่ง 6 สาย ป่อก็จะมีควมสนใจ เข้าไปผ่อ แล้วก็ไปลูกมือหยิบเครื่องไม้ เครื่องมือหื้อเป็น เห็นเป็นตึงตากตึงขุด แล้วก็มีการวัดม่อกซึ่ง เอาหน้าไม้ว่า ถ้าเป็นไม้หน้าแปด หื้อวัดตึกกล่องเสียงของซึ่งเป็นจุดเริ่ม วัดต่อจากกล่องเสียงไปหาคอซึ่งไปแหมโล่งกึ่ง ส่วนหัวบ่อ เกี้ยว ถ้าเป็นไม้หน้าสิบ หน้าสิบสอง หน้าสิบห้า หน้าสิบหก ก็ใช้สูตรเดียวกัน คือไปแหมโล่ง กึ่ง”

(เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 4 กุมภาพันธ์ 2547)

พ่อหลวงปา รูปสูง อายุ 70 ปี อยู่บ้านเลขที่ 68 หมู่ 6 หมู่บ้านม่วง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ได้กล่าวว่า “ป้อเห็นเขาเล่นกันเมื่ออายุ สิบแปด-สิบเก้า พอมาอายุยี่สิบปีป้อก็เลย แป้งซิ่ง 6 สายขึ้นมาคันหนึ่ง เพื่อเอาไปเล่นออกงานสมัยนั้น เอาไปแห้วงสะล้อซอซึง แล้วก็เอาไป แห่กับปาดโดย ป้อก็ตั้งเสียงเหมือนเขานั้นนะ คือ เสียงซอล โด ซอล ตีป้อเห็นซิ่ง 6 สายครั้งแรก นั้น กันมันเต้าๆ ซิ่งกลาง ประมาณหน้า 10 นิ้ว แต่ของป้อตีแป้งนั้นมันหน้า 11 นิ้ว” (ปา รูปสูง, สัมภาษณ์ 11 กุมภาพันธ์ 2547)

ภาพที่ 128 พ่อหลวงปา รูปสูง ตีซิ่ง 6 สายในท่านั่งขัดสมาธิ

ผู้วิจัยพบว่า ซิ่ง 6 สาย ของครูเหนียม ลือหารกับพ่อหลวงปา รูปสูง นั้น มีลักษณะ การผลิตที่คล้ายคลึงกัน เทียบเสียง ซอลโดซอล เหมือนกัน เพียงแต่ซิ่ง 6 สายของครูเหนียม ลือหาร ที่ผลิตนั้น มีหน้าตาดซิ่งที่ใหญ่กว่า มีการแกะสลักลายหน้ากระดานแบบรักร้อยใบเทศ และดอก ประจำยามสีกลีบซ้อน

พ่อหลวงปา รูปสูง กล่าวว่า “ซิ่ง 6 สายนั้น บ่อยมีคนเล่นกัน คนดีจะซื้อไปเล่นนั้น ก็บ่อยมี เขาว่าเล่นยาก แทบจะบ่มีคนสั่งทำเลย มีแต่คนเล่นแต่ซิ่ง 4 สาย สั่งทำแต่ซิ่ง 4 สาย ซึ่งมี 2 ขนาด คือ ขนาดน้อยและขนาดกลาง ซิ่ง 6 สาย คันตีป้อเล่นอยู่นี้ ก็มีอายุประมาณ 40 ปี เล่นมา ตั้งแต่อายุยี่สิบปี (ปา รูปสูง, สัมภาษณ์ 11 กุมภาพันธ์ 2547)

ด้านการถ่ายทอดความรู้

การถ่ายทอดความรู้ในภูมิปัญญาการผลิตซึ่ง 6 สาย พบว่ามี 4 ประการคือ ประการแรก ปัจจัยความต้องการของพ่อแม่ ประการที่สอง ปัจจัยความต้องการของลูก ประการที่สาม ปัจจัยค่านิยมความเชื่อทางสังคม ประการสุดท้าย ปัจจัยระบบการศึกษาในโรงเรียน

ปัจจัยความต้องการของพ่อแม่

ความต้องการของพ่อแม่ โดยเฉพาะครอบครัวที่เป็นนักดนตรีและสลาที่สามารถผลิตซึ่ง 6 สายได้ มีความต้องการที่จะถ่ายทอดความรู้ทั้งระเบียบวิธีการบรรเลงและการผลิตซึ่ง 6 สายให้กับบรรดาลูก ๆ หลาน ๆ แต่ก็พบอุปสรรคไม่สามารถทำให้ลูก ๆ หลาน ๆ เล่นและผลิตตามที่ปรารถนา

ครูเหนียม ลือหาร ได้กล่าวว่า “ป๋อติงเล่นติงเป็ง หื้อลูก ๆ หลาน ๆ ฟ่อแล้ว แต่เขาก็เยยะป๋อได้ เนื่องจากว่าป๋อมีพรสวรรค์ แต่หลาน ๆ นั้นเล่นได้ แต่ป๋อเป็งได้สำหรับเป็อนฝูงที่เล่นดนตรีมาด้วยกัน ป๋อก็สอนเขาเป็งเหมือนกันนะ แต่เป็งบ่ได้ เยยะหื้อไม้เป็งซึ่งเสียหายไปหื้อป๋อบ่สู้จะว่าจาด” (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 16 กุมภาพันธ์ 2547)

ปัจจัยความต้องการของลูก

พบว่าอยากปฏิบัติได้อย่างพ่อที่เป็นทั้งนักดนตรีและสลา แต่ไม่สามารถทำได้เนื่องจากขาดพรสวรรค์ แต่มีความสนใจและมีความต้องการที่จะผลิตซึ่ง 6 สาย แต่ก็พบอุปสรรคในการลำดับขั้นตอนการผลิต เล่นไม่ได้ก็ผลิตไม่ได้ บ้างพอเล่นได้แต่การผลิตจะต้องติดลูกนับเพียงแค่การติดลูกนับ 1-2 อัน ก็เพี้ยนแล้ว บ้างทดลองทำก็ไม่ให้เป็นรูปทรงของซึ่ง 6 สาย ขณะที่ถากก็ทำให้ไม้เสียรูปทรงไป จึงเกิดการท้อแท้เมื่ออยากเล่นอยากทำก็ตามที ดังนั้นจึงได้แต่เป็นผู้ช่วยจัดเตรียมอุปกรณ์และหยิบจับเครื่องมือ

นายเอกรัฐ ลือหาร ได้กล่าวว่า “ผมก็ไปเล่นไปเป็งเหมือนป๋อเป็น แต่ก็บ่สามารถเยยะได้ ก็เลยเป็นลูกมือหื้อเป็น บางเตื่อป๋อก็หื้อผมเป็งเหมือนกัน แต่ผมก็มาตันที่ใส่ลูกนับ เพราะผมเล่นดนตรีบ่ได้ สุดท้ายป๋อก็ต้องมาเกลาแหลมกำ” (เอกรัฐ ลือหาร, สัมภาษณ์ 16 กุมภาพันธ์ 2547)

ปัจจัยค่านิยมความเชื่อทางสังคม

การสืบทอดพบว่ามีค่านิยมความเชื่อทางสังคมคือ ขอเรียนก็มีชั้นครู เรียกว่า ชั้นเอาเพลง ประกอบไปด้วย กรวยดอกไม้ 8 กรวย เบี้ยป็นสาม หมากป็นสาม ค่ากำหนด 32 บาท

ครูเหนียม ลือหาร เล่าว่า “ตอนตีป้อฮับชั้นครูครั้งแรก มีกำชั้นครู 2 บาท ต่อมาพระครูหล้า อัมภางค์ ก็แนะนำว่า หื้อเพิ่มห้าม 30 บาท รวมเป็น 32 บาท โดยหื้อเหตุผลว่าเลข 3 นั้น คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เมื่อมารวมกันแล้วก็จะเกิดสิริมงคล เพลงก่อนนั้นมีชั้นครู ชั้นเอาเพลง มีความเชื่อเรื่องเบี่ยว่าเป็นหลักเก๊า คนตีมาสืบทอดในกำรเป็งหื้อเป็งเฮือนในตางนี้ ก็จะต้องขึ้นชั้นตั้ง ตางครูที่มาสืบทอดเป็นก็จะสอนกาตาดับคิด กาตางนะคิด และก็กาตาดับคิด สำหรับของป้อที่ได้สืบทอดมาจากป้อนั้น ก็ใจกาตาดะเดะคิด กาตาดหัวใจพระเจ้า กาตาดหัวใจปรต กาตาดหัวใจชม กาตาดฝักถั่ว กาตางนะคิด และก็กาตาดเรียกจิต” (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 5 มกราคม 2547)

ปัจจัยระบบการศึกษาในโรงเรียน

พบว่าไม่มีการเรียนการสอนซึ่ง 6 สาย ในบางโรงเรียนก็มีแต่การเรียนการสอนวงสะล้อซอซึง แต่ก็ไม่มีซึ่ง 6 สาย แม้ว่าครูเหนียม ลือหารจะนำซึ่ง 6 สายไปสาธิตและเป็นเครื่องดนตรีที่ขึ้นเพลงก่อนก็ไม่ปรากฏว่ามีครูอาจารย์หรือลูกศิษย์สนใจเพราะให้เหตุผลว่าตัวใหญ่และเล่นยาก

ครูเหนียม ลือหาร ได้กล่าวว่า “แต่ตีป้อเคยสอนตามโรงเรียนตาง ๆ ถ้าไปเปิดหนังสือหรือหลักสูตรทางดนตรีพอ ดึงบ่อมีเรื่องซึ่ง 6 สาย ป้อก็เอาซึ่ง 6 สายไปสอนโดยเห็นละอ่อนสนใจเหมือนกันนะ แต่ทำจะตัวใหญ่ ละอ่อนมันตัวน้อยก็เลยบ่กล้าเล่น ตอนตีเล่นเพลงป้อก็เอาซึ่ง 6 สายเล่นโดย ส่วนใหญ่หมู่ละอ่อนก็เล่นแค่ 4 สาย ตางโรงเรียนก็บ่อมีชั่วโมงหื้อต้องเขียนต้องสอนกันในเวลาว่างหรือช่วงหลังเลิกเขียน แหมอย่างหนึ่งก็ขาดงบประมาณในกำรจัดการเรื่องนี้” (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 5 มกราคม 2547)

ภาพที่ 129 ครูเหนียม ลือหาร เป็นวิทยากรสอนให้กับอาจารย์และนักเรียนโรงเรียนบ้านถ้ำ โดยใช้ซึง 6 สาย เป็นต้นเสียงในการขึ้นเพลง

ภาพที่ 130 ครูเหนียม ลือหาร เป็นวิทยากรสอนให้กับอาจารย์และนักเรียนโรงเรียนบ้านถ้ำ

ด้านการสร้างสรรค์ปรับปรุง

ความรู้ในการผลิตซึ่ง 6 สายของชาวตำบลทุ่งกวาวที่สืบทอดต่อกันมารุ่นต่อรุ่นได้รับการปรับปรุงสร้างสรรค์ให้สวยงามขึ้น เนื่องจากในยุคปัจจุบันมีเครื่องมืออุปกรณ์ที่ทันสมัยขึ้น ผู้ผลิตจึงสืบสานและใช้เครื่องมือทุ่นแรงที่เป็นเทคโนโลยีสมัยปัจจุบันเข้าช่วย ทำให้งานรวดเร็วขึ้น มีความประณีต และสวยงาม พบแต่ด้านการปรับปรุงการผลิต แต่ไม่พบด้านการปรับปรุงการจัดการหรือการตลาด

วัสดุที่ใช้ทำให้เกิดความสวยงาม มีแปรงทาวานิชเงา และการแลนท์ยูรีเทน และยูรีเทน ทินเนอร์ ส่วนเครื่องมืออุปกรณ์ไฟฟ้าที่ทำให้การผลิตเกิดความรวดเร็ว มี 2 เครื่อง คือ กบไฟฟ้า และสว่านไฟฟ้า

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

ระเบียบวิธีการบรรเลงซึง 6 สาย

ระเบียบวิธีการบรรเลงซึง 6 สาย เป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบดั้งเดิม ทางสังคมในครอบครัวหรือในชุมชน สืบต่อกันมาในวิถีชีวิตที่มีจิตวิญญาณของการให้ ซึ่งสามารถแบ่งระเบียบวิธีการบรรเลงซึง 6 สาย ดำบลทุ่งกว่าวได้ 6 ด้าน คือ รูปแบบทำการบรรเลงซึง 6 สาย รูปแบบการจัดวง การเทียบเสียงซึง 6 สาย หน้าที่ของการบรรเลงซึง 6 สาย วิธีการบรรเลงซึง 6 สาย และแนวการบรรเลงของซึง 6 สาย

1. รูปแบบทำการบรรเลงซึง 6 สาย

รูปแบบทำการบรรเลงซึง 6 สาย ดำบลทุ่งกว่าว สาธิตโดยครูเหนียม ลือหาร พบว่ามี 5 ท่า คือ ท่าคู่เข้า ท่าขัดสมาธิ ท่าห้อยเกาะ ท่าเหยียดแข้ง และทำยืน

ภาพที่ 131 ท่าคู่เข้า

ภาพที่ 132 ท่าขัดสมาธิ

ภาพที่ 133 ท่ายองเกาะ

ภาพที่ 134 ทำเหยียดแข้ง

ภาพที่ 135 ทำยืน

2. รูปแบบการจัดวงดนตรีพื้นเมืองวงสะล้อซอซึง ของตำบลทุ่งกว้าวพบว่ามี 3 รูปแบบ คือ รูปแบบวงสะล้อซอซึง ที่ไม่ประสมเครื่องประกอบจังหวะรูปแบบวงซอ และรูปแบบวงสะล้อซอซึงที่ประสมเครื่องประกอบจังหวะ

2.1 รูปแบบการจัดวงสะล้อซอซึง ที่ไม่ประสมเครื่องประกอบจังหวะ เครื่องดนตรี มี 6 ชิ้น คือ สะล้อเล็ก สะล้อกลาง ขลุ่ยหลีบ ซึง 6 สาย ซึงเล็ก ซึงกลาง

ภาพที่ 136 รูปแบบการจัดวงสะล้อซอซึง ที่ไม่ประสมเครื่องประกอบจังหวะ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.2 รูปแบบการจัดวงซอ เครื่องดนตรีประกอบไปด้วย ซึงกลาง 1 คัน ปี่ 3 เลาคือ ปี่ตัด ปี่กลาง และปี่แม่ ผู้ขับซออยู่ด้านหน้าเครื่องดนตรี

ภาพที่ 137 รูปแบบการจัดวงซอ

2.3 รูปแบบการจัดวงสะล้อซอซึง ที่ประสมเครื่องประกอบจังหวะ พบว่าการบรรเลงมีเครื่องดนตรี 9 ชิ้น คือ สะล้อเล็ก สะล้อกลาง ขลุ่ย ซึง 6 สาย ซึงเล็ก ซึงกลาง กลองพื้นเมือง ฉิ่ง และ ฉาบ

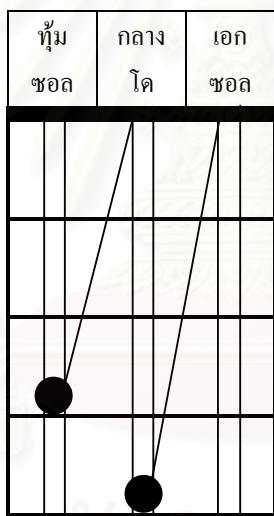
ภาพที่ 138 รูปแบบการจัดวงสะล้อซอซึงที่ประสมเครื่องประกอบจังหวะ

3. การเทียบเสียงซิ่ง 6 สาย

ผู้วิจัยได้กล่าวเกี่ยวกับการเทียบเสียงซิ่ง 6 สาย ของการติดลูกนับมาบ้างแล้วใน บทที่ 4 แต่ในที่นี้จะกล่าวเพิ่มเติม รวมไปถึงวิธีการจะเทียบเสียงของเครื่องดนตรีบางอย่างด้วย

การเทียบเสียงซิ่ง 6 สาย โดยทั่วไปจะเทียบกับขลุ่ยหลีบ ในเสียง ซอล - โด ซอล นักดนตรีที่มีทักษะและประสบการณ์จะฟังเพียงเสียงเดียวคือ เสียงซอล หรือเสียงโด จากนั้นก็จะเทียบโดยกดลูกนับ พอจะกล่าวเป็นตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 ฟังเป็นเสียงซอล ก็ตั้งเสียงในสายทุ้มทั้ง 2 สาย ให้ได้เสียงซอล แล้วก็ใช้นิ้วกดในช่องลูกนับอันที่ 3 คืดฟังจะได้เสียงโด ก็ทำการตั้งสายกลางเป็นเสียงโดทั้ง 2 สาย จากนั้นก็ใช้นิ้วกดในช่องลูกนับที่ 4 คืดฟังเป็นเสียงซอล ก็ทำการตั้งสายเอกเป็นเสียงซอล

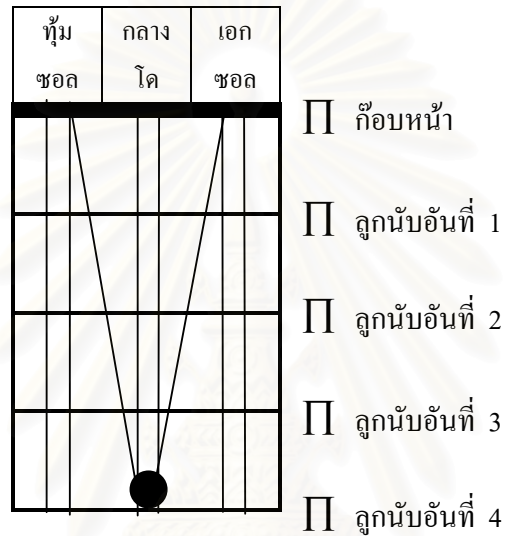

- Π ก๊อบหน้า →
- Π ลูกนับอันที่ 1
- Π ลูกนับอันที่ 2
- Π ลูกนับอันที่ 3
- Π ลูกนับอันที่ 4

(ลักษณะคล้ายกับหย่อง แต่มีขนาดใหญ่กว่า การติดก๊อบหน้าต้องเจาะร่องให้ได้ สัดส่วนที่จะนำก๊อบหน้าประกบกับร่องที่เจาะไว้ ก๊อบหน้าจะมีความสูงกว่า ลูกนับอันที่ 1 และลูกนับที่ถัดไป)

สถานวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
แผนภูมิที่ 3 แสดงการเทียบเสียงซิ่ง 6 สาย ในตัวอย่างที่ 1

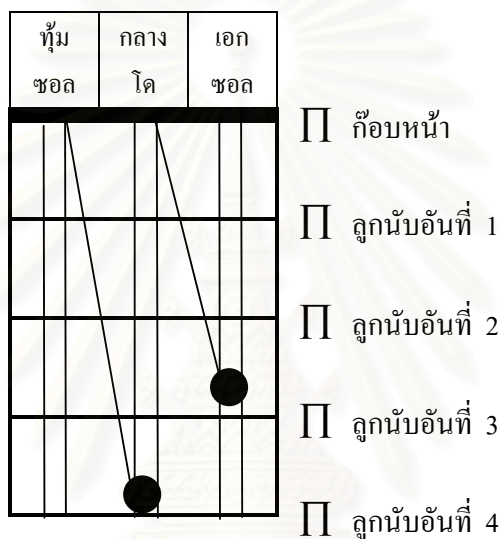
ตัวอย่างที่ 2 ฟังให้ได้เสียงโดก็ตั้งเสียงในสายกลางให้ได้เสียงโดทั้ง 2 สาย จากนั้นก็ใช้นิ้วกดในช่องลูกนับอันที่ 4 ดัดฟังก็จะเป็นเสียงซอลก็ทำการตั้งสายท่อมหรือสายเอกก่อนก็ได้ หากตั้งสายท่อมก็จะได้เสียงซอลต่ำ หากตั้งสายเอกก็จะได้เสียงซอลสูง ดัดฟังให้ได้เป็นคู่ 8 ก็จะได้เสียงตามที่ต้องการ

แผนภูมิที่ 4 แสดงการเทียบเสียงซิง 6 สาย ในตัวอย่างที่ 2

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างที่ 3 ฟังให้เสียงซอลสูงที่ตั้งเสียงในสายเอกก่อนเป็นเสียงซอลทั้ง 2 สาย จากนั้นก็ใช้นิ้วกดในช่องลูกน๊อบอันที่ 3 คีตฟังกี่จะได้เสียงโด^๑ (สัญลักษณ์จุดคำที่อยู่บนเสียงโด แสดงถึงตำแหน่งเสียงสูง เช่น โด^๑ = โด^๑ เสียงสูง) ก็ทำการตั้งสายกลางเป็นเสียงโด คีตฟังกี่ได้ คู่ 8 เรียกวิธีการเทียบเสียงในลักษณะนี้ว่า การเทียบเสียงตามซิงลูกสาม เมื่อได้เสียงโดในสายกลาง แล้วก็ใช้นิ้วกดลูกน๊อบอันที่ 4 ก็จะได้เสียงซอล จึงทำการเทียบสายทุ้มให้ได้เสียงซอลต่ำ เรียกวิธีการเทียบเสียงในลักษณะนี้ว่า การเทียบเสียงแบบซิงลูกสี่ ดังนั้นซิง 6 สาย จึงมีเสียงทั้งลูกสามและลูกสี่ คือ ซอล – โด – ซอล

แผนภูมิที่ 5 แสดงการเทียบเสียงซิง 6 สาย ในตัวอย่างที่ 3

หน้าที่ของการบรรเลงซิง 6 สาย

ซิง 6 สาย ตำบลทุ่งกว่าว มีหน้าที่เป็นประธานของวงสะล้อซอซึง เนื่องจากเป็นซิงที่มีขนาดใหญ่ มีเสียงทุ้มนุ่มกังวาน ผู้บรรเลงจึงมีหน้าที่เป็นหัวหน้าวงไปด้วย ดังนั้นซิง 6 สาย จึงเป็นต้นเสียงของการขึ้นเพลง

ครูเหนียม ลือหาร อายุ 65 ปี ได้กล่าวว่า “สมัยก่อนนั้น ไซดีเล่นซิง 6 สาย จะเป็นตัวนำขึ้นเพลงและก็เป็นหัวหน้าวงโดย เพราะฉะนั้นคนเล่นจะต้องเก่งพอได้” (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2547)

ป้อหลวงป่า รูปสูง อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 68 หมู่ 6 บ้านม่วง อำเภोजังหวัดลำปาง ได้กล่าวว่า “ป้อเล่นซิ่ง 6 สาย เมื่ออายุสี่สิบปี ต่อนั้น ป้อเอาไปเล่นแห่กับวงปาด ละก็วงสะล้อซอซึงโดย ถ้าเล่นเข้ากับวงสะล้อซอซึง หมู่ที่เล่นด้วยกันเขาเห็นป้อเล่นซิ่ง 6 สาย ก็จะไม่เกรงใจพ้อง เพราะป้อได้มีคนเล่นกัน บางเตือป้อก็เดี่ยว บางเตือป้อก็ขึ้นเพลงชื่อหมู่ม” (ป่า รูปสูง, สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2547)

วิธีการบรรเลงซิ่ง 6 สาย

การบรรเลงซิ่ง 6 สาย ในอดีตจะใช้ไม้ดีที่ทำมาจากเขาควาย แต่ในปัจจุบันนี้ มีบ้างในการใช้ไม้ดีที่ทำมาจากพลาสติก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความนิยมของผู้ใช้ว่าจะใช้ไม้ดีชนิดใด

ครูเหนียม ลือหาร อายุ 65 ปี ได้กล่าวว่า “อันว่าไม้ดีนั้น ถ้าเป็นสมัยก่อนตั้งแต่รุ่นคนเฒ่าคนแก่แต่ก่อน เป็นจะใจไม้ดีดีเยี่ยมมาจากเขาควาย เหล้าที่ปล้ำยมันแหลมเหยียหย้อยเอามาดีซิ่งเสียงมันโหน่งดี ป้อก็เลยใจไม้ดีดีโดยเป็นมาเต้าบะเดี่ยว จำว่าดีเป็นพลาสติกนี้ เห็นเขาใจมาเมื่อบ่อเมินมานี้ อันนี้แล้วแต่คนมันชอบบ่อ” (เหนียม ลือหาร, สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2547)

การบรรเลงซิ่ง 6 สาย สามารถแบ่งได้ 2 หัวข้อคือ วิธีการบรรเลงซิ่ง 6 สายโดยการใช่ไม้ดี และตัวอย่างการดำเนินทำนองของซิ่ง 6 สาย

ภาพที่ 139 วิธีการบรรเลงซิ่ง 6 สาย โดยการใช้ไม้ดี

ภาพที่ 140 ไม้ขีดที่ทำมาจากเขาควาง (อาศรมศึกษา : ครูเหนียม ลือหาร, 2546 : 39)

ภาพที่ 141 ไม้ขีดที่ทำมาจากพลาสติก

วิธีการจับไม้ดีดในการบรรเลงซึ่ง 6 สายนั้น จะต้องถือไม้ดีดเอาไว้ระหว่าง นิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้ แสดงรูปภาพดังนี้

ภาพที่ 142 งอนิ้วชี้เข้าหาตัวเอาไว้

ภาพที่ 143 วางไม้ดีดลงบนนิ้วชี้ โดยให้ส่วนที่แหลมของไม้ดีด โผล่พ้นนิ้วประมาณ 1 เซนติเมตร

ภาพที่ 144 ใช้นิ้วหัวแม่มือจับไม้ดีดเอาไว้

ภาพที่ 145 ตำแหน่งของการวางมือขวาเพื่อใช้ไม้ดีด

การใช้ไม้ตีในการตีซึ่ง 6 สาย ของตำบหล่งกว่าว พบว่า ผู้เล่นซึ่ง 6 สาย มีการรัว ไม้ตีโดยลากเสียงยาว รัวไม้ตีโดยทำเสียงสั้น และการตีเก็บทำนองเพลง จากการสังเกตของ ผู้วิจัยพบว่า ผู้เล่นซึ่ง 6 สายของตำบหล่งกว่าว มีวิธีการเล่นให้เกิดความไพเราะได้ โดยไม่จำเป็นต้อง ตรงกับสัญลักษณ์ที่ใช้ประกอบการเดินนิ้ว การเล่นซึ่ง 6 สายในการเดินนิ้วจึงเป็นไปตามธรรมชาติ โดยอาศัยความชำนาญส่วนตัว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบฝึกหัดการใช้ไม้คี่ซึ่ง 6 สาย

การรัวไม้คี่โดยลากเสียงยาว

เอก								- ซ
กลาง				- ค	- - - ร	- - - ม	- - - ฟ	- -
ทุ้ม	- - - ซ	- - - ล	- - - ท	- -				

การรัวไม้คี่โดยทำเสียงสั้น

เอก								ซ - ซ
กลาง				ค - ค	- ร - ร	- ม - ม	- ฟ - ฟ	-
ทุ้ม	- ซ - ซ	- ล - ล	- ท - ท	-				

การคี่เก็บทำนองเพลง

เอก								ซ ซ ซ ซ
กลาง				ค ค ค ค	ร ร ร ร	ม ม ม ม	ฟ ฟ ฟ ฟ	
ทุ้ม	ซ ซ ซ ซ	ล ล ล ล	ท ท ท ท					

การรัวไม้คี่เสียงยาวเสียงสั้นและคี่เก็บ

เอก								ซ - ซ
กลาง				ค - ค	ร ร ร ร	- ม - ม	ฟ ฟ ฟ ฟ	-
ทุ้ม	- - - ซ	- - - ล	- ท - ท	-				

แผนภูมิที่ 6 แบบฝึกหัดการใช้ไม้คี่ซึ่ง 6 สาย

ตัวอย่างการดำเนินทำนองของซึ่ง 6 สาย เพลงพื้นเมืองภาคเหนืออัตราจังหวะ 2 ชั้น ไม่ปรากฏนามของผู้แต่ง 5 เพลง คือ เพลงเดี่ยวดวง เพลงล่องแม่ปิง เพลงลำนำชนบท เพลงพม่า และเพลงอ้อ

เพลง เดี่ยวดวง

เอก				ซ				ซ
กลาง	- -	ค	ค	ม ร ม	- ม - ม	ค	ค	ม ร ม
ทุ้ม	- -	ซ ล ซ	ซ ล ซ			ซ ล ซ	ซ ล ซ	

เอก	ซ ซ -			ซ	- ซ ซ ซ	- ซ	ล ซ	ล ซ ค ล
กลาง		ม - ร	ค ค ร	- ม -		ม -	ม ม	
ทุ้ม	- ซ		ล					

เอก	- - ค ร	- ค - ล	ซ ล ค ซ	ล ซ		ซ	ล ซ ค ล	ซ
กลาง				ม ม	- ม - ม	ค ร ม		ม - ร
ทุ้ม								

เอก			ซ -	
กลาง	ม ร ค	ค ร	- ม	- ร - ค
ทุ้ม	ล	ซ ล		

แผนภูมิที่ 7 เพลงเดี่ยวดวง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เพลง ล่องแมปิ้ง

เอก	- - - ซ	- ซซซซ	ลซ ซ	- ล-ค	- ค-ค	ซลซค	ซลซค	ซ
กลาง			ม					ม ร ม
ทุ้ม								

เอก			ซ				ซ	
กลาง	- ม - ม	ค ร ม	ร ม ม	ร ค - ร	- ร - ร	ค ร ม	ร ม ม	ร ค - ร
ทุ้ม		ซ				ซ		

เอก			ซ			ซ - ล	ค ล ร ค	- ล - ซ
กลาง	-	ค - ร	ม ร ร	ม ร ค	ค ร ม	-		
ทุ้ม	ซ - ล	-		ล	-			

แผนภูมิที่ 8 เพลงล่องแมปิ้ง

เพลง ลำนำชนบท

เอก		ซ	- - ซล	ซลคซ	-			
กลาง	- - - -	ค ร ม			ร - ร	ค ร ม		ค
ทุ้ม						ซ	- - ซล	ซลซ

เอก				ซ				ซ
กลาง	ค ร ค	- ค		ฟ ฟ	- ฟ - ฟ	- ม ร ค	- - ค ร	ม ร ม
ทุ้ม	-	ล ล	- ซลซ	-				

เอก		ซ		ซ	ซลซ	- ซ		
กลาง	- ม - ม	ม ร ค	- - ค ร	ม ร ม	-	ม ม	- ร ม ร	- ค ร ค
ทุ้ม								

แผนภูมิที่ 9 เพลงลำนำชนบท

เพลงพม่า

เอก						ช ล ช ด	ช ล ช ด	ช ล ด ช
กลาง	ฟ	ด	ด	ด	ฟ			
ทุ้ม	- ล ช	ช ล ช	ช ล ช	ช ล ช	- ล ช			

เอก	- ช		ช ล ช	ช				ช
กลาง		ฟ ร ฟ ฟ	ฟ	ฟ ด ร	- ร - ร	ฟ ร ฟ ฟ	ฟ	ฟ ด ร
ทุ้ม	ช -						ช ล ช	

เอก	ช						ช	
กลาง	ด ร ฟ	ฟ ม ร ด	ร ด	ร ด		ด ร	ฟ ฟ ร	ฟ ร ด
ทุ้ม			ท ช	ท ท	- - ช ท	ช ท		ท

เอก				
กลาง	ฟ	-	ฟ	ด
ทุ้ม	- ล ช	- ช ล	ช ช ล	ช ล ช

แผนภูมิที่ 10 เพลงพม่า

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เพลงอ้อ

เอก	- -			
กลาง	- -	- - - ม	- - - ร	-
ทุ้ม				ค - ล

เอก								ช
กลาง		ม	ร ค ร ม	-	ม	- ร - ค	- - - ร	- ม -
ทุ้ม	- - - -	- ช -		ช - ล	- ช -			

เอก	- -		ช - ล	-	ช	- ล -	ล - ช	- ค - ล	ช
กลาง	- -	- - - ฟ	-	ฟ -	ฟ	-		ฟ ม ร	
ทุ้ม									

เอก	- -							ช
ทุ้ม	- -	- - - ร	- -	- ร	- -	- ร	- ร	- ม -
			- ล	- -	- ล	- -	ล -	

เอก								
กลาง	- - - -	- - - ม	- - ร ค	- ร - ม	- ร - ค	- ร - ม	- ร - ค	-
ทุ้ม								ช - ล

เอก								ช
กลาง		ม	- ร - ม	-	ม	- ร - ค	- - - ร	- ม -
ทุ้ม	- - - -	- ช -		ช - ล	- ช -			

แผนภูมิที่ 11 เพลงอ้อ

การดำเนินทำนองของซึ่ง 6 สาย ในเพลงเดี่ยวดง เพลงล่องแม่ปิง เพลงลำน่านชนบท เพลงพม่า และเพลงอื่น จากตัวอย่างดังกล่าวนั้นจะพบว่า ได้ใช้สัญลักษณ์สำหรับการบันทึกผลงานเพลง โดยการบันทึกเป็นโน้ตตัวอักษร ในลักษณะตาราง 3 บรรทัด บรรทัดบนเป็นสายเอก บรรทัดกลางเป็นสายกลาง บรรทัดล่างเป็นสายทุ้ม

ทางบรรเลงของเพลง ในแต่ละประโยคจะแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ วรรคห้าและวรรครับ ซึ่งแสดงตัวอย่างในเพลงล่องแม่ปิง ประโยคที่ 3 ได้ดังนี้

	วรรคห้า					วรรครับ			
เอก			ซ			ซ - ล	ค ล ร ค	- ล - ซ	
ทุ้ม	-	ค - ร	ม ร ร	ม ร ค	ค ร ม	-			
ทุ้ม	ซ - ล	-		ล	-				

แผนภูมิที่ 12 แสดงตัวอย่างเพลงล่องแม่ปิง ประโยคที่ 3 ในวรรคห้าและวรรครับ

พบว่ามีลักษณะเด่นด้านการใช้สำนวนกลอนเพลงทางพื้น กล่าวคือ มีการใช้สำนวนที่เป็นกลอนแบบเก็บ และการใช้สำนวนที่เป็นเสียงยาวด้วยการลากเสียง โดยการรัวไม้ตีคองซึ่ง

บทเพลงเดี่ยวดง เพลงล่องแม่ปิง เพลงลำน่านชนบท และเพลงอื่นนั้น พบว่าใช้บันไดเสียงที่ประกอบด้วยกลุ่มปัญญามูล 1 กลุ่ม คือ ครม X ซล X เท่ากับทางเพียงอบน ส่วนบทเพลงพม่า นั้น ใช้บันไดเสียงที่ประกอบด้วยกลุ่มปัญญามูล 1 กลุ่ม คือ ฟซล X คร X เท่ากับทางขวา โดยมีเสียงมีและเสียงที่จรเข้ามาเพิ่มสี่ส้น ทำให้เกิดความสมดุลของประโยคเพลง

บทเพลงทั้ง 5 เพลง จึงให้ความรู้สึกที่ลงตัวแบบเพลงพื้นเมืองภาคเหนือ มีความสมบูรณ์อยู่ในตัวของสำนวนเพลง มีโครงสร้างเป็นเพลงทางพื้น มีท่อนเดียว อยู่ในอัตราจังหวะสองชั้น ดำเนินสำนวนด้วยหน้าทับพื้นเมืองสองชั้น ดำเนินช่วงเวลาในขณะบรรเลงดนตรี สิ้นสุดต่อเมื่อจบบทเพลง ทำหน้าที่ควบคุมการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงให้มีความสัมพันธ์กัน

แนวการบรรเลงของซึ่ง 6 สาย

แนวการบรรเลงของซึ่ง 6 สาย การบรรเลงจะตั้งแนวในระดับปานกลางซึ่งอยู่ในอัตราจังหวะสองชั้น ทั้งการบรรเลงเดี่ยวและการบรรเลงประสมวง แม้ว่าซึ่ง 6 สาย ตำบลทุ่งแก้ว จะมีหน้าที่เป็นประธานของวงสะล้อซึ่ง เป็นต้นเสียงของการขึ้นเพลงพื้นเมือง แต่แนวทางการบรรเลงก็จะโน้มเข้าหากันในอัตราจังหวะสองชั้นในการดำเนินสำนวนเพลง เมื่อจบเพลงก็จะมีทอกลงซึ่งเป็นขนบมาแต่ดั้งเดิม สืบทอดและสืบสานจนมาถึงปัจจุบัน

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่องซึ่ง 6 สาย ตำบลทุ่งกว้าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาบทบาทของซึ่ง 6 สาย ในบริบทสังคมชุมชน ศึกษาภูมิปัญญาการผลิตซึ่ง 6 สาย และศึกษาระเบียบวิธีการบรรเลงซึ่ง 6 สาย มีขอบเขตการศึกษาเฉพาะพื้นที่ตำบลทุ่งกว้าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ประกอบด้วยหมู่บ้าน 13 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านถ้ำ หมู่บ้านทุ่งช่วง หมู่บ้านทุ่งแท่น หมู่บ้านจิ่ง หมู่บ้านทุ่งกว้าว หมู่บ้านทุ่งปง หมู่บ้านปลายนา หมู่บ้านทุ่งจี่ หมู่บ้านเฮี้ย หมู่บ้านหัวทุ่ง หมู่บ้านป่าเวียง หมู่บ้านแพะใหม่ และ หมู่บ้านหลวง การดำเนินการวิจัยเริ่มตั้งแต่ เดือนตุลาคม 2546 ถึงเดือนพฤษภาคม 2547 รวมเวลา 8 เดือน โดยใช้วิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการศึกษาสามารถสรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาโดยภาพรวมสามารถสรุปได้ว่า ด้านชุมชนในหมู่บ้านทั้ง 13 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่บ้านถ้ำ หมู่บ้านทุ่งช่วง หมู่บ้านทุ่งแท่น หมู่บ้านจิ่ง หมู่บ้านทุ่งกว้าว หมู่บ้านทุ่งปง หมู่บ้านปลายนา หมู่บ้านทุ่งจี่ หมู่บ้านเฮี้ย หมู่บ้านหัวทุ่ง หมู่บ้านป่าเวียง หมู่บ้านแพะใหม่ และ หมู่บ้านหลวง เป็นชุมชนเก่าแก่ยาวนานคู่เมืองลำปาง ชาวบ้านแต่ดั้งเดิมประกอบอาชีพเกษตรกร เป็นหลัก โดยการทำนา ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย สุกร สุนัข ไก่ เป็นต้น คนในชุมชนนี้มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย อยู่กันฉันท์พี่น้อง มีวัดเป็นจุดศูนย์รวมใจรวมพลัง แม้ว่าเศรษฐกิจในครัวเรือนจะไม่ดีนัก แต่ชาวบ้านก็ยังขยันทำมาหากิน

ในปัจจุบันคนวัยหนุ่ม-สาวมักจะไปทำงานที่ต่างจังหวัด เช่น กรุงเทพฯ แล้วส่งเงินกลับมาให้ทั้งพ่อ-แม่ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายจุนเจือภายในครอบครัว บางส่วนก็รับจ้างตามโรงงานและรับจ้างทั่วไป ชาวบ้านจะปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ตามสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัยได้อย่างเหมาะสมตามอัธยาศัย ดังนั้นในช่วงกลางวันจะมีแต่คนเฒ่าคนแก่และเด็ก ๆ อยู่เฝ้าบ้าน ชุมชนจะมีความคึกครื้นก็ต่อเมื่อช่วงวันสงกรานต์ ซึ่งเป็นวันปีใหม่ของภาคเหนือ คนวัยหนุ่ม-สาว ก็จะกลับมาเยี่ยมเยือนพ่อ แม่ พี่น้อง ลูกหลาน เครือญาติ ผู้อาวุโส แล้วทำการการวะรดน้ำคำหัวผู้ให้ความเคารพนับถือ ภายในหมู่บ้านก็จะมีการบอกรับขวัญด้วยการทอดผ้าป่า ทอดกลืนขนทรายเข้าวัด เพื่อวัดจะได้มีทรายได้ไปบูรณะ ซ่อมแซม และเป็นค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เมื่อได้พบปะสังสรรค์กัน ก็ถามถึงเรื่องของการทำงานว่าอยู่ที่ไหน เป็นอย่างไรบ้าง จากนั้น

ก็จะจดที่อยู่และเบอร์โทรศัพท์ของกันและกัน หนุ่ม-สาว รุ่นใหม่บางคนที่ไม่ประสงค์ที่จะศึกษาต่อทางการศึกษาในระดับปริญญาตรี ก็ขอตามรุ่นพี่ไปทำงานที่ต่างจังหวัดกัน

ในวงเสลี่ยซอซิงภายในหมู่บ้านทั้ง 13 หมู่บ้าน เหลือผู้เล่นที่มีฝีมือไม่ถนัดนักดนตรี ส่วนใหญ่จะเป็นผู้อาวุโส เป็นที่น่าสังเกตว่าไม่มีคนหนุ่ม-สาวเล่นในวงจะมีบ้างก็แต่เด็ก ๆ ลูก ๆ หลาน ๆ บางคนเท่านั้นที่ได้เรียนดนตรีพื้นเมือง ในโรงเรียนประจำอำเภอ หรือโรงเรียนที่อยู่ในหมู่บ้านที่มีผู้อาวุโสเป็นวิทยากรมาร่วมบรรเลงด้วย

ซึ่ง 6 สาย ในวงเสลี่ยซอซิงตำบลทุ่งกว้าวก็มีเฉพาะในหมู่บ้านถ้ำเท่านั้น ในปัจจุบันมีผู้บรรเลงและผลิตเป็นผู้อาวุโสเหลืออยู่เพียงคนเดียวคือ ครูเหนียม ลือหาร เป็นที่น่าเสียดายว่าคนในตำบลทุ่งกว้าวทั้ง 13 หมู่บ้านไม่มีความเข้าใจในเรื่องสถานภาพของ ซึ่ง 6 สายว่าจะเป็นอย่างไรรโนนาคต คงสนใจกับการค้นหาเลี้ยงชีพคงไม่มีเวลาสนใจกับสิ่งบันเทิงที่ใกล้ตัว เช่น ซึ่ง 6 สาย เมื่อถึงเวลามีนงานบุญ งานขึ้นบ้านใหม่ หรืองานศพ ก็ยังจ้างวงเสลี่ยซอซิง หรือวงปี่พาทย์พื้นเมืองมาบรรเลงได้ จึงไม่มีความรู้สึกว่ามีอะไรเปลี่ยนแปลง มีแต่กลุ่มนักดนตรีในวงหรือนักวิชาการบางคนเท่านั้น ที่รู้ว่าสถานภาพของซึ่ง 6 สายกำลังก้าวเข้าสู่ความล้มละลายเพราะมีคนเล่นและผลิตเหลืออยู่คนเดียวเท่านั้น ในตำบลทุ่งกว้าว

ภาพที่เห็นในอนาคตปรากฏชัดว่า ซึ่ง 6 สาย จะต้องสูญสิ้นไปจากชุมชนอย่างแน่นอน ทั้งนี้เนื่องจากคนรุ่นใหม่ไม่มีใครสนใจสืบทอดองค์ความรู้ของซึ่ง 6 สาย ต่อจากผู้อาวุโสที่เล่นและผลิตได้ ผู้วิจัยจึงได้สรุปภาพรวมของซึ่ง 6 สาย ให้กับชุมชนรับทราบข้อมูลที่ได้จากการออกภาคสนามเพื่อกระตุ้นให้มองเห็นถึงประโยชน์และคุณค่า เมื่อได้ทราบข้อมูล ชุมชนก็มีความเสียดายและมีความห่วงใยหากมีโอกาสในทางหนึ่งทางใดแล้ว ก็จะทำให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีเพื่อร่วมสืบสานอนุรักษ์ ซึ่ง 6 สาย ไว้ให้ได้ยาวนานที่สุด

ด้านบทบาทซึ่ง 6 สาย ในบริบทสังคมชุมชน ตำบลทุ่งกว้าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ตั้งแต่ยุคเดินเท้า-ล่องแพ ยุคสร้างทาง-สร้างฝายสู่หมู่บ้าน และยุคทางโยธา-ทางหลวง ซึ่ง 6 สาย ก็อยู่คู่กับกิจกรรมของชุมชน เช่น กิจกรรมงานบุญตามเทศกาลประเพณี ได้แก่ งานถวายเทียนพรรษา งานทอดกระถิน งานทอดผ้าป่า งานสลากภัต รวมไปถึงกิจกรรมร่วมทำบุญงานศพ แต่ในความร่วมมือกับชุมชนในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะซึ่ง 6 สาย และวงเสลี่ยซอซิงยังไม่มี ความชัดเจน แม้แต่โรงเรียนที่อยู่ใกล้ตำบลทุ่งกว้าว ก็ไม่มีแผนกิจกรรมให้นักเรียนได้ศึกษาและปฏิบัติ ในบางโรงเรียนก็มีบ้าง แต่เมื่องบประมาณหมดก็หยุดพักการศึกษา ทำให้นักเรียนที่ได้ศึกษาปฏิบัติเกิดความไม่ต่อเนื่อง และเลิกราไปในที่สุด แม้ว่าชุมชนและโรงเรียน

จะมีความห่วงใย ประารถนาที่จะให้นักเรียนในโรงเรียนได้ศึกษา เนื่องจากเล็งเห็นคุณค่าใน ศิลปวัฒนธรรมลักษณะนี้ แต่ในความเป็นจริงแล้วก็ขาดแคลนงบประมาณในการสนับสนุนการ เรียนการสอนวงสะล้อซอซึง และซึง 6 สาย

ด้านภูมิปัญญาการผลิตซึง 6 สาย จากการศึกษาสรุปได้ว่า ซึง 6 สาย เป็นภูมิปัญญา ชาวบ้านที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกรักคิดของชาวบ้านอย่างแท้จริง โดยสร้างสรรค์ขึ้นมาเป็นระยะเวลา ช้านานนับเป็นร้อย ๆ ปี และเข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตของชุมชนทั้งในงานพิธีกรรมและความ บันเทิงอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน มีพัฒนาการเป็นลำดับจากที่ใช้มือและเครื่องมือที่หาได้ง่าย ในชุมชนมาผลิต จนกระทั่งมีเครื่องมือประเภทไฟฟ้าเข้ามาใช้ร่วมเพื่อให้เกิดความรวดเร็วและ ประณีต โดยเริ่มจากการถาก ขุด เจาะ ค่อย ๆ บรรจงตกแต่ง ตั้งแต่ตัวกล่องเสียง ไปหาคอซึง ถึงหัวซึง จนได้รูปร่างสัดส่วนที่สมบูรณ์

ด้านระเบียบวิธีการบรรเลง ซึง 6 สาย พบว่ามีทำเฉพาะในการบรรเลง ซึง 6 สาย ทั้งหมด 5 ท่า คือ ท่าคู่เข้า ท่าขัดสมาธิ ท่าหย่องเคาะ ท่าเหยียดแข้ง และทำยืน รูปแบบ การจัดวงมี 3 รูปแบบคือ รูปแบบวงสะล้อซอซึงที่ไม่ประสมเครื่องประกอบจังหวะ รูปแบบวงซอ และรูปแบบวงสะล้อซอซึงที่ประสมเครื่องประกอบจังหวะ การเทียบเสียงซึง 6 สาย เทียบเป็น เสียง ซอล – โด – ซอล ซึง 6 สาย มีหน้าที่เป็นประธานของวง เนื่องจากมีเสียงทุ้ม นุ่ม ดังกังวาน มีวิธีการบรรเลงที่ใช้ไม้ดีด 2 ประเภท คือ ไม้ดีดที่ทำมาจากเขาคาย และไม้ดีดที่ทำมาจาก พลาสติก แนวการบรรเลงของซึง 6 สาย อยู่ในอัตราจังหวะ 2 ชั้น เป็นต้นเสียงในการขึ้นเพลง เมื่อจบการบรรเลงก็จะมีการทอดลง

อภิปรายผล

จากข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้น สามารถอภิปรายผลการศึกษาดังนี้

1. เกี่ยวกับบทบาทของซึง 6 สาย ในบริบทสังคมชุมชน ตำบลทุ่งกว้าว อำเภอ เมืองปาน จังหวัดลำปาง มีประเด็นที่อภิปรายอยู่ 3 ประเด็น คือ

1.1 บทบาทของซึง 6 สาย ในบริบทสังคมชุมชนซึ่งอยู่คู่กับงานกิจกรรมของ ชุมชน แม้แต่ในโรงเรียนก็น่าจะมีกิจกรรมการเรียนการสอนขึ้น โดยมุ่งเน้นซึง 6 สายเป็น เครื่องดนตรีที่นำวงสะล้อซอซึง เหมือนดังเช่นในอดีต มิใช่เล่น - บรรเลง เฉพาะ ซึง 4 สาย ที่เป็น ซึงเล็ก ซึงกลางเท่านั้น แท้จริงแล้วในบริบทยังมี ซึง 6 สาย ที่เป็นเครื่องดนตรีที่มีความสำคัญมาก อีกชิ้นหนึ่ง ชุมชนและโรงเรียนควรให้การสนับสนุนอนุรักษ์ส่งเสริมการสืบทอดซึง 6 สาย โดย เชิญศิลปิน ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดทำหลักสูตรซึง สัก

อุทรานันท์ (2532) ได้กล่าวถึงบทบาทของโรงเรียนในลักษณะดังกล่าว “วิธีการที่จะอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมให้คงอยู่ในสังคมใดๆ ได้คือ การให้การศึกษาคือเป็นกระบวนการสร้างสังคมประภคิต (การขัดเกลาทางสังคม) สำหรับการศึกษาระบบโรงเรียนจะบรรจุสาระที่ต้องถ่ายทอดลงในหลักการ เพราะเป็นเครื่องมืออันหนึ่งของสังคมที่จะใช้เป็นข้อกำหนดสำหรับการอบรมบุคลากรต่าง ๆ ให้เป็นไปตามความต้องการของสังคม” ดังนั้น ชุมชนและโรงเรียนน่าจะให้ความร่วมมือเพื่อจัดทำหลักสูตร ซึ่ง 6 สาย หรือหลักสูตรวงสะล้อ ซอ ซึงของตำบลทุ่งกว่าวให้อยู่ในกระบวนการชุมชนที่มีแนวโน้มพัฒนาไปสู่หลังชุมชน ต่อไป

1.2 ด้านภูมิปัญญาการผลิตซึง 6 สาย พบว่าการสืบทอดในวิถีชีวิตจากครอบครัวที่เป็นนักดนตรีและสล่า ใช้พรสวรรค์ทางด้านการเล่นดนตรีบวกกับความเป็นสล่า ในการผลิตซึง 6 สาย การถ่ายทอดก็จะถ่ายทอดให้ลูกศิษย์ตามตัวต่อตัวทั้งการผลิตและจดจำเพลง ในอดีตมีผู้สนใจเรียนมีน้อยอยู่แล้ว ปัจจุบันยังมีน้อยลงเป็นลำดับ เนื่องจากปัจจัยสำคัญคือ จำนวนนักดนตรีที่มีความสามารถผลิตและเล่นซึง 6 สายได้ น่าจะลดลงเป็นลำดับ โดยมีสาเหตุดังต่อไปนี้

1.2.1 ไม่มีแรงจูงใจในการผลิต เพราะไม่มีผู้สนใจ และไม่มีผู้เล่น

1.2.2 นักดนตรีผู้ผลิตซึง 6 สาย มีอายุมากแล้วเสียชีวิตลง

1.2.3 นักดนตรีจำนวนหนึ่งต้องเลิกอาชีพการเป็นนักดนตรี เนื่องจากมีความจำเป็นต้องไปทำงานอื่นที่มีรายได้ดีกว่า

1.2.4 คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสนใจที่จะฝึกซึง 6 สาย และฝึกเครื่องดนตรีในวงสะล้อซอซึง เพราะเห็นว่าการเป็นนักดนตรีมีรายได้ไม่พอเลี้ยงชีพ

อาจกล่าวได้ว่า ปัจจัยดังกล่าว จะทำให้ซึง 6 สายนั้นถูกลดบทบาทลง เฉกเช่นเดียวกับวงสะล้อซอซึง เพราะชาวบ้านบางคนก็ไม่ใช่คนตรีสดในการบรรเลงกิจกรรมงานในพื้นที่ แต่ใช้การเปิดเทป-ซีดี เพลงพื้นเมืองแทน โดยให้เหตุผลว่าเป็นการประหยัด ถูกกว่าการบรรเลง คนตรีสด นับได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่น่าเกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน น่าห่วงใยเป็นอย่างยิ่ง

1.3 ด้านระเบียบวิธีการบรรเลงซึง 6 สาย ชุมชนจะต้องสนับสนุนให้บุตรหลานของตนฝึกซึง 6 สาย และรวมวงสะล้อซอซึง ให้ชาวบ้านในชุมชนได้ให้บริการวงสะล้อซอซึงในราคาที่ชุมชนกำหนดขึ้น ชุมชนควรส่งเสริมให้ซึง 6 สาย กลับมามีความสำคัญในกิจกรรมงานต่าง ๆ มีการประกวดการบรรเลงซึง 6 สาย ทั้งแบบเดี่ยวและแบบเป็นวง เชิดชูศิลปินในด้านนี้เพื่อเป็นตัวอย่างปรากฏให้เยาวชน บุตร หลานได้เห็นและตระหนักถึงคุณค่า พร้อมกับจัดทำหลักสูตรไว้ที่โรงเรียน มีการเรียนการสอนในชั่วโมง มีงบประมาณซื้อเครื่องดนตรี และจ้างศิลปินหรือผู้เชี่ยวชาญมาสอน พร้อมกับนำวงออกไปแสดงในสถานที่ต่าง ๆ จัดแบ่งเบี้ยเลี้ยงให้กับ

นักดนตรีรุ่นใหม่ในอัตราที่เหมาะสมเป็นธรรมชาติ ด้วยกระบวนการดังกล่าว ก็จะทำให้ซึ่ง 6 สาย อยู่คู่กับชุมชนยาวนานเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้วิจัยถึงบทบาทของซึ่ง 6 สายในบริบทสังคมชุมชนตำบลทุ่งกว่า ภูมิปัญญาการผลิตซึ่ง 6 สาย และระเบียบวิธีการบรรเลงซึ่ง 6 สาย แม้ว่าการอนุรักษ์ส่งเสริมและพัฒนากระบวนการผลิตซึ่ง 6 สายมีปัจจัยสนับสนุนได้ในระดับหนึ่ง แต่ในความเป็นจริงแล้วควรส่งเสริมสนับสนุนให้มากขึ้นอาจมีแนวทางดังนี้

ประการแรก ชุมชนและโรงเรียนควรศึกษารวบรวมภูมิปัญญาการผลิตซึ่ง 6 สาย เพื่อนำไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนจนถึงขั้นพัฒนาหลักสูตรซึ่ง 6 สาย ตลอดจนอนุรักษ์ส่งเสริมให้มีการผลิต การบรรเลงในงานกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น ที่สำคัญควรมุ่งให้เด็ก นักเรียนเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในประวัติและเรื่องราวของชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชน และองค์ความรู้ของคนในพื้นที่เมือง โดยเฉพาะซึ่ง 6 สาย เพื่อจะทำให้คนรุ่นใหม่ของชุมชนในอนาคตมีความรู้ความเข้าใจรากเหง้าของตนเอง อันจะทำให้เกิดจิตสำนึกที่หวงแหนและสืบสานกันไปอย่างยั่งยืน

ประการที่สอง ชุมชนหรือโรงเรียนควรจัดห้องเรียนดนตรีให้เป็นศูนย์รวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องดนตรีพื้นเมือง โดยเฉพาะซึ่ง 6 สาย เพื่อเป็นต้นแบบขยายแพร่ไปสู่เครือข่ายอื่น ๆ เมื่อได้ห้องเรียนแล้ว ก็จัดหาเครื่องดนตรีให้มีความเพียงพอแก่เด็ก นักเรียน เยาวชน ที่สำคัญควรอนุรักษ์โดยการให้ศิลปินต้นแบบบันทึกเสียงซึ่ง 6 สาย หรือบันทึกเสียงเครื่องดนตรีพื้นเมืองเครื่องอื่น ๆ ทั้งแบบเดี่ยวและแบบวงเพื่อเป็นสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน และเผยแพร่ต่อไปในวงกว้าง

ประการที่สาม ชุมชนกับโรงเรียนควรมีการจัดประกวดการเดี่ยวซึ่ง 6 สาย การประกวดวงดนตรีพื้นเมือง โดยจำกัดอายุหรือระดับ เช่น ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา รวมไปถึงไม่จำกัดอายุโดยมีถ้วยรางวัลและเงินเป็นสินน้ำใจ เพื่อให้เกิดการกระตุ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม อาจเป็นไปได้ว่ามีการประกวดการแข่งขันการผลิตซึ่ง 6 สาย แบบดั้งเดิม และแบบที่เป็นการประยุกต์เพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมพัฒนาฝีมือ โดยขยายวงกว้างออกไป เมื่อสามารถยกระดับพัฒนาคุณภาพการผลิตแล้วก็จะทำให้เกิดสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่มีคุณค่าอีกชิ้นหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นซึ่ง 6 สาย ขนาดเล็ก ขนาดกลางจนถึงขนาดใหญ่ทั้งเป็นของที่ระลึกและเป็นเครื่องดนตรีที่มีคุณภาพเสียงที่ดีได้ จึงจะเป็นผลผลิตหัตถกรรมประจำท้องถิ่นที่มีศิลปะ ซึ่งจะเกิดความภาคภูมิใจอย่างแท้จริง

ประการที่สี่ ชุมชนกับโรงเรียน ควรขอความร่วมมือจากภาครัฐ หรือจากภาคเอกชน หรืออบประมาณจากรัฐบาล ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) โดยเฉพาะจาก สถานศึกษา เช่น สถาบันราชภัฏลำปาง ส่งอาจารย์และนักศึกษาโปรแกรมวิชาดนตรีไปช่วย สอนเด็กนักเรียน เยาวชนอย่างต่อเนื่องและสถาบันราชภัฏก็ควรจัดงบประมาณสำหรับกิจกรรม งานศิลปวัฒนธรรมในลักษณะนี้ให้เป็นไปตามพันธกิจลงไปสู่ชุมชนอย่างต่อเนื่องและเพียงพอ มีส่วนร่วมในการสืบสานพัฒนาต่อไปได้อย่างน่าชื่นชม

ประการที่ห้า ชุมชนกับโรงเรียนควรมีการสนับสนุนซึ่ง 6 สาย หรือวงสะล้อ ซอซึง แสดงสดโดยวงเด็ก วงนักเรียน วงเยาวชน วงผู้อาวุโส หรือวงที่ไม่จำกัดอายุ ได้แสดงใน กิจกรรมงานต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ซึ่ง 6 สาย หรือวงสะล้อซอซึง กลับมามีบทบาทใน กิจกรรมงานต่าง ๆ ดังดั้งเดิม ชุมชนกับโรงเรียนอาจร่วมกันกำหนดค่าตอบแทนให้เหมาะสมกับ สภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน

ประการสุดท้าย ชุมชนกับโรงเรียนควรร่วมมือกันปลูกไม้สักทอง เพื่อในอนาคต จะได้มีไม้สักไว้ผลิตซึ่ง 6 สาย ซึ่ง 4 สาย ทั้งขนาดเล็กขนาดกลางและขนาดใหญ่ ให้เป็นผล ประจักษ์ครบวงจร หากว่ามีการตัดต้นสักก็ให้มีการปลูกทดแทน ตัดหนึ่งต้นก็ให้ปลูกสองต้น ทำเช่นนี้อยู่เรื่อยไป เด็ก นักเรียน เยาวชน หรือระดับผู้ใหญ่ก็จะเกิดความตระหนักในคุณค่าของ ไม้สัก และคุณค่าของสภาพแวดล้อมต่อไป

ประการสุดท้าย ด้วยจิตสำนึกที่มีต่อดนตรีพื้นเมืองล้านนา ผู้วิจัยได้จัดทำซีดีเดี่ยวซึ่ง 6 สาย แว่วเสน่ห์เสียงซึ่ง 6 สาย ชุดล่องแม่วัง จำนวน 1000 แผ่น มีบทเพลงที่บรรเลง 12 เพลง คือ เพลงล่องแม่วัง เพลงเดี่ยวคง เพลงลำนำชนบท เพลงสู่ขวัญ เพลงล่องแม่ปิง เพลงอ้อ เพลงล่องน่าน เพลงปราสาทไหว เพลงพม่า เพลงงาคำ เพลงชาวเขาอิงดอย และเพลงเอื้องเหนือ โดยผู้วิจัยเป็นผู้ เดี่ยวด้วยตนเอง ได้นำซีดีชุดนี้ กลับไปเผยแพร่ที่ตำบลทุ่งกว่า ผู้สนใจต้องการฟังเพลงลักษณะนี้ สามารถติดต่อได้ที่ผู้วิจัยเอง เบอร์โทรศัพท์ 09-9515277 นอกจากนี้ยังขอยืมฟังเพื่อการศึกษาหรือ ความบันเทิงได้ที่ ห้องสมุดคณะศิลปกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ โปรแกรมวิชาดนตรี คณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

รายการอ้างอิง

- แก้ว รัตนศักดิ์สิทธิ์. สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2546.
- แก้ว อุ๋นแอบ. สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2546.
- แก้วมา สมนึก. สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2546.
- แก้วมุล ดีบตา. สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2546.
- ไข เปิดช่อง. สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2546.
- คณะศึกษา “การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์”. ปัญญาพล. กรุงเทพมหานคร : บมจ. ธนาคารกสิกรไทย, 2542. หน้า 26-27.
- คำ วาวแวว. สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2546.
- คำใจ สุจริต. สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2546.
- คำป้อ เหล็กกาศ. สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2546.
- จรัส วงศ์จา. สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2546.
- จันทร์ฟอง สิงห์เชื้อ. สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2546.
- ใจ มะนума. สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2546.
- ณรงค์ สมितिธรรม. ตักเส็ง : คนตรีแห่ในวิถีชีวิตของชาวลำปาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา แขนงวิชาวัฒนธรรมการดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.
- ต้น เครืออินตา. สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2546.
- ตีบ ของสว. สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2546.
- ทองดี จารุวรรณรัตน์. สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2546.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากร. ใน สังคมไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง. จากรงค์ บุญรัตนสุนทร บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา, 2539. อ้างถึงใน ประชุม บุญน้อมและคณะ. งานวิจัยเรื่องการศึกษากับความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษา การสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านวงปีพาทย์พื้นเมือง ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (ระยะที่ 1 ประเมินสถานการณ์ชุมชน) ลำปาง : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543. หน้า 17-18.
- นิล วงเวียน. สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2546.
- ประเวศ วะสี. ภูมิปัญญาชาวบ้านรากฐานในการพัฒนาบ้านเมือง. วารสารวัฒนธรรมไทย กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2533. หน้า 73.

ประเวศ วะสี. ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรม. กรุงเทพมหานคร
 มอชาวบ้าน, 2541. อ้างถึงใน จำลอง คำบุญชูและคณะ. งานวิจัยเรื่องกล่องข้าวตำบล
 เมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง : บทบาทและความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับ
 ชุมชนในการอนุรักษ์ส่งเสริมและพัฒนากระบวนการผลิตกล่องข้าว. (ระยะที่ 1 :
ประเมินสถานการณ์ชุมชน) ลำปาง : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541. หน้า 6.

ปา รูปสูง. สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2547.

ป้อ นนอกลง. สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2546.

ปิง รุกมาต. สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2546.

ผัด เกาจันทร์. สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2546.

ผัด นันตะเสน. สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2546.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์,
 2546. หน้า 491.

พจนานุกรมไทยฉบับทันสมัย พ.ศ. 2543. กรุงเทพฯ : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น, 2543. หน้า 88.

พระครูอธิการเสถียร ฐิตธัมโม. สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2546.

มา โกวฤทธิ์. สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2546.

มา ชัดสายะ. สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2546.

มูด ตั้งเพชร. สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2546.

รุ่ง แก้วแดง. ปฏิวัติการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : มติชน, 2541. อ้างถึงใน
 ประชุม บุญน้อม และคณะ. งานวิจัยเรื่องการศึกษากับความเข้มแข็งของชุมชน :
กรณีศึกษา การสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านวงปีพาทย์พื้นเมือง ตำบลชมพู อำเภอเมือง
 จังหวัดลำปาง (ระยะที่ 1 ประเมินสถานการณ์ชุมชน) ลำปาง : สำนักงานกองทุน
 สนับสนุนการวิจัย, 2543. หน้า 17.

ศรชัย เต็งรัตนล้อม. อาศรมศึกษา : ครูเหนียว ลือหาร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,
 สาขาวิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

ลีปนันท เกตุทัต. ปัญญาพล. กรุงเทพมหานคร : บมจ. ธนาคารกสิกรไทย, 2542.

สีลาภรณ์ นาคทรรพ. “การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”. ใน การศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคต
 ของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2538. อ้างถึงใน
 จำลอง คำบุญชูและคณะ. งานวิจัยเรื่องกล่องข้าวตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม
 จังหวัดลำปาง : บทบาทและความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการอนุรักษ์
 ส่งเสริมและพัฒนากระบวนการผลิตกล่องข้าว. (ระยะที่ 1 : ประเมินสถานการณ์
 ชุมชน) ลำปาง : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541. หน้า 7.

สีลาภรณ์ นาคทรพรพ. “แนวคิดเกี่ยวกับเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคม : ระดับกลุ่ม/ชุมชน”

ใน การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย. อนุชาติ พวงสำลี และ
 อรทัย อาจอำ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2539.
 อ้างถึงใน ประชุม บุญน้อมและคณะ. งานวิจัยเรื่องการศึกษากับความเข้มแข็งของ
 ชุมชน : กรณีศึกษา การสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านวงปีพาทย์พื้นเมือง ตำบลชมพู
อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (ระยะที่ 1 ประเมินสถานการณ์ชุมชน) ลำปาง : สำนักงาน
 กองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543. หน้า 13-15.

เสรี พงศ์พิศ. ภูมิปัญญาชาวบ้านรากฐานในการพัฒนาบ้านเมือง. ใน วารสารวัฒนธรรมไทย.

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2533. หน้า 73.

เหนียม ลือหาร. สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2546.

เหนียม ลือหาร. สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2546.

เหนียม ลือหาร. สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2546.

เหนียม ลือหาร. สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2546.

เหนียม ลือหาร. สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2547.

เหนียม ลือหาร. สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2547.

เหนียม ลือหาร. สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2547.

เหนียม ลือหาร. สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2547.

เหนียม ลือหาร. สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2547.

เหนียม ลือหาร. สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2547.

เหนียม ลือหาร. สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2547.

เหนียม ลือหาร. สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2547.

อมรวิรัช นาคทรพรพ. จดหมายเปิดผนึกถึงประชาชนไทย ฉบับที่ 9. ใน ปัญญาพล.

กรุงเทพมหานคร : บมจ. ธนาคารกสิกรไทย, 2542. หน้า 66-67.

อ้าย สมนึก. สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2546.

อุทัย คุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. ระบบการศึกษากับชุมชน : กรอบความคิดและข้อเสนอ

เพื่อการศึกษาวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2540. อ้างถึงใน

อ้างถึงใน จำลอง คำบุญชูและคณะ. งานวิจัยเรื่องกล่องข้าวตำบลเมืองมาย อำเภอ

แจ้ห่ม จังหวัดลำปาง : บทบาทและความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการ

อนุรักษ์ส่งเสริมและพัฒนากระบวนการผลิตกล่องข้าว. (ระยะที่ 1 : ประเมิน

สถานการณ์ชุมชน) ลำปาง : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541. หน้า 11-12.

เอกรัฐ ลือหาร. สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2547.

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

ศัพท์		คำนิยามศัพท์
ก๊อบหน้า	หมายถึง	หย่องพาดสายด้านคอซึ่ง ซึ่งสูงกว่านมซึ่ง
ก๊อบหลัง	หมายถึง	หย่องพาดเสียงหลัง ที่มีความสูงสัมพันธ์กับหย่องพาด สายหน้าซึ่งและนมของซึ่ง
คอซึ่ง	หมายถึง	คันทวน
จับมอก	หมายถึง	ลักษณะที่บ่งชี้ถึงความลงตัวของซึ่ง ทั้งทางด้านลักษณะ ทางกายภาพ และระบบเสียง
ซึ่ง	หมายถึง	เครื่องดนตรีล้านนาประเภทเครื่องดีด มี 4 สาย และมี 6 สาย
ซึ่งกลาง	หมายถึง	ซึ่งขนาดกลาง
ซึ่งน้อย	หมายถึง	ซึ่งขนาดเล็ก
ซึ่งใหญ่	หมายถึง	ซึ่งหลวง
ตัวกล่องเสียงซึ่ง	หมายถึง	กล่องเสียงซึ่ง
คาดซึ่ง	หมายถึง	แผ่นไม้บาง ๆ ปิดหน้าตัวซึ่ง
ที่ยึดสาย	หมายถึง	ตะปูเกลียวทำหน้าที่ยึดสายซึ่ง
มอก	หมายถึง	สูตรในการทำซึ่ง
ไม้เขี้ยว	หมายถึง	ไม้ดีดซึ่ง ที่ใช้โดยทั่วไปมี 2 แบบ คือ ไม้ดีดที่ทำมาจาก เขาควาย และไม้ดีดที่ทำจากพลาสติก
ลูกนับ	หมายถึง	นมซึ่ง
โล่งกึ่ง	หมายถึง	สัดส่วนของไม้ที่นำมาผลิตซึ่ง เช่น ไม้ซึ่ง หน้า 8 นิ้ว ก็จะได้ คอซึ่งอยู่ที่ $8 + 4 = 12$ นิ้ว ไม้ซึ่งหน้า 12 นิ้ว ก็จะได้คอซึ่ง $12 + 6 = 18$ นิ้ว เป็นต้น ทั้งนี้จะไม่นับรวมกับหัวซึ่ง
สล่าซึ่ง	หมายถึง	ช่างผู้ผลิตซึ่ง หรือนักดนตรีดีดซึ่ง มี 2 นัย หรืออย่างใด อย่างหนึ่ง
สายเบรครถจักรยาน	หมายถึง	สายลวดสลึงเส้นเล็ก พันกันในลักษณะเป็นเกลียว แล้ว นำคี่ออกมาทำสายซึ่ง
หลักสาย	หมายถึง	ลูกบิดใส่สาย เพื่อเทียบเสียง
หัวซึ่ง	หมายถึง	ส่วนที่เลยจากคอซึ่ง เป็นที่สำหรับใส่ลูกบิดและใส่สาย
โหน่ง	หมายถึง	การดีดซึ่งด้วยไม้ดีดที่ทำมาจากเขาควาย ให้คุณภาพเสียง ที่ดี กังวาล
อุซึ่ง	หมายถึง	รูที่เจาะลงบนแผ่นไม้บาง ๆ ปิดหน้าตัวกล่องเสียงซึ่ง

คำนิยามศัพท์ทั่วไป

ศัพท์		คำนิยามศัพท์
กลัว	หมายถึง	กลัว
กลอง	หมายถึง	กลอง
กลาง	หมายถึง	กลาง
ค่อย	หมายถึง	ค่อย
กักน้ำ	หมายถึง	กักน้ำ
กัน	หมายถึง	กัน
กันน้ำบวย	หมายถึง	อุปกรณ์ใช้ตักน้ำดื่ม ทำมาจากกะลามะพร้าว ด้ามจับทำด้วยไม้
กัน	หมายถึง	กัน
ค่า	หมายถึง	ค่า
การ	หมายถึง	การ
กิน	หมายถึง	กิน
กิ่ง	หมายถึง	กิ่ง
กุ่ม	หมายถึง	กุ่ม, คลุม
กู๋	หมายถึง	ทุก
เกณฑ์	หมายถึง	เกณฑ์
กลา	หมายถึง	การทำให้ดีขึ้น สวยขึ้น
เกย	หมายถึง	เกย
เกิด	หมายถึง	ด้ก
เก้า	หมายถึง	เป็นหลัก
ไกล	หมายถึง	ไกล
ไก่อ	หมายถึง	ไกล
ขดไข	หมายถึง	ขยาย
ขมุ	หมายถึง	น. ชื่อชนเผ่าหนึ่งในตระกูลมอญ – เขมร
ขันตั้ง	หมายถึง	การยกครู
ขี้ชะง่า	หมายถึง	ยางของต้นตะเคียนที่นำมาฝนกับคันชัก
ข้าวไฮ่	หมายถึง	ข้าวไร่
ไยเยยะ	หมายถึง	ใครทำ
ไยไต้	หมายถึง	อยากไต้
คิด	หมายถึง	(ซิด) จาริตต้องห้าม

ศัพท์		คำนิยามศัพท์
ความเชื่อ	หมายถึง	ความเชื่อ
ควายหงาน	หมายถึง	ควายตัวผู้ที่มีขนาดใหญ่
จาวบ้าน	หมายถึง	ชาวบ้าน
จาใด	หมายถึง	อย่างไร
จ่างซอ	หมายถึง	ผู้ขับร้องเพลงซอ
จ้าวว่า	หมายถึง	พูดว่า
จำ	หมายถึง	จำ
จื่อ	หมายถึง	ชื่อ
จูง	หมายถึง	จูง
ใจ	หมายถึง	ใจ
ใจ	หมายถึง	ใจ
ใจ	หมายถึง	ใจ
ใจ	หมายถึง	ใจ
ชาว	หมายถึง	ยี่สิบ
ต๋อน	หมายถึง	ตอน
ตังค์	หมายถึง	เงิน
ตั้น	หมายถึง	คิดไม่ออก
ตัว	หมายถึง	ตัว
ตัวเมือง	หมายถึง	ในเมือง
ตำ	หมายถึง	ตา
ตาง	หมายถึง	ทาง
ตางขวา	หมายถึง	ด้านขวา
ตางบน	หมายถึง	ด้านบน
ต่าง	หมายถึง	บรรทุก
ตำ	หมายถึง	ตาม
ตำ	หมายถึง	ตำ
ตี	หมายถึง	ตี
ตึง	หมายถึง	ตั้ง
ตู่กแต่	หมายถึง	ทุกข์มาก
เต้า	หมายถึง	เท่า
เต้าดี	หมายถึง	เท่าที่
เต้าบะเดี้ยว	หมายถึง	จนถึงปัจจุบัน

ศัพท์		คำนิยามศัพท์
เต่าไค	หมายถึง	เท่าไร
เตอะ	หมายถึง	เถอะ
แต่	หมายถึง	แท้
โตย	หมายถึง	ค้ำย
นั๊ก	หมายถึง	เยอะ
น้ำคู้	หมายถึง	ถั่งน้ำ
บ่	หมายถึง	ไม่
บ่เกี้ยว	หมายถึง	ไม่เกี้ยว
บ่ใจ	หมายถึง	ไม่ใช่
บ่ซ้างาม	หมายถึง	ไม่สวย
บะเดี้ยว	หมายถึง	ปัจจุบัน
บางเตื่อ	หมายถึง	บางครั้ง
ปลาสดิก	หมายถึง	พลาสติก
ปล่า	หมายถึง	ปลา
ปล่าย	หมายถึง	ปลาย
ป่อ	หมายถึง	พอ
ป่อ	หมายถึง	พ้อ
ป่อเลี้ยง	หมายถึง	พ้อเลี้ยง
ป็นสี่	หมายถึง	หนึ่งพันสี่ร้อย
ป๋าย	หมายถึง	กว่า
ปิม	หมายถึง	แม่พิมพ์
ปี่	หมายถึง	ปี
ปุ่น	หมายถึง	โน้น
ปู้จาย	หมายถึง	ผู้ชาย
ปู้	หมายถึง	ปู
ป็น	หมายถึง	เป็น
ป็น	หมายถึง	เป็นคำสรรพนามกล่าวถึงบุคคลที่สาม
เปื่อเรือ	หมายถึง	มีเยอะมาก มีเยอะแยะ มีมากจนเหลือเฟือ
เปื่อนฝูง	หมายถึง	เพื่อนฝูง
แป	หมายถึง	แพ
แป้ง	หมายถึง	ทำ

ศัพท์	คำนิยามศัพท์
แป้งหอแป้งเฮือน	หมายถึง การสร้างบ้าน
แป้งใจ	หมายถึง คล้อยตาม
ฝ่อ	หมายถึง คุณ
ผู้จ่วย	หมายถึง ผู้ช่วย
ไผ	หมายถึง ใคร
ฟ่อง	หมายถึง บ้าง
เมิน	หมายถึง นาน
แม่ญิง	หมายถึง ผู้หญิง
เยยะ	หมายถึง ทำ
รถถีบ	หมายถึง รถจักรยาน
ล่องแป	หมายถึง ล่องแพ
ละอ่อน	หมายถึง เด็กๆ
วงปาด	หมายถึง วงปี่พาทย์พื้นเมือง
ไว	หมายถึง เร็ว
สองปัน	หมายถึง สองพัน
สามปัน	หมายถึง สามพัน
เสี้ยง	หมายถึง หหมด
เสี้ยงดี	หมายถึง สุด ๆ คือ ใหญ่ที่สุด มากที่สุด
หน้อย	หมายถึง นิดหน้อย
หัน	หมายถึง เห็น
หยัง	หมายถึง อะไร
หัวใต้	หมายถึง ทิศใต้
หื้อ	หมายถึง ให้
หมู่จุม	หมายถึง เพื่อนในวงดนตรี หรือเพื่อนร่วมงาน
หมู่เฮา	หมายถึง พวกเรา
เหย้า	หมายถึง บ้านเรือน
แหม	หมายถึง อีก
อ้อง	หมายถึง มีลักษณะด้วยขนาดเล็ก
อั้น	หมายถึง ถ้างั้น
อู้	หมายถึง พุด
แอ้ว	หมายถึง เที้ยว

ศัพท์	คำนิยามศัพท์	
อ้อ	หมายถึง	เรียก
อับ	หมายถึง	รับ
อับจ้าง	หมายถึง	รับจ้าง
อู้	หมายถึง	รู้
เฮา	หมายถึง	เรา
เฮียน	หมายถึง	เรียน
เฮือน	หมายถึง	บ้าน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ก. ภาพแสดงสภาพทั่วไปของชุมชน

ข. ภาพอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน อุทยานแห่งชาติลำดับที่ 58 ของประเทศไทย

น้ำพุร้อนแจ้ซ้อน

น้ำพุร้อนซึ่งมีความร้อนเฉลี่ยประมาณ 75.80 เซลเซียส มีธารน้ำไหลจากน้ำพุร้อน
เฉลี่ย 36 ลิตร/นาที มีกลิ่นกำมะถันค่อนข้างอ่อน สามารถดื่มไข้ให้สุกได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

น้ำตกแจ้ซ้อน

ค. ภาพบริเวณบ้านและเรือนบ้านครูเหนียม ลือหาร

ง. ภาพผู้เขียนวิทยานิพนธ์และครูเหนียม ลือหาร เล่นซึง 6 สาย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ	นาย ศรชัย เต็งรัตน์ล้อม
วัน เดือน ปีเกิด	27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2509
สถานที่เกิด	จ.ลำปาง ประเทศไทย
ประวัติการศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> - อนุปริญญาศิลปศาสตร สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูลำปาง สหวิทยาลัยล้านนา พ.ศ. 2530 – 2532 - ปริญญาตรี ครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา ดนตรีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูลำปาง สหวิทยาลัยล้านนา พ.ศ. 2533 – 2534 - ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2545 (อยู่ในระหว่างการศึกษา)

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานในปัจจุบัน

โปรแกรมวิชา ดนตรี , สำนักศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ตำแหน่ง อาจารย์ 2 ระดับ 6

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย